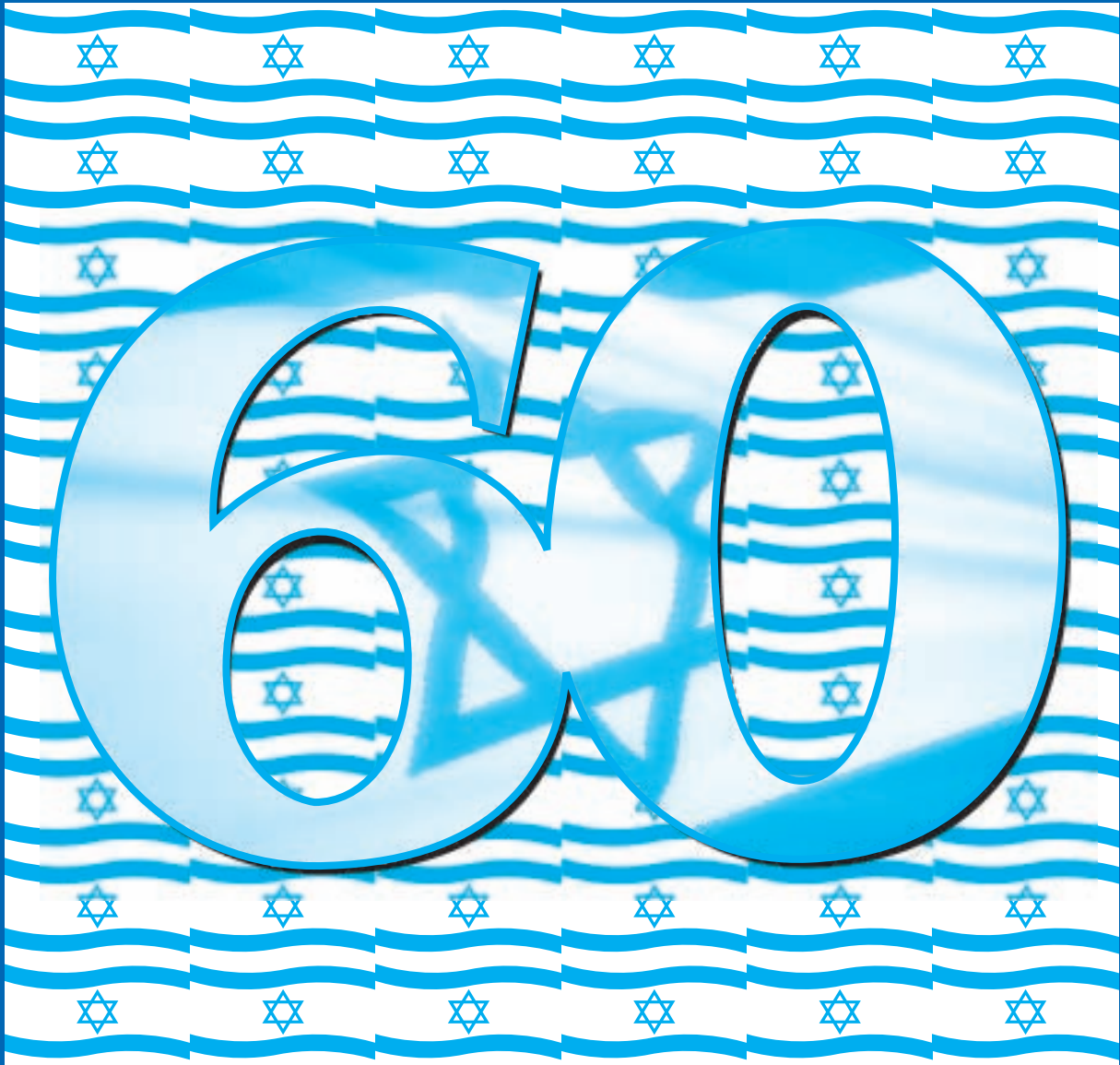

hakol

הקול

br. 104 ožujak / travanj 2008.
adar I / adar II / nisan 5768.

2. JFF

LONDON
ZAGREB

11. - 15. LIPNJA 2008

KINO EUROPA
ZAGREB

JEWISH FILM FESTIVAL LONDON-ZAGREB 2008

Poziv za sudjelovanje na
RADIONICI DOKUMENTARNOG FILMA
08. - 10. lipnja, Zagreb

Na radionici kratkog dokumentarnog filma naučit ćete razraditi svoju ideju za film, dodatno je istražiti i razraditi scenarij te steći potrebna znanja za njezinu realizaciju. Nakon završetka radionice polaznici će uz pomoć stečenog znanja samostalno snimiti i montirati svoj kratki dokumentarni film.

Masterclass na radionici: **BRANKO LUSTIG**
Voditelj radionice: **NEBOJŠA SLUPEČEVIĆ**

Rok za prijavu: **18. svibnja 2008.**

Za više informacija o radionici i uvjetima za prijavu na:
www.jff-london-zagreb.com

Poziv na natječaj za sudjelovanje na izložbi
"TRAGOVIMA ŽIDOVSKJE KULTURE"

Natječaj je otvoren svim domaćim i inozemnim profesionalnim i amaterskim fotografima koji rade s digitalnom ili tradicionalnom fotografijom ili kombinacijom tog dvoje.

Cilj je izložbe prikazati djela koja na jedinstven i maštovit način predstavljaju židovsku kulturu, religiju, tradiciju, arhitekturu ili multikulturalnost. Pozivamo sve sudionike da zabilježe svoje viđenje i na najoriginalniji način pokažu što za njih znači židovska kultura. Fotografije će biti izložene za vrijeme trajanja Jewish Film Festivala London-Zagreb u

ZAGREB, 11.-15. lipnja, kino Europa
BEOGRAD, 18.-19. lipnja, cinema Rex
SARAJEVO, 04.-06. srpnja, kino Meeting point
Rok za prijavu fotografija: **16. svibnja 2008.**
Dodatne informacije o natječaju i izložbi potražite na:
www.jff-london-zagreb.com

organizator:

magen

www.magen.hr

u suradnji s:

ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB
קהילה היהודית של זגרב

UK JEWISH
FILM
FESTIVAL

SADRŽAJ

IMPRESSUM	Intervju s izraelskim veleposlanikom Shmuelom Meiomom.....	4
Ha-kol 104.	Izraelski predsjednici i premijeri.....	8
ožujak-travanj 2008.	CER daje potporu Židovskoj općini Zagreb.....	9
adar /adar l/nisan 5768.	Medijske objave.....	10
Glavna i odgovorna urednica	Crtice iz ŽOZ-a.....	12
Nataša Barac	Kronologija događaja u ŽOZ-u.....	14
Urednički savjet	Purim u ŽOZ-u i Domu L. Schwarz.....	15
Zora Dirnbach, Živko Gruden,	Purim u Osijeku.....	16
Tamara Indik-Mali, Damir Lajoš,	65. godišnjica deportacije makedonskih Židova.....	17
Vera Dajht Kralj	Europska konferencija židovskih žena.....	18
Tehnička urednica	Skupština Europskog vijeća židovskih općina.....	20
Nataša Popović	Or haŠemeš u mariborskoj sinagogi.....	21
Priprema i oblikovanje za tisak	Izaslanstvo ŽOZ-a u Ludbregu.....	22
Magen d.o.o.	Koordinacija židovskih općina RH u Jasenovcu.....	22
Ha-kol	Iz vrtića "Miriam Weiller".....	23
glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj	Reagiranja: Konačno prava istina.....	24
Lektorica	Židovski filmski festival 2008.....	25
Ivana Kurtović Budja	Pismo iz Beograda.....	26
Izdavač	Predstavljanje nove knjige Zore Dirnbach.....	28
Židovska općina Zagreb,	Hommage arhitektu Hinku Baueru.....	29
Palmotićeve 16, 10000 Zagreb,	Predstavljanje knjige Nede Wiesler.....	30
p.p. 986.	Iz povijesti venecijanskog geta.....	30
Tel: 385 1 49 22 692	Izložba slika Ine Drutter.....	33
fax: 49 22 694	Etgar Keret: "8 % ni od čega".....	34
e-mail: jcz@zg.t-com.hr	Stilske osobnosti prve vukovarske sinagoge.....	35
uredništvo: hakol@net.hr	Sinagoga u Ludbregu.....	40
Za izdavača	Dnevnik: Izrael - ljubavi moja.....	42
dr. Ognjen Kraus	London: Tjedan židovske knjige.....	45
ISSN 1332-5892	Hagada: Knjiga o egzodusu.....	49
Izlaženje Ha-kola financijski potpomaže	Novo Kosovo - nada za muslimansko-židovske odnose.....	53
Savjet za nacionalne manjine	Poziv preživjelima Holokausta da iznesu sjećanja.....	54
Republike Hrvatske	Sjećanja koja nikada ne nestaju.....	56
Pretplata	Muzej Holokausta pomaže u traganju za sudbinama.....	57
100 kuna godišnje,	Bura zbog knjige.....	58
za inozemstvo 200 kuna.	Kamen temeljac za Muzej povijesti poljskih Židova.....	60
Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:	Ajax i židovstvo: Joden, Joden!.....	62
2360000-1101504155		
Židovska općina Zagreb.		
Devizni račun:	U realizaciji ovog broja sudjelovali su:	
Account owner: Židovska općina Zagreb	Laila Šprajc, Dean Friedrich, Ognjen Kraus, Paula Novak, Regina Kamhi, Nives	
Bank: Zagrebačka banka d.d.	Beissmann, Melita Švob, Žaklina Mučeva, Hilary Ryina Rogowsky, Milivoj Dretar,	
Account number: 2100018066	Ana Hermanović, Oto Konstein, Tamara Indik- Mali, Živko Gruden, Zora Dirnbach,	
IBAN: HR6423600001101504155	Mirna Herman Baletić, Nataša Popović, Raka Levi, Vesna Domany Hardy, Tonko	
Swift: ZABAHR2X	Maroević, Vedrana Kršinić, Dragan Damjanović, Ljubo R. Weiss, Mira Altarac Hadji-	
Tisak	Ristić, Marijana Hajdić Gospočić, Lea Fuerth Kriesbacher, Marinko Bartulović	
Intergrafika		
Oblikovanje naslovnice		
Vera Dajht Kralj		

Svim suradnicima najtoplije zahvaljujemo!

Izrael će u svibnju proslaviti svoj 60. rođendan. O povijesti Izraela, značaju postojanja židovske države, izraelskim uspjesima postignutima na brojnim poljima, problemima s kojima se Izrael suočavao nekada i danas te drugim zanimljivim pitanjima razgovarali smo s izraelskim veleposlanikom u Hrvatskoj, gospodinom Shmuelom Meiomom.

NAJVAŽNIJI CILJ IZRAELA JEST MIR

Šezdeset godina povijesti Države Izrael bilo je prilično burno razdoblje. Tijekom tih šest desetljeća tu je povijest obilježio velik broj značajnih ljudi – u svim područjima, od politike i gospodarstva do umjetnosti i znanosti. I zbog toga jedno teško pitanje - možete li nabrojati pet osoba, koje su po Vašem mišljenju, najviše obilježile ovo razdoblje?

Prvi i vjerojatno najvažniji je David Ben-Gurion, on je bio prvi i zahvaljujući njemu je 1948. godine došlo do proglašenja nezavisnosti Izraela. A ostali... nije lak odgovor. Bilo je mnogo važnih političkih čelnika, ali i drugih važnih ličnosti. Ali ako govorimo o političkim čelnicima, mogu spomenuti ljude poput Shimona Peresa, Menahema Begina, Yitzhaka Rabina. Jedan čovjek koji je u velikoj mjeri utjecao na izraelsko gospodarstvo, koji nije toliko poznat, jest Pinchas Sapir. On je godinama bio izraelski ministar financija i uspio je iz ničega napraviti nešto.

Kako danas, šezdeset godina nakon proglašenja Države Izrael, gledate na taj značajan događaj u kontekstu povijesti židovskog naroda?

Prije svega, neki problemi s kojima smo se suočavali prije šezdeset godina na žalost još uvijek postoje. I dalje se borimo za svoje vlastito preživljavanje. I to je najtragičnija stvar koju vidim. S druge strane, naravno, vidim i velik broj pozitivnih stvari što se tiče Države Izrael.

Je li proglašenje Države Izrael i povratak Židova u pradomovinu bilo jedno od najvećih „čuda“ u židovskoj povijesti? Što je proglašenje Izraela značilo tada, a što ono znači danas židovskome narodu?

Iz jednog kuta na proglašenje nezavisnosti Izraela sigurno se može gledati

kao na čudo. Ali za dio priznanja svakako je zaslužna i krv mnogih milijuna Židova koje su ubili nacisti. I ne mogu reći da je jedini razlog osnivanja Države Izrael bio Holokaust, ali bez sumnje, Holokaust je pridonio priznanju nezavisnosti. Izrael je izgrađen na krvi naših otaca, barem djelomično. S druge strane, možda bi Izrael bio osnovan i da se Holokaust nije dogodio, ali mislim da bi se to tada dogodilo kasnije. U današnje vrijeme, kao što sam rekao, još se uvijek borimo s nekim problemima s kojima smo se borili i prije šezdeset godina. Danas Židovi diljem svijeta imaju dom u koji mogu doći kada god žele, mogu doći i postati državljanjani Izraela i to je velika stvar za židovski narod koji dvije tisuće godina nije imao mjesto kojem je pripadao.

Izrael je tijekom proteklih šezdeset godina prošao kroz razne faze razvoja nove zemlje. Jesu li neke od tih faza sada prošlost – poput recimo velikih valova useljenika, Židova iz bivšeg Sovjetskog Saveza ili Etiopije, na primjer? Mislite li da će i u buduću biti takvih velikih useljeničkih valova?

U svijetu danas živi oko 14 milijuna Židova, od čega 5 i pol milijuna u Izraelu. Mi očekujemo da oni svi dođu u Izrael, ali naravno znamo da se to neće dogoditi. Željeli bismo da svi Židovi dođu živjeti u Izrael ne zbog ekonomskih problema ili progona ili slično, već zbog vlastite ideologije. Jedino pravo mjesto za Židove jest Izrael. Želio bih da oni dođu upravo iz tih, a ne nekih drugih razloga. U svakom slučaju na svijetu ima još Židova, ne dovoljno i ne onoliko koliko bi ih trebalo biti. A u Izraelu ima mjesta za sve njih.

Koliko je Izraelu važna židovska dijaspora u svijetu?

Ne poričem važnost židovske dijaspore. Dobro je da Izrael ima svoje „predstavnike“ u svijetu, ali ne možemo reći da su ti Židovi Izraelci, a čak ne mogu međusobno razgovarati na istome jeziku. Mi pripadamo istom narodu, ali ipak postoji razlika između Židova u dijaspori i Izraelaca.

Što mislite koje su slijedeće faze koje će Izrael morati proći? Izrael je prije šezdeset godina krenuo ni od čega – morala se izgraditi zemlja, država se morala boriti u brojnim ratovima, baviti se velikim useljeničkim valovima itd. Sada u zemlji vlada demokracija - što dalje?

Izrael mora nastaviti s razvojem i najvažnija stvar od svega jest da postignemo mir u regiji, mir s našim susjedima. Najvažniji cilj Izraela prije šezdeset godina i danas jest mir.

Izrael je tijekom šest desetljeća na Bliskom istoku stvorio i prijatelje. Potpisani su mirovni sporazumi s Egiptom i Jordanom.

Mirovni sporazumi s Egiptom i Jordanom su naravno veliki uspjesi, ali najveći problem danas je palestinsko pitanje. Mi bismo to željeli riješiti, došli smo do zaključka da je rješenje u stvaranju dviju država – jedne za Izraelce, a druge za Palestince. Da bismo to postigli, moramo razgovarati sa svim Palestincima, danas razgovaramo samo s umjerenim predstavnicima. A u pojasu Gaze postoji skupina ultra-ekstremista – Hamas, koji ne žele pregovarati i koji samo ponavljaju da Izrael ne smije postojati. To je vrlo jednostavno, s takvim ljudima ne možemo pregovarati. To je danas najveći problem na Bliskom istoku, ne samo između nas i Palestinaca. Glavni problem u regiji je problem između radikalnih i umjerenih snaga. S arapskim državama koje su umjerene, možemo razgovarati, možemo sklopiti mir – to naravno uključuje i Palestince. Ali s radikalnim snagama je druga priča, to je ideologija radikala koji žele dominirati u arapskom svijetu i u svijetu

općenito. A to naravno ne možemo prihvatiti.

Kako gledate na prijetnju Irana Izraelu?

To je druga priča i možda najveća prijetnja Izraelu danas. Na početku, kada je Izrael osnovan, to nije bilo tako. Znao da smo imali prilično dobre odnose s iranskim šahom, a danas Iran s jedne strane razvija nuklearni program i znamo da je njihov cilj da dobiju nuklearno oružje, a s druge strane suočeni smo s prijetnjama predsjednika Mahmuda Ahmadinedžada Izraelu, suočeni smo s njegovim prijetnjama da Izrael treba biti izbrisan sa zemljovidu, i tvrdnjama da Holokaust nije postojao. Ako povežete prijetnju s mogućnošću stvaranja iranske atomske bombe, sagledat ćete opasnost u kojoj se nalazi ne samo Izrael već i čitav svijet.

Kao što sigurno znate, Iran je trenutno pod sankcijama Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, koje je nedavno donijelo treću rezoluciju koja ograničava određene trgovačke odnose Irana sa svijetom. Nažalost, danas sam vidio vijest da je iranska naftna kompanija potpisala ugovor o suradnji s Inom. Neki hrvatski političari govore o razvijanju komercijalnih odnosa s Iranom. S druge strane, zadovoljan sam da je predsjednik Mesić odlučio odbiti poziv da posjeti

Iran ukoliko Iran ne odustane od izjava protiv Izraela i negiranja Holokausta.

Kako je moguće da nakon šezdeset godina jedna članica Ujedinjenih naroda može reći da Izrael nema pravo na postojanje?

To je pitanje koje morate pitati njih, a ne mene. Mislim da se to ne može tolerirati. Takvo su stajalište UN i glavni tajnik Organizacije osudili.

Ali sada je vrijeme za proslave. Kako će Izrael proslaviti svoj šezdeseti rođendan?

Glavni događaj bit će konferencija predsjednika Shimona Peresa koji je pozvao brojne političke vođe iz čitavog svijeta, uključujući i hrvatskoga predsjednika Stjepana Mesića, koji će prisustvovati konferenciji. Na konferenciju, koja će se održati od 13. - 15. svibnja doći će naravno i američki predsjednik George Bush, kao i brojni drugi sadašnji i bivši predsjednici, poput Mihaila Gorbačova i Tonija Blaira kao i vjerski vođe uključujući i one iz islamskog svijeta. Diljem Izraela održavat će razna događanja tijekom cijele godine, a ne samo 8. svibnja.

Kako ćete proslaviti taj veliki događaj u Hrvatskoj?

Mislite li da je jedan od najvećih izazova s kojima se Izrael trebao suočiti bio prihvaćanje velikog broja useljenika i njihovo uključivanje u svakodnevni izraelski život ?

Danas je to manji problem nego prije. Pedesetih, šezdesetih pa čak i sedamdesetih godina u Izraelu je bila velika razlika između Aškenaza i Sefarada. Današnja izraelska djeca uopće ne znaju jesu li Sefardi ili Aškenazi. Ni moja djeca to ne znaju, jer su iz „miješanog braka“ (tako mi u Izraelu zovemo brakove Aškenaza i Sefarada). Najveća razlika u Izraelu danas je razlika između Židova i Arapa i to se mora ispraviti.

Često u izraelskim novinama vidim članke o problemima s kojima se u Izraelu suočavaju etiopski Židovi.

Točno, oni imaju probleme. Nismo naučili sve lekcije iz prihvaćanja marokanskih Židova u Izraelu pedesetih godina. I umjesto da primijenimo ono što smo naučili, napravili smo istu pogrešku.

Ponovo ćemo dovesti plesnu skupinu „kibbutz contemporary Dance Company“, koja će nastupiti u Hrvatskom narodnom kazalištu. Već smo početkom godine počeli obilježavati tu proslavu – imali smo predstavljanje knjige izraelskog pisca Etgara Kereta, koji je tom prigodom i došao u Hrvatsku, dovest ćemo jazz skupinu „Noga Shilon Common Band“, sudjelovat ćemo na više različitih festivala. Grad Varaždin je svoj ovogodišnji barokni festival posvetio Izraelu.

Možete li mi nabrojati neke od najvažnijih uspjeha Izraela tijekom proteklih 60 godina?

Napravili smo mnogo stvari – među najveće uspjehe zasigurno spadaju mirovni sporazumi s Egiptom i Jordanom, zatim veliki znanstveni uspjesi koje je Izrael napravio. Znanstvenih uspjeha je bilo mnogo na svim poljima. Izrael je, na primjer, osmi u svijetu u svemirskoj tehnologiji. Imali smo mnogo znanstvenih

Izrael će 8. i 9. svibnja nizom svečanosti i kulturnih događanja obilježiti svoj 60. rođendan.

Proračun od 28 milijuna američkih dolara omogućit će financiranje zrakoplovne i pomorske parade, kao i skokove padobranaca iznad deset velikih izraelskih gradova na dan proglašenja nezavisnosti 8. svibnja.

Istoga dana deset vojnih orkestara sudjelovat će na koncertima u Haifi. Večer prije glavne proslave, nebo iznad osam velikih izraelskih gradova bit će obasjano laserima i posebnim efektima.

Proslave će se nastaviti i 9. svibnja kada će biti organizirana i tri velika bala.

ODNOSI IZRAELA I HRVATSKE

Koliko ste zadovoljni odnosima između Izraela i Hrvatske?

Zadovoljan sam odnosom Izraela i Hrvatske i ne vidim neke posebno istaknute probleme. Zadovoljan sam činjenicom da konačno imamo veleposlanstvo u Zagrebu i bilateralni odnosi su odlični. Ali postoje brojni problemi na području gospodarstva. Gospodarska razmjena između naše dvije zemlje je tako mala da mi je neugodno spominjati brojke.

U statistikama se često ne spominje ni broj izraelskih turista koji dolaze u Hrvatsku. Prošle godine Hrvatsku je posjetilo više od 40 tisuća Izraelaca, a samo tri do četiri tisuće Hrvata iste je godine bilo u Izraelu. Sve je više i izraelskih ulaganja u Hrvatsku ali nažalost, izraelski ulagači se suočavaju s velikim birokratskim problemima u Hrvatskoj.

Kako to da se Izrael prije dvije i pol godine odlučio na otvaranje veleposlanstva u Hrvatskoj?

Vidjeli smo velike potencijale u Hrvatskoj, jer vi imate potencijala. Osim toga, Hrvatska će postati članicom Europske unije, a Izrael bi želio imati veleposlanstva u svim zemljama članicama EU-a. Osim u području gospodarstva, ispunili smo ciljeve koje smo imali. Posebno u području kulture, znanosti ali i u području sigurnosti, postoje brojne veze.

O ODNOSIMA SA ŽIDOVSKOM ZAJEDNICOM U HRVATSKOJ

S jedne strane razumijem židovske zajednice (u Hrvatskoj), a s druge strane vrlo sam razočaran. Zbog raskola unutar zajednice ima mnogo problema i to nije povezano s Izraelom. Nisam u potpunosti zadovoljan s odnosom između židovske zajednice i izraelskoga veleposlanstva. U drugim dijelovima svijeta situacija nije takva – ukoliko u nekoj zemlji postoji židovska zajednica i izraelsko veleposlanstvo, veleposlanstvo je uvijek dio te zajednice i suradnja se odvija svakodnevno. Izraelsko veleposlanstvo uvijek se prvo obraća židovskoj zajednici i moli za pomoć. Ovdje u Hrvatskoj to tako ne radimo jer smo svjesni problema. Zbog toga sam sigurno razočaran. Raskol unutar židovske zajednice bio je tragičan trenutak za Židove u Hrvatskoj. Nadam se da će se ti problemi što prije riješiti i znam da postoji dobra volja s objiju strana.

uspjeha na području agrikulture –osim navodnjavanja kap-po-kap izmislili smo

mного novih vrsta voća i povrća, na primjer cherry-rajčice, nektarine, lubenice

bez koštica itd. Zatim tu su i značajni uspjesi u medicini. A veliki broj Izraelaca osvojio je i Nobelove nagrade u raznim područjima. Ne znam niti jednu drugu naciju koja je tako mala i koja je u relativno kratkom roku osvojila toliko Nobelovih nagrada.

Koji su po Vašem mišljenju najveći izraelski promašaji?

Najveći promašaj jest to što nismo riješiti palestinsko pitanje. Za to se ne može samo nas okriviti, ali to je problem. Nismo uspjeli sve zemlje na svijetu uvjeriti da je Izrael činjenica u regiji. Još uvijek se borimo za preživljavanje.

U Zagrebu živite već dvije i pol godine. Kakav je osjećaj biti Izraelac u Hrvatskoj?

Nije loš. Uživam u svakom trenutku. Ljudi me poštuju i ja poštuju njih. Osobno ne vidim nikakvih problema.

Razgovor vodila: Nataša Barac

PROJEKT REVITALIZACIJA
SINAGOGA OSTVAREN JE U
SURADNJI S
ROTHSCHILD FOUNDATION
EUROPE
SAVJETOM ZA NACIONALNE
MANJINE RH
JDC EUROPE
ŽIDOVSKOM OPĆINOM
ZAGREB

ŽIDOVSKA OPĆINA ZAGREB
הקהילה היהודית של זגרב

Židovska općina Zagreb zahvaljuje na financijskoj pomoći dobivenoj putem fondova SWISS, ICHEIC, CLAIMS i HGT dobivenoj od Conference on Jewish Material Claims Against Germany, Inc. za preživjele iz Holokausta u Hrvatskoj.

The Jewish Community of Zagreb acknowledge with thanks the financial support received within the funds CLAIMS, ICHEIC, SWISS and HGT provided by Conference on Jewish Material Claims Against Germany, Inc. for the Holocaust survivors in Croatia.

Dječji vrtić "Mirjam Weiller" zahvaljuje na pomoći pri realizaciji projekta Richness in Diversity

The L.A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora

הקרן לחינוך יהודי בתפוצות ע"ש ל.א. פינקוס

Projekt JE4F (Jewish Education for Future)

Supported by the L.A. Pincus Fund for Jewish Education in the Diaspora, Israel.

Potpomognut je sredstvima L.A. Pincus fund for Jewish Education in the Diaspora, Israel.

IZRAELSKI PREDSJEDNICI I PREMIJERI

IZRAELSKI PREDSJEDNICI

CHAIM WEIZMANN (1949-1952)

ITZHAK BEN-ZVI (1952-1963)

ZALMAN SHAZAR (1963-1973)

EPHRAIM KATZIR (1973-1978)

YITZHAK NAVON (1978-1983)

CHAIM HERZOG (1983-1993)

EZER WEIZMAN (1993-2000)

MOSHE KATSAV (2000-2007)

SHIMON PERES (2007-)

IZRAELSKI PREMIJERI

DAVID BEN-GURION (1948-1954)

MOSHE SHARETT (1954-1955)

DAVID BEN-GURION (1955-1963)

LEVI ESHKOL (1963-1969)

GOLDA MEIR (1969-1974)

YITZHAK RABIN (1974-1977)

MENACHEM BEGIN (1977-1983)

YITZHAK SHAMIR (1983-1984)

SHIMON PERES (1984-1986)

YITZHAK SHAMIR (1986-1992)

YITZHAK RABIN (1992-1995)

SHIMON PERES (1995-1996)

BENJAMIN NETANYAHU (1996-1999)

EHUD BARAK (1999-2001)

ARIEL SHARON (2001-2006)

EHUD OLMERT (2006-)

Nakon niza neistinitih medijskih objava vezanih uz otvorenje sinagoge Bet Israela, stanje na židovskom groblju u Zagrebu, sastanka grupe rabina s Predsjednikom RH, g. Stjepanom Mesićem, predsjednikom Vlade RH, dr. Ivom Sanaderom te gradonačelnikom Zagreba, g. Milanom Bandićem te informacija o pokušajima preuzimanja imovine ŽOZ-a od strane drugih organizacija, oglasila se 21. ožujka 2008. i Konferencija europskih rabina pismima upućenim premijeru, gradonačelniku Zagreb i Židovskoj općini Zagreb.

Jonathan
Sacks

CER DAJE POTPORU ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB

U pismu Židovskoj općini Zagreb ističe se da jedino Židovska općina Zagreb i Koordinacija židovskih općina Hrvatske mogu rješavati pitanja židovske imovine i židovskih groblja u Hrvatskoj, a priznaje se i rabin Luciano Moshe Prelević kao rabin ŽOZ-a.

S obzirom na važnost iznesenoga, pismo prenosimo u cijelosti:

„Predsjedniku i uvažanim djelatnicima”

Židovske općine Zagreb i
Koordinacije židovskih općina Republike Hrvatske
Palmotićevo 16
10000 Zagreb
Hrvatska

21. ožujka 2008.

Dragi prijatelji,

Konferencija europskih rabina (CER), osnovana 1957. godina, koja predstavlja židovske vjerske čelnike iz više od 40 europskih država uključujući i sve glavne rabine na kontinentu, šalje svoje najbolje želje za Chag Purim Sameach Židovskoj općini Zagreb i židovskim općinama u Republici Hrvatskoj.

CER potvrđuje da je službena židovska zajednica u Hrvatskoj Židovska općina Zagreb s Koordinacijskim odborom židovskih općina u Republici Hrvatskoj, sa sjedištem u Palmotićevoj 16, u Zagrebu, kao priznata članica Europskog židovskog kongresa s pravom glasa i priznata od svih glavnih međunarodnih židovskih organizacija.

Gorenavedenoj organizaciji je svečano dozvoljeno da izabere tko će biti njezin duhovni vođa na temelju prihvaćenih rabinških kvalifikacija i znanja i prakse halaha njihova rabina. Konferencija europskih rabina oduševljeno prihvaća imenovanje hrvatskog državljanina rabina Luciana Moshe Prelevića Shlit”a kao vrhovnog rabina židovske općine Zagreb i Hrvatske. Rabin Prelević je tako priznat kao član Konferencije europskih rabina i kao rabin Židovske općine Zagreb.

CER koristi ovu priliku da izrazi svoje nezadovoljstvo i zabrinutost zbog nedavnih pregovora koje su poduzeli ured premijera Hrvatske i gradonačelnik Zagreba u vezi s imovinom i brigom za židovska groblja u Hrvatskoj.

Niti jedna organizacija ni pojedinac izvan Židovske općine Zagreb i Koordinacijskog odbora židovskih općina Republike Hrvatske, kroz njihova rabina, Luciana Moshe Prelevića Shlit”a, nema prema židovskim zakonima pravo pregovarati u vezi s brigom i vlasništvom nad židovskim grobljima u Hrvatskoj.

CER nadalje želi istaknuti da organizacija poznata kao Rabinski centar Europe nema predstavnički status i ne smije joj biti dozvoljeno da se miješa u unutrašnje stvari Hrvatske i ovime joj se poriču prava nad lokalnom židovskom zajednicom.

Na žalost, svjedočimo situacijama kada pojedinci i ne-lokalni državljani bez bilo kakve veze s lokalnom židovskom zajednicom pokušavaju preuzeti kontrolu nad imovinom koja pripada Židovskoj općini Zagreb.

Tražimo od vaše zajednice da poduzmete hitne korake kako bi osigurali da niti jedan dio židovske imovine, a posebice ne groblja hrvatskih Židova, ne dođu u ruke stranih organizacija. Obećajemo da ćemo vam dati potporu u toj svetoj misiji očuvanja tih mjesta.

Nadamo se da ovi detalji pojašnjavanju status hrvatske židovske zajednice i njezin status među njezinim sestrinskim zajednicama unutar Europske unije.

Konferencija europskih rabina, kojom predsjeda njezin predsjednik, Veliki rabin Francuske rabin Joseph Sitruk i njezin dopredsjednik, glavni rabin ujedinjenih hebrejskih kongregacija britanskog Commonwealtha, rabin Sir Jonathan Sacks. CER ima savjetodavni status kao priznata međunarodna nevladina organizacija pri Vijeću Europe i pri institucijama Europske unije.

*S poštovanjem
Philip Carmel*

Direktor međunarodnih odnosa Konferencija europskih rabina

Pismo sličnog sadržaja, u kojem se ističe kako je službena i ovlaštena židovska zajednica u Hrvatskoj Židovska općina Zagreb odnosno Koordinacija židovskih općina u RH, poslano je i na adrese hrvatskog premijera Ive Sanadera i gradonačelnika Zagreba Milana Bandića.

U pismu gradonačelniku CER, između ostaloga, ističe „duboku zabrinutost“ time što je Bandić bio „krivo informiran“ o statusu ljudi s kojima je razgovarao u ožujku (navodi se da rabin Avraham Schlesinger nije i nikada nije bio „Glavni rabin Ženeve“; da je rabin Yitzhak Shochet rabin male sinagoge u sjevernom dijelu Londona te nije ovlašten da govori u ime rabinškog odbora Ujedinjenog Kraljevstva ili u ime glavnog rabina Ujedinjenog Kraljevstva Sir Jonathana Sacksa itd.) o brizi za židovska groblja u Zagrebu i o židovskoj imovini.

„Molimo vas da poduzmete hitne akcije kako bi osigurali da židovska imovina i posebice židovska groblja u Hrvatskoj ne dođu u ruke stranih organizacija“, ističe se u pismu CER-a Milanu Bandiću

Joseph
Sitruk

Vijeće Židovske općine Zagreb donijelo je odluku da se, s ciljem što bolje informiranosti članova ŽOZ-a i ostalih židovskih općina u Hrvatskoj, objave reakcije ŽOZ-a na razne događaje vezane uz židovsku zajednicu u Hrvatskoj, a koje nisu dobile odgovarajući medijski prostor.

Medijske objave

Dana 2. ožujka 2008., tajnik Komisije za odnose s vjerskim zajednicama RH Franjo Dubrović dao je izjavu u radijskoj emisiji „Susret u dijalogu“. ŽOZ je reagirala pismom dr. Ognjena Krausa koje donosimo u cijelosti:

Poštovani gospodine Dubroviću,

Izražavamo protest zbog Vaše izjave o gradnji sinagoge u Praškoj ulici u Zagrebu, emitirane dana 2. ožujka 2008. u emisiji Prvog programa Hrvatskog radija, „Susret u dijalogu“, novinarka Antonije Hrvatinić iz sljedećih razloga:

U izjavi ste naveli da je 12. rujna 2006., na sastanku s predstavnicima državnih vlasti tema razgovora bila gradnja sinagoge i „eventualno muzeja“. Ovakvom interpretacijom pogrešno informirate javnost ne samo o temi razgovora već i o sadržaju gradnje, prejudicirajući da je sadržaj na neki način definiran. Činjenice su sasvim suprotne. Vlada je u posjedu Programске osnove od 12. listopada 2004. izrađene i revidirane od strane Židovske općine Zagreb i to na zahtjev Vlade temeljem zaključka sa sastanka održanog 7. srpnja 2004. godine. Programska osnova sadrži brojne druge elemente.

Potom izjavljujete da je „Židovska općina u Zagrebu“ tražila da se pričekava s izvođenjem programa dok se ne riješe međusobna pitanja u židovstvu“. Kao prvo Židovska općina u Zagrebu ne postoji. Postoji samo Židovska općina Zagreb, koja nije tražila da se „pričekava“ s izvođenjem programa jer program koji navodite, a koji uključuje sinagogu i eventualno muzej je samo dio programa gradnje Židovske općine Zagreb. Kao drugo nije tražila da se riješe pitanja u židovstvu jer pojam židovstvo (judaizam) nema nikakve veze s ovim projektom Židovske općine Zagreb, a pojam međusobna pitanja u židovstvu ne znači baš ništa. Kao treće, ako ste pri tome mislili na rješavanje odnosa dviju vjerskih zajednica, Židovska općina Zagreb nije tražila niti to, jer ne smatra da ovo pitanje treba rješavati s novoosnovanom zajednicom.

Zatim dajete podatke o broju Židova (vjernika i drugih) u Hrvatskoj i Zagrebu, pozivajući se na popis stanovništva. Dobro Vam je poznato da izjašnjavanje o ovom pitanju nije bilo obavezno pa prema tome popis ne daje objektivne podatke. Spominjete činjenicu da u Zagrebu ima „368 Židova, od toga 199 židovske vjere, 5 katoličke itd.“ Spominjete i Statut Židovske općine Zagreb sukladno kojemu naša vjerska zajednica prima samo Židove. Pojam Židov označava samo i

isključivo osobu židovskog porijekla pri čemu je pripadnost nekom nacionalnom ili državnom korpusu irelevantna, a stupanj religioznosti te osobe njezina privatna stvar. Židovstvo ne poznaje pojam Židova druge vjere, niti ne Židov može biti Židov po vjeri. Vaša je izjava nemjerljivo apsurdna baš kao i upitnik iz popisa stanovništva. Ponovno naglašavamo da je popis bio dobrovoljan te podaci koje iz njega crpate nemaju veze sa stvarnošću. Ukoliko nastavite izvoditi slične zaključke, uskoro bi mogli čuti da su židovske vjeroispovijesti i osobe koje su se popisom izjasnile kao Eskimi ili pingvini. Kao referentnu ste vrijednost mogli uzeti i popis Židova u Gradu Zagrebu i činjenicu da na njemu nema niti Predsjednika, niti odgovorne osobe Bet Izraela. Neshvatljivo je da si uopće uzimate za pravo na taj način tumačiti pripadnosti vjerskoj zajednici, o kojoj ništa očigledno ne znate, koristeći konstrukcije koje su u suprotnosti s Ustavom i Zakonom, koji nam garantiraju samostalno uređenje unutarnjeg ustroja, načina prakticiranja vjere i sl. Da Vas doista zanima podatak o broju pripadnika zajednice zatražili biste ga od nas, a ne iz podataka koji nemaju nikakve činjenične utemeljenosti.

U izjavi u više navrata spominjete Židovsku općinu u Zagrebu, Židovsku općinu grada Zagreba, a niti jednom ne koristite pravi naziv vjerske zajednice o kojoj govorite, Židovska općina Zagreb.

Na kraju izjavljujete da je u ovom slučaju potreban „pritisak Židova koji žele graditi“. Židovska općina Zagreb, najveća u Hrvatskoj, ima gotovo 1600 Židova koji žele graditi. Pitanje je samo što, kako, kada i pod kakvim uvjetima? Trebaju li oni po Vama izvršiti pritisak sami na sebe i pristati na ponuđene im uvjete, sudjelovanje drugih vjerskih zajednica ili donošenje odluka u forumu koji formira treća strana? Tko je po Vama taj koji bi pritisak trebao izvršiti, s kojim ciljem i po koju cijenu?

Vaša je izjava apsurdna i politički pristrana, pokazuje Vaš ignorantni odnos prema imenu, tradiciji i doprinosu Židova i Židovske općine Zagreb, Vaše neznanje i zanemarivanje činjenica. Dužnost koju obnašate nespojiva je s prethodno pobrojanim i ulogom institucije kojoj ste tajnik.

S poštovanjem,
Dr. Ognjen Kraus
Predsjednik

O tome obavijest:

mr. Božo Biškupić, Predsjednik Komisije za odnose s vjerskim zajednicama

dr. Ivo Sanader, Predsjednik Vlade RH

Savjet za nacionalne manjine RH

Ured za nacionalne manjine RH

Katolička crkva u RH

Islamska zajednica u RH

25. ožujka 2008. ŽOZ je medijima dostavila priopćenje koje je u većini medija samo djelomično objavljeno. Stoga ga objavljujemo u cijelosti:

Židovska općina Zagreb izdaje

PRIOPĆENJE

za javnost i pripadnike židovske vjerske zajednice u Hrvatskoj

Nakon, u posljednja dva tjedna, učestalih, neistinitih i protiv Židovske općine Zagreb uperenih medijskih objava, Konferencija europskih rabina (CER), koja okuplja sve glavne rabine Europe, uputila je dr. Ivi Sanaderu, predsjedniku Vlade RH, g. Milanu Bandiću, gradonačelniku Zagreba te Židovskoj općini Zagreb dopise iz kojih izdvajamo sljedeće:

Konferencija europskih rabina potvrđuje i naglašava da je službena i ovlaštena židovska zajednica u Hrvatskoj Židovska općina Zagreb odnosno Koordinacija židovskih općina u Republici Hrvatskoj, sa sjedištem u Zagrebu, Palmotićeve 16, punopravna članica Europskog židovskog kongresa te priznata od svih važnih svjetskih židovskih organizacija

Konferencija europskih rabina priznaje i potvrđuje rabina Luciana Mošu Prelevića za duhovnog vođu židovske zajednice u Hrvatskoj

Konferencija europskih rabina naglašava da osim Židovske općine Zagreb odnosno Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj niti jedna druga osoba ili organizacija nije ovlaštena pregovarati o vlasništvu i brizi o židovskim grobljima u Hrvatskoj

Konferencija europskih rabina, sa žaljenjem svjedoči pokušajima pojedinaca da preuzmu kontrolu nad imovinom u vlasništvu Židovske općine Zagreb

Dr. Ognjen Kraus
Predsjednik

U Zagrebu, 25. ožujka 2008.

Istoga je dana ŽOZ reagirala na članak objavljen u Novom listu od 20. ožujka 2008. dopisom u nastavku. Tu je reakciju Novi list objavio u cijelosti.

Novi list

Uredništvo

Zagreb, 25. ožujka 2008.

ŽURNO

Broj: 168/08

Poštovani,

U Novom listu, od 20. ožujka 2008., objavljen je na desetoj stranici tekst D. Pilsela pod naslovom „Hrvatska vlast i židovstvo svijeta uz židovsku zajednicu Bet Izrael“.

U cilju istinitog informiranja javnosti, pozivamo Vas, da sukladno Zakonu o medijima, na istom mjestu, i na prostoru istovjetne površine, objavite priopćenje iz privitka u cijelosti.

S poštovanjem,

Dr. Ognjen Kraus

Predsjednik

Ustav RH garantira slobodu savjesti i vjeroispovijedi, jednakost vjerskih zajednica pred zakonom te njihovu odvojenost od države. Vaš tekst od 20. ožujka 2008., pod naslovom „Hrvatska vlast i židovstvo svijeta uz židovsku zajednicu Bet Izrael“ i navod iz teksta „da dr. Ognjena Krausa nitko u Hrvatskoj ne uzima za ozbiljnog sugovornika“ neprihvatljivo sugerira protuustavne stavove države odnosno državnih dužnosnika. Tekstom se također konstatira da je dr. Ognjen Kraus prozvaao dr. Ivu Sanadera za antisemitizam, što također ne odgovara istini. Nakon objave Vašeg teksta, te u posljednja dva tjedna, učestalih, neistinitih i protiv Židovske općine Zagreb uperenih medijskih objava, Konferencija europskih rabina (CER), koja okuplja sve glavne rabine Europe, uputila je dr. Ivi Sanaderu, predsjedniku Vlade RH, g. Milanu Bandiću, gradonačelniku Zagreba te Židovskoj općini Zagreb dopise iz kojih izdvajamo sljedeće:

Konferencija europskih rabina potvrđuje i naglašava da je službena i ovlaštena židovska zajednica u Hrvatskoj Židovska općina Zagreb odnosno Koordinacija židovskih općina u Republici Hrvatskoj, sa sjedištem u Zagrebu, Palmotićeve 16, punopravna članica Europskog židovskog kongresa te priznata od svih važnih svjetskih židovskih organizacija

Konferencija europskih rabina priznaje i potvrđuje rabina Luciana Moše Prelevića za duhovnog vođu židovske zajednice u Hrvatskoj

Konferencija europskih rabina naglašava da osim Židovske općine Zagreb odnosno Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj niti jedna druga osoba ili organizacija nije ovlaštena pregovarati o vlasništvu i brizi o židovskim grobljima u Hrvatskoj

Konferencija europskih rabina, sa žaljenjem svjedoči pokušajima pojedinaca da preuzmu kontrolu nad imovinom u vlasništvu Židovske općine Zagreb

Tvrdnja da se uz Bet Israel svrstalo "svjetsko židovstvo" puka je izmišljotina

Činjenica je da su otvorenju sinagoge Bet Israela prisustvovala tri-četiri rabina iz cijelog svijeta, ali to ne znači da oni predstavljaju sve Židove u svijetu

Dana 13. ožujka na str. 9 najavljujete »sveto otvorenje prve židovske bogomolje u Zagrebu nakon Drugog svjetskog rata« (dla nadnaslova), odnosno »sinagoge čekane 66 godina« (naslov), čime, kao i cijelim tekstem koji slijedi, izričito kažete ili pak »samo« sugerirate da u Zagrebu nema ni jedne sinagoge i da ih u proteklih 66 godina, otkad je NDH strujala ova u Praškoj, nije ni bilo, što je neistina. Prošle su u kojima se Židovi okupljaju radi molitve – a to su sinagoge – i to više ili manje sličnih svome što je uređen i otvoren na Mažuranićevu trgu, u Zagrebu su u vrijeme otvaranja sponemute sinagoge bila dva, a nešto prije i tri u sjedištu Židovske općine Zagreb u Palmotićevoj 16, u Schwartzovu domu u Bukovačkoj 55 (domu Židovske općine Zagreb za stare i ne-moćne), a i u Račićevoj ul. gdje je donedavno bila bogomolja, odnosno sinagoga Bet Israela.

U ponedjeljak 17. ožujka, dakle sutradan nakon što je otvorena sinagoga na Mažuranićevu trgu, na str. 4 pišete da je »nakon 66 godina židovska vjerska zajednica u glavnom gradu otvorila svetilište« (nadnaslov), odnosno, da je »Zagreb dobio sinagogu« (naslov), čime, kao i cijelim tekstem koji slijedi, još naglašenije ponavljate

spomenutu neistinu. Uz to, pišete da je svetilište otvoreno »židovska vjerska zajednica u glavnom gradu«, sugerirate da Bet Israel reprezentira zagrebačku židovsku vjersku zajednicu, što je također neistina, jer Bet Israel – što je potvrđeno i ishodom prošlogodišnjih izbora za predstavnika židovske nacionalne manjine u Zagrebu – okuplja tek dva-tri posto zagrebačkih Židova.

Prvi spomenuti prilog pisala je Irena Frian, a drugi Branimir Zekić. Jesu li oboje ili su bili obmanuti? Zašto se nisu konzultirali s nekim upućenim, primjerice, s rabinom Bet Israela Kotelom Da Donom, čovjekom koji je u Palmotićevoj 16 sedam godina imao rabinsku kancelariju udaljena samo nekoliko koraka od samostajne sinagoge, u kojoj je svih tih godina održavao vjerske obrede? Na žalost, ako su se i konzultirali, od toga nisu imali nikakve koristi, jer je Kotel Da Don, očito, posve zaboravio na sinagogu u Palmotićevoj, pa i na one u Bukovačkoj i Račićevoj! Da nije, zapravo, on bi prilikom svečanog otvaranja sinagoge na Mažuranićevu trgu u svom »nadahtnom govoru« rekao da se »i Zagreb konačno otkrio u ponosnu tradiciju velikih svjetskih metropola koje

imaju sinagoge« (NL, 17.3.08.). Alternativno spomenutoj zaboravnosti bi, naime, bila da Kotel Da Don u svom »nadahtnom govoru« na svečanom otvaranju sinagoge, u nazočnosti visokih uravnika, pa i samoga kralja hrvatske države, smiljeno i brzočno kaže, a to bi, kada je o jednoj rabini riječ, bilo nešto savim izvanredno, pa i gotovo nevjerojatno. A što je »Novi list« citirano Da Donovo tvrdnju ponavljao svojim čitateljima i kao IZJAVU BANA bilo bi posve u redu da se utrdniti nije oslikao greška sa streficama: kako je riječ o notornom neistini, one su trebale biti okružene zadržkama.

Sutradan, 18. ožujka, »Novi list« objavljuje intervju s najuglednijim mozgom na otvaranju sinagoge, Davidom Goldwasserom, rabinom iz New Yorka, koji je napravila Irena Frian. Njomečki je rabin u svemu bio odmjeren i ne bi mu se imalo što prigovoriti da mu se nisu oslikale dvije, za njega, čudne pogreške. Prvo, utvrdilo je da židovska zajednica u New Yorku broji »oko tri milijuna ljudi«, što je ozbiljno pretjerivanje. Dodaje, pretjerivanja i smanjivanja s tom pogledu nisu rijetkost, pa jedan od vrhnih poznavatelja te problematike kaže kako je još najpouzdaniji metoda da utvrdite »tko je Židov u New Yorku« ta da »osamijelene«

pitajte imaju li što je »gefilte fish«. Moguće je, također, da je Goldwasser mislio na tzv. metropolitansko njomečko područje, a ne na grad New York, tj. New York City, u kojem je relativno i apodiktoski napisano Židova bilo u pedesetin godinama prošloga stoljeća, a danas ih ima nekoliko desetaka tisuća manje od dva milijuna (a ne tri milijuna).

U Brooklynu 2000 sinagoga?

Još je uočljiva i činjenica Goldwasserova greška kada je riječ o broju sinagoga u dijelu New Yorka koji se zove Brooklyn (ima 2,5 milijuna stanovnika od kojih su 456.000 Židovi). Po njemu, u Brooklynu ima dvije tisuće sinagoga (da li i toliko Goldwasserovih kolega, rabina?). Prema američkim židovskim izvorima, približno jedna četvrtina tamošnjih Židova koliko-toliko održava vjerske obveze, odnosno običaje, pa upada da u Brooklynu svakih pedesetak židovskih vjernika raspolaže »svojom« sinagogom (bila bi to komocija gotovo jednaka onoj u ne-voćevrvenju sinagogi na Mažurancu!). No, da ne delimo: prema posve pouzdanim izvorima, broj židovskih – reformističkih, konzervativnih, ortodoksnih – bogomolja, sinagoga, hramova, tempila u Brooklynu, osam je puta manji

od broja koji navodi Goldwasser.

I, napokon, 20. ožujka Novi list, pod naslovom »Hrvatska vlast i židovstvo svijeta uz židovsku zajednicu Bet Israel«, donosi tekst Dragi Pilsela. Zadržimo se najprije na tvrdnji iz samoga naslova. Njime se, prvo, na jedan lukav način, optužuje hrvatska vlast da se u konfliktu umutar jedne vjerske zajednice svrstala uz jednu nekobitnu stranu. To je djelomično istina i opušta je opravdana, jer nije na vlasti da u takvim konfliktima arbitra, po najmanje pak da se u njih uključuje poželjavajući ovi ili onu stranu. Međutim, opušta je trebala biti preciznija, usredotočena na onaj dio hrvatske vlasti koji se doista izravno, demostriativno i krajnje nedostojno uključio u konflikt, među ostalim i na taj način što je posve normalan i legalan rasikid odnosa Židovske općine Zagreb s rabinom Kotelom Da Donom usporedio s odvođenjem zagrebačkog rabina Miroslava Šaloma Freibergera u Auschwitz 1943. godine. Riječ je, dakako, o predsjedniku Republike Hrvatske Stjepanu Mesiću.

Neporeciv ugled, dr. Ognjena Krausa

No, drugi dio naslova Pilselova teksta, kojim se kaže

da se uz Bet Israel svrstalo »svjetsko židovstvo« puka je izmišljotina autora teksta ili, možda, uređivača Novog lista. Čime je potkrjepljena ta tvrdnja? Bilo bi čudno, jest da su otvorenju sinagoge Bet Israela prisustvovala tri-četiri rabina iz bijeloga svijeta, ali ako tri-četiri rabina predstavljaju svjetsko židovstvo, tada bismo, s još većim pravom, mogli reći da tri-četiri župnika predstavljaju svjetsko katolištvo. A takvu mudrost još nismo imali prilike čuti.

Dragi Pilsel, uz to, odnekle zna da predsjednik Židovske općine Zagreb, dr. Ognjena Krausa, rako u Hrvatskoj, pa ni u svijetu, ne uzima »kao obilježje sugovornika već ga se smatra glavnim kočnikom gradnje židovskog kulturnog centra i sinagoge u Praškoj ulici u Zagrebu«. Oskude Pilsela to manja? Čime to može argumentirati? Čijeti posao priprema za gradnju sinagoge u Praškoj trkao je i treć pod vodstvom dr. Ognjena Krausa, koji uz zavisan ugled u svjetskom židovstvu, utiva snahu, na nizu izbora dikamama, podršku cijele židovske zajednice u Zagrebu, izuzev nekoliko Židova okupljenih u Bet Israelu, koji, nemajući baš nikakav on-lonac u zajednici, traže – i molaze – u mi, na žalost, sčirkovite surgate po dionitima, reagira Židov Gradon i Zagrebu.

CRTICE IZ ŽOZ-a

Pored židovskih aktivnosti, izdajamo programe realizirane u ŽOZ-u posljednja dva mjeseca.

U organizaciji KD Miroslav Šaloma Freibergera u veljači su održana dva odlična događanja: **predavanje o Viktoru Franklu**, utemeljitelju Treće bečke psihoterapeutske škole te **Hommage Hinku Baueru** u povodu 100-te obljetnice rođenja tog istaknutog zagrebačkog arhitekta i publiciste.

17. 2. 2008.

Šabat u ŽOZ-u

U ugodnoj i toploj atmosferi, uz ukusnu večeru, dočekali smo Šabat

Uvijek je zanimljivo slušati nove parašot i interpretacije koje nam Luciano donosi iz različitih izvora, a nakon kojih se najčešće razvija burna i poučna diskusija. Tako je i ovog Šabata bilo bučno i veselo!

20.2.2008.

Otvorena izložba Ine Drutter

U prepunoj galeriji »Milan i Ivo Steiner« otvorena je u nedjelju 17. 2. retrospektivna izložba akademske slikarice Ine Drutter. Izložbu su otvorili akademik Tonko Maroević i voditeljica galerije Vera Dajht - Kralj.

Izložba je bila otvorena od 17. 2. do 26. 3. 2008.

26. 2. 2008.

Salamon Berger - 150. obljetnica rođenja

Etnografski muzej, Matica Slovačka Zagreb i Židovska općina Zagreb pripremili su, pred prepunim auditorijem, svečanost obilježavanja 150. obljetnice rođenja, osnivača i prvog ravnatelja Etnografskog muzeja u Zagrebu Salamona Bergera (1858. – 1934.).

Prisutnima su se obratili gospođa Sanja Zoričić Tabaković, podpredsjednica ŽOZ-a i predstavnica Židovske nacionalne manjine Grada Zagreba, gospodin Jan Banjas, veleposlanik Republike Slovačke, gospodin Damodar Frlan, ravnatelj Etnografskog muzeja i gospodin Zlatko Ljevak, predsjednik Matice Slovačke.

Gospodin Josip Barlek, viši kustos EMZ govorio je na temu »Pristup Salamona Bergera narodnim običajima«, a na kraju programa prikazan je dokumentarni film »Salamon Berger - ishodništvo u baštini«, autorice Mire Wolf u produkciji HRT-a.

Nakon bogatog programa u auditoriju, gosti su imali prilike pogledati prigodnu etnografsku izložbu iz opusa Salamona Bergera, koja je postavljena u Klubu ŽOZ-a ljubaznošću dje-latnika Etnografskog muzeja.

Srdačno zahvaljujemo Etnografskom muzeju i Matici Slovačkoj na uspješnoj suradnji.

3. 3. 2008.

Predstavljanje JFF London - Zagreb

U četvrtak 28. 2. 2008. u ŽOZ-u u punoj dvorani auditorija uz

kratku prezentaciju predstavljen je idejni program Jewish Film Festivala koji će se ove godine održati od 11. do 15. lipnja. Promociju festivala pripremila je agencija Magen d.o.o. u suradnji sa Židovskom općinom Zagreb.

4. 3. 2008.

Promocija knjige "Tekstom kroz ples", Nede Wiesler

Utorak 4. 3. u 19 sati u organizaciji KD Miroslav Šalom Freiburger pred prepunim auditorijem održano je predstavljanje knjige

NEDA WIESLER: TEKSTOM KROZ PLES

ŽIDOVSKIM PLESOM PREMA POVIJESTI I TRADICIJI

Na promociji su sudjelovali: prof. dr. sc. Ognjen Kraus, akademik prof. dr. sc. August Kovačec, dr. sc. Tvrtko Zebec, Branko Polić i Živko Gruden. Čestitamo Nedi!

17. 3. 2008.

Povijest europske integracije

U ponedjeljak 17. 3. s početkom u 19.00 sati u ŽOZ- u je gostovao prof. dr. sc. Mladen Puškarić, koji je održao izvrsno predavanje na temu „Povijest europske integracije“.

18. 3. 2008.

Glazba iz konclogora

U organizaciji KD MŠF u utorak 18. 3. u 19.00 održano je predavanje o glazbi koja je nastala u nacističkom koncentracijskom logoru Terezin u Češkoj i o skladateljima-logorašima koji su je stvarali. Predavanje je održao gospodin Branko Polić.

30. 3. 2008.

Prvi integralni prijevod Zohara

U nedjelju 30. 3. 2008. u 11 sati u auditoriju ŽOZ-a predstavljena je publikacija koju je naša knjižnica nedavno dobila ljubaznošću Gradske knjižnice: prvi integralni prijevod Zohata na engleski s komentarima.

Knjigu su svima koje zanima Kabala i onima koji o njoj žele nešto saznati predstavili rabin Luciano Moše Prelević

i voditeljica knjižnice mr. sc. Julija Koš, a posebna gošća bila je mr. sc. Ljiljana Sabljak, ravnateljica Gradske knjižnice, čijom zaslugom smo dobili jedan primjerak te vrijedne publikacije od ukupno samo tri u Hrvatskoj.

4. 4. 2008.

Predavanje prof. Calabi pobudilo velik interes

U suradnji s Talijanskim kulturnim institutom u Zagrebu

U auditoriju Židovske općine Zagreb održano je u četvrtak 3. 4. predavanje prof. Donatelle Calabi na temu "Povijest venecijanskog geta", uz izvrstan prijevod gđe Jasenke Gudelj. Uz brojne goste, predavanju su nazočili Nj.E. gospodin Alessandro Pignatti Morano de Custoza, veleposlanik Republike Italije i direktorica Talijanskog kulturnog instituta u Zagrebu, gđa Paola Ciccolella.

10. 4. 2008.

Otvorena vrata ŽOZ-a

Odlukom predsjednika i potpredsjednika ŽOZ-a, a radi boljeg informiranja članstva o radu i događajima u i oko Općine, glavni tajnik ŽOZ-a Dean Friedrich i potpredsjednik Saša Cvetković, održali su 10. travnja 2008. susret sa zainteresiranim članovima. Tom prilikom članovi su dobili odgovore na pitanja s područja rada ŽOZ-a.

14. 4. 2008.

Pred Pesah u Osijeku

Ove nedjelje više od 50 članova ŽO Zagreb pridružilo se članovima ostalih Općina iz Hrvatske i susjednih zemalja na tradicionalnom druženju u Osijeku.

Zahvaljujemo ŽO Osijek na gostoprimstvu i čestitamo na odličnoj organizaciji.

15. 4. 2008.

Predstavljanje knjige u ŽOZ-u

U suradnji s KD MŠF u utorak 15. travnja predstavljeno je još jedno izdanje ŽOZ-a, "Sedam apokrifnih priča" Zore Dimbach. Knjigu su predstavili dr. Branimir Bošnjak i Živko Gruden.

Pirovac 2008

Već tradicionalni ljetni kampovi u Pirovcu održat će se i ove godine u 3 smjene:

dječja smjena (6-12 godina): **27.6. – 7.7.**

dječja smjena (13-17 godina): **10.7.-20.7.**

studentska smjena (18-... godina): **22.7.-29.7.**

Molimo sve zainteresirane da se jave u Ured ŽOZ.

Odmaralište ŽOZ će za ljetovanja obitelji biti slobodno u periodu od **6.8.-25.8.**

PRILOZI ZA DOM LAVOSLAV SCHWARZ

Veljača - travanj 2008.

Mirjana Radman - povodom 3. god. smrti i 81. rođendana supruga Josipa200,00kn

Dina Blašković i Darija Breyer povodom 90. rođendana majke gđe. Branke Akerman1.000,00kn

Žuži Jelinek za bolnički dizalo21.000,00CHF

Paula Ristić – London300,00kn

Žuži Jelinek umjesto cvijeća na grob gospodina Vlade

Halapije.....1.000,00kn

Žuži Jelinek umjesto cvijeća na grob gospodina Josipa Majpruza1.000,00kn

Ana Telebak u spomen na majku i brata.....100,00kn

Obitelj Lustig povodom Pesaha500,00kn

ZA SOCIJALNE POTREBE ŽOZ-a

WEINBERGER RAHELA (ZA MICVA)300,00 kn

NAHMAN ALEKSANDAR (U spomen na oca ubijenog 1941. godine).....100,00 kn

Tijekom proteklog razdoblja predstavnici Židovske općine Zagreb održali su niz razgovora, sudjelovali na konferencijama i sastancima. Što se sve događalo, pročitajte u Kronologiji.

Kronologija događaja u ŽOZ

13. veljače 2008. održan je u prostorijama ŽOZ-a sastanak s predstavnicima veleposlanstva SAD-a u Zagrebu, g. Douglasom Fiskom i Rickom Holtzappleom, novim savjetnikom za politička i ekonomska pitanja veleposlanstva. Dr. Ognjen Kraus, predsjednik i Dean Friedrich, glavni tajnik izvijestili su predstavnike veleposlanstva o problemima s kojima se Općina susreće i projektima koje planira.

18. i 19. veljače 2008. ŽOZ su posjetili Jorge Diner, direktor posebnih programa AJJDC-a za Europu te Robert Djerassi, regionalni direktor AJJDC-a za zemlje bivše Jugoslavije, Bugarsku i Rumunjsku. Odvojeni razgovori vođeni su s predstavnicima ureda ŽOZ-a te predsjednikom i potpredsjednicima ŽOZ-a na temu partnerstva u budućim projektima s Joint-om. G. Djerassi se sastao i sa socijalnom radnicom ŽOZ-a, direktoricom CENDA-e te voditeljicom plesne grupe Or haŠemeš.

24. i 25. veljače 2008., na poziv Ministarstva vanjskih poslova Države Izrael, dr. Ognjen Kraus prisustvovao je konferenciji u Jeruzalemu, pod nazivom Globalni forum za borbu protiv antisemitizma.

29. veljače 2008. Odbor za upravu i financije ŽOZ-a usvojio je zaključak da se izvještaj o izvršenju proračuna za 2007. i proračun za 2008. godinu upute Izvršnom odboru na prethodno usvajanje.

2. ožujka 2008. održana je u prostorijama ŽOZ-a sjednica Koordinacije židovskih općina u RH kojoj su prisustvovali predsjednica ŽO Dubrovnik, prof. Sabrina Horović te predsjednici ŽO Split, Zoran Morpurgo i ŽO Daruvar, Zlatko Binenfeld.

6. ožujka 2008. dr. Ognjen Kraus i Dean Friedrich posjetili su Ludbreg i u prostorima gradskog poglavarstva održali sastanak s gradonačelnikom, g. Ivanom Lončarićem te voditeljem projekta Židovi ludbreškog kraja, knjizi o povijesti ludbreške židovske zajednice, g. Milivojem Dretarom. Razgovaralo se o održavanju

židovskog dijela groblja te o postavljanju spomen ploče za 120 ludbreških Židova stradalih u Holokaustu. Obilasku Ludbrega i židovskoga groblja pridružio se i g. Dobec, potomak židovske familije Weinrebe.

Iste večeri održana je sjednica Izvršnog odbora ŽOZ-a na kojoj su usvojeni izvještaji o radu Odbora, Ženske sekcije i Omladinskog kluba te usvojen zaključak da se izvještaj o izvršenju proračuna za 2007. godinu i proračun za 2008. godinu prosljede Vijeću ŽOZ-a na usvajanje.

12. ožujka 2008. na poziv židovske zajednice Makedonije dr. Ognjen Kraus, predsjednik ŽOZ-a i Sanja Zoričić Tabaković, potpredsjednica prisustvovali su u Skoplju dvodnevnom komemorativnom programu kojim je obilježeno 65 godina od deportacije 7.200 Židova Makedonije u koncentracijski logor Treblinka.

16. ožujka 2008. Eran El-Bar direktor Jewish Agency (Sohnut) za srednju i istočnu Europu i Michal Elbaz predstavnica Sohnuta iz Jeruzalema održali su sastanak s predstavnicima ŽOZ-a. Razgovaralo se o suradnji i novim projektima na međunarodnom nivou.

27. ožujka 2008. održan je u prostorijama ŽOZ-a hitan sastanak s regionalnim direktorom AJDC-a za Hrvatsku, države bivše Jugoslavije i Bugarsku, g. R. Djerassiem. S Jointom je dogovorena suradnja na projektu ljetnog kampa u Pirovcu. ŽOZ je tom prigodom ponudila 5 besplatnih mjesta za djecu članova židovskih zajednica s Kosova.

31. ožujka 2008. dr. Ognjen Kraus i g. Dean Friedrich, sastali su se u poglavarstvu Grada Zagreba s g. Milanom Bantićem, gradonačelnikom i gđom Ljerkom Čosić, direktoricom Gradskih groblja. Tom su prigodom raspravljali o stanju židovskog dijela groblja u Zagrebu te o posljednjim tiskovnim napisima na tu temu. Zaključeno je da, u posljednjih petnaestak godina, Židovska općina Zagreb ima korektnu suradnju s upravom groblja te da u tom periodu nije došlo do premještanja

posmrtnih ostataka iz židovskih grobova za koje nitko ne brine. Predstavnici ŽOZ-a odbili su bilo kakve aranžmane s predstavnicima stranih i neovlaštenih organizacija.

Iste večeri u prostorijama Židovske općine Zagreb održana je sjednica Vijeća ŽOZ-a na kojoj je usvojen izvještaj o izvršenju proračuna za 2007. godinu te proračun za 2008. godinu, potvrđeno je imenovanje članova Upravnog vijeća Doma zaklade L. Schwarz a te imenovanje ravnateljice g. Paule Novak na novi mandat od četiri godine, raspravljalo se o gradnji u Praškoj te novom Statutu ŽOZ-a.

Glavni tajnik ŽOZ-a, g. Friedrich, sastao se 1. travnja 2008. godine s pročelnicom Ureda za imovinsko-pravne poslove Grada Zagreba, gđom N. Zeković. Tema razgovora bili su neriješeni imovinsko-pravni odnosi s Gradom te povrat imovine koja je pripadala Židovskoj općini Zagreb.

4. travnja 2008., na poziv Predsjednika RH, g. S tjepana Mesića, dr. Ognjen Kraus je prisustvovao svečanoj večeri organiziranoj u čast predsjednika SAD-a, G.W. Busha.

5.-7. travnja 2008. održana je u Pragu Glavna skupština ECJC-a (European Council of Jewish Communities). Predstavnik židovske zajednice RH, tj. Koordinacije židovskih općina u RH, dr. Ognjen Kraus je s kolegama iz europskih židovskih općina sudjelovao u izboru novog predsjednika te članova Izvršnog odbora.

11.-13. travnja 2008. gl. tajnik ŽOZ-a sastao se u Parizu s predstavnicima Europskog židovskog kongresa (European Jewish Congress – EJC) te je s njima govorio o temama vezanim uz dolazak delegacije EJC –a u Zagreb i njihov predstojeći sastanak s visokim državnim dužnosnicima RH.

14. travnja 2008., na poziv Predsjednika RH, g. Stjepana Mesića, dr. Ognjen Kraus je prisustvovao svečanoj večeri organiziranoj u čast predsjednika SR Njemačke, g. Horsta Koehlera.

Purim u ŽOZ

Purim smo i ove godine proslavili veselo i u velikom broju. Uz mnoštvo raznolikih maski, tombole i ukusnih specijaliteta, zvijezde ovogodišnjeg Purima su bez konkurencije bile naše drage gošće – glumice Doma zaklade Lavoslava Schwarz: Eva Akerman, Ana Telebak, Mirjana Radman i Dragica Vajnberger.

Nakon dvije odlične točke, na scenu je stupila i Lea Kriesbacher uz neponovljiv recital. Iskrene čestitke na energiji, volji i optimizmu! Tri odlične točke bile su prava uvertira za još jednu bolju zabavu.

Kao podsjetnik na dobru zabavu i razloge zašto smo uopće slavili Purim, eto kako to zvuči u novoobjavljenoj knjizi „Otkrića starih priča“, (M.Šprajc Petreković):

Ahašver, kralj Šušan grada,
ostao je bez žene, sasvim sam.
Znao je da tako kralj ne vlada.
Svim svojim pomagačima naredio je
da u kraljevstvu cijelom prenesu vijesti
da sve djevojke želi sresti
i među njima pronaći onu pravu,
krunu staviti na njenu glavu.
Među svim djevojkama i Estera je morala biti,
a ona to nije željela, htjela se skriti.
Baš nju, od svih koje su pred kraljem bile,
kralj je za ženu odabrao dok su druge od tuge suze lile.
Estera, kada kraljicom je postala,

bez dragih je stvari ostala.

Nije smjela nikome reći koje je vjere i narodu kojem pripada, a to nije lako,

no stric Mordehaj naredio joj je tako.

Ahašver je imao glavnog pomagača, Haman se zvao i bio je stvarno zao.

Volio je biti jako važan,

osmijeh mu je svaki bio lažan.

Svi su pred njim morali kleknuti,

jer inače je znao jako dreknuti,

dugo se ljutiti,

čak i nekome nauditi.

Mordehaj je jednom, nakon što je kralju pomoć pružio, kraj Hamana samo produžio.

Haman nije mogao vjerovati kada je to vidio,

Mordehaj mu se uopće nije svidio.

Odlučio je kazniti i Mordehaja i sve kojima njegova vjera pripada.

Estera se sada primila glavne uloge

da Hamana baci pred kraljeve noge,

da on za milost moli,

a kralj njoj i njenom narodu pomogne

jer je dobra i on je voli.

Uspjela je Estera spasiti narod svoj i postala heroj,

najvažnija osoba u priči toj.

Purimska zabava u Domu Lavoslav Schwarz i ove je godine okupila veći broj gledatelja nego što naša dvorana može primiti. Naime, već se na daleko pročuilo da se u tajnosti šiju kostimi i priprema šaljiv program za ovogodišnju proslavu. Nevidljive konce u rukama je brižno držala Eva Akerman. Osmislila je program, sama je izradila nacрте za kostime, potom dijelila zadatke i sve brižno nadzirala. Ipak nije sve išlo glatko. U jednom je trenutku čak postojala opasnost od otkazivanja priredbe jer su sudionice jedna za drugom dobile gripu.

Purim u Domu

Kada smo gripu uspješno svladali, Eva je, valjda od silnog posla i uzbuđenja, pala i slomila ruku.

Na kraju se pokazalo da smo nesalomljivi. Ništa nije moglo stati na put našoj namjeri da se zabavimo i da zabavimo druge. Program su započele članice našeg zbora Šalom koje su otpjevale nekoliko purimskih pjesama. Gospođa Akerman nam je pantomimom dočarala teškoće s kojima su se prošle godine u Opatiji suočavali članovi udruge preživjelih žrtava Holokausta prilikom pokušaja korištenja hotelskih elektronskih kartica. Posebne ovacije doživjele su naše tri djevojčice koje su otpjevale kanon „Bratec Martin“ kao i mažoretkinje koje su umjesto palicama okolo mahale štapovima.

Priredba je završila plesom, ali ne kao što ste možda pomislili uz zvuke valcera i tanga, već rock and rolla, kao što i

prilici mjestu gdje su svi vječno mladi. Ovdje svakako moram spomenuti Tina, jednog od „naših“ unuka, koji je mozartovski odjeven preludirao na klaviru dok su se izvođačice presvlačile. Za dekoraciju dvorane je kao i uvijek bila zadužena naša likovna radionica, a za tradicionalne kolače - kuhinja.

Dio programa imao je i svoju reprizu u Židovskoj općini, a da smo znali da nismo vremenski ograničeni, došli bismo s cijelim programom.

Paula Novak

Regina Kamhi sjeća se proslava Purima u njezinoj obitelji, proslave tog veselog praznika koji je ponekad za mladiće i djevojke značio i sklapanje zaruka.

PURIM - DA SAČUVAMO USPOMENE!

Iako sve polako tone i pada u zaborav, ponekad vraćanje u prošlost oplemenjuje dušu, stvara neku čudnu radost oko srca i oživljava divne, stare uspomene.

Pa tako i praznik veselja i gozbe – Purim. U nekim židovskim kućama pripremaju se jela od tijesta, trokutastog oblika punjena mesom i zovu se Ureža di Haman (Hamanove uši). Za praznik Purim cijela naša obitelj uvijek je bila na okupu. Mi djeca željno smo očekivala i veselila se dolasku maskiranih gostiju, koji su dolazili u grupama s nekom pričom i recitacijom i pozdravili bi: „Buen Purim, buenus anjus“ (Dobar Purim i dobre godine). Naši ukućani darivali su ih novcem i pripremljenim jelom. Obično su maskirana dolazila siromašna djeca, pa i odrasli. Roditelji su nam rekli: „Na Purim treba pokazati brigu za siromašne“. Micva (dobro djelo) je potpuna kada ju damo izravno onima kojima je potrebna. Na Purim se čita Megilat Ester (Svitak o Esteri). Kod čitanja Megile, na svako

spominjanje Hamanova imena buči se, grebe, lupa nogama, da bi se tako obranilo od njegovih zlih imena. Nama djeci, roditelji su objasnili da je micva tada proizvoditi buku.

Na Purim su znale doći i *provodadžike*, tzv. „kazaminteras“, u kuće u kojima su živjeli mladići i djevojke. *Provodadžike* su hvalile djevojku ili mladića. Tom prilikom pogađale bi se i za „dotu“ (miraz). Pri tom su recitali: „Rekla mi je moja nona, da se napravim luda, da obučem poderanu košulju, da me ne traže puno novaca.“ (na ladinu: „Mi dišu, mi nona, ki mi faga una mandi ki no mi dimandi muča dota.“)

Međutim, za siromašne djevojke prilikom vjenčanja brinule su se humanitarne organizacije, poput „La humanidat“ (Društvo za pomoć siromašnim udavačama) i za njih su davali osim odjeće, posteljine i namještaja i miraz (dotu).

Kad su se roditelji i *provodadžika* pogodili za miraz, onda je otac kćeri rekao: „Beza mi la manu, ja ti spuži“ (Poljubi mi ruku, ja sam te zaručio).

PURIM U OSIJEKU

Proslava Purima ove je godine u osječkoj općini bila u znaku neobičnog koncerta koji je održao simpatični dr. Eydar Drur iz Izraela, član Soul Traina. Neobičnog zbog toga što to nije bio samo puki koncert, već nas je gost nastojao upoznati s Izraelom i sa židovskom poviješću, a da to naravno ima veze s pjesmama koje izvodi.

Posjećenost je na žalost bila slaba, ali su zato oni koji su se odazvali proveli ugodno i zanimljivo popodne.

Ovaj Purim nismo imali makenbal, nismo imali ni uobičajeni purimski igrokaz, ali zato nije izostao nastup plesne grupe „Haverim Šel Izrael“ (što uz glazbu s CD-a, a što uz glazbu našeg gosta).

Dakle, red plesa, red pjesme, red kolača, ali i red obećanja da će nagodinu ipak biti maskenbala. Ove nam je godine malo nedostajao...

Nives Beissmann

PURIM U SKOPLJU

Makedonska židovska zajednica ne zaboravlja tradiciju i praznike - i ove godine su se okupili da zajedno proslave Purim.

Tradicionalno, veselo, s mnogo darova i djece i ove godine smo proslavili naš Purim. Jedina novost jest mjesto događaja. Ove godine smo odlučili otići u restoran i obnoviti proslavu Purima kao u prošla vremena, kad su naši Bitolčani unajmljivali hotelski restoran i organizirali veliku lutriju, zabavljali se i skupljali dobrovoljne priloge za miraz siromašnim djevojkama.

U samoj srži svakog praznika jest očuvanje tradicije – to smo i napravili.

Maskenbal je bio uspješan, maskirala su se i djeca i roditelji i bake i djedovi...

Ali nije to sve, pričali smo priču o Esteri, dijelili darove za sve maske, jeli smo Hamanove uši i druge židovske specijalitete, slikali se i plesali do kasno. Prava purimska zabava.

Što bi mi Makedonci rekli, za merak. I stvarno je bilo tako, čak se i restoran zvao "Skopski merak".

Žaklina Mučeva

65. GODIŠNJICA DEPORTACIJE MAKEDONSKIH ŽIDOVA

Velikim brojem aktivnosti obilježili smo 65. godišnjicu deportacije makedonskih Židova. Konferencija za novinare održana je 6. ožujka i time smo započeli medijsko praćenje tog događaja. Izaslanstvo Židovske zajednice Makedonije posjetilo je 10. ožujka Bitolu i Štip gdje su dogovorene aktivnosti s gradonačelnicima tih gradova. U organizaciju obilježavanja Dana deportacije bitolskih Židova priključilo se i makedonsko-izraelsko društvo iz toga grada. Slijedećeg dana tradicionalno smo u Skoplju obišli židovsko i partizansko groblje.

Ove godine gradonačelnik Skoplja T. Kostovski po prvi je put u gradskoj

Na obilježavanju 65. godišnjice deportacije makedonskih Židova, Hrvatsku su predstavljali predsjednik Koordinacije židovskih općina Hrvatske i predsjednik ŽOZ-a Ognjen Kraus te potpredsjednica ŽOZ-a Sanja Tabaković

skupštini primio sve članove zajednice zajedno s gostima iz inozemstva. Dan je okrunjen prekrasnim komemorativnim koncertom, za koji smo dobili mnogo pohvalnih riječi od svih posjetitelja.

Dana 12. ožujka priključili smo se akciji "Zasadi drvo". Tog je dana zasađeno

7.200 stabala u spomen na deportirane Židove iz Makedonije. Drvca su posađena u Bitoli i Štipu.

U okviru obilježavanja promovirane su i dvije knjige: "Korijeni" Avrama Sadi-karija i "Isak Sion" Trajka Boseovskog. Na obilježavanju tog komemorativnog dana pridružio se i makedonski državni vrh, diplomatski zbor u Makedoniji, predstavnici državnih institucija i političkih stranaka, gradonačelnici i boračke udruge, učenici te naši suradnici i prijatelji. Među gostima iz inozemstva, osim predstavnika susjednih židovskih zajednica, izdvajamo veleposlanicu Izraela u Makedoniji Amiru Aranon i direktora Američkog židovskog odbora Andrewa Bakera.

Žaklina Mučeva

U Bruxellesu se od 16. do 18. ožujka 2008. održala važna konferencija Židovskih žena Europe, u organizaciji ICJW (Internacional Council of Jewish Women) i Les Conseils des Femmes Juives de Belgique.

Europska konferencija židovskih žena

Conseil des Femmes Juives de Belgique ili Liga Van Joodse Vrouwen van Belgje osnovana je 1976. godine kao pluralistička organizacija židovskih žena.

Njezina zadaća, prema informaciji u njihovoj brošuri, jest da predstavlja, unapređuje i štiti interese židovskih žena i da se bori sa svim oblicima diskriminacije - socijalnim, religioznim i seksističkim.

Članovi te krovne organizacije su i druga ženska društva kao: Akim (Antwerpen, Commission de la Femme du Consistoire Israelite de Belgique, Comite des Femmen Juives de Bruxelles, Damen-commissie van den Centrale Antwerpen, Emunah, Emunah-Bah, Hatikvah, Na'amat, Wizo i Yad Sara Antwerpen.

Upravo taj veliki broj raznih organizacija odražava duh kooperacije i otvorenosti

Ženske židovske organizacije u Belgiji, koja je i izvrsnom organizacijom ove konferencije pod nazivom "European Women in Intercultural Dialogue- Perception and Reality" to i dokazala.

Organizacija konferencije bila je izvanredna, jedna od najboljih do sada.

Naše prijateljice iz Belgije, koje poznajemo godinama s drugih sastanaka (osobito Liliane Seidman, Nadine Larchy, Mary Liling, Eliane Sperling-Levin, Thea Zucker i druge) zablistale su u novom svjetlu i u vrlo ozbiljne teme kao što su Interkulturalni dijalog, Multikulturalno društvo, a osobito toliko potrebnu i aktualnu Židovsko-muslimansku suradnju u Europi, unijele duh tolerancije i solidarnosti.

Tu su kao i uvijek bile prisutne i predsjednica Europskih žena Gillian Gold, sadašnja i bivše predsjednice ICJW-a Leah Aharonov, Sara Winkowsky, June Jacobs, Leila Siegel

Organizirano je pet radionica - tri na engleskom i dvije na francuskom jeziku.

Radionice su vodili stručnjaci iz organizacije CEJI (Jewish Contribution to an Inclusive Europe) iz Belgije.

te predstavnice ICJW-a u raznim internacionalnim organizacijama. Osobito su bile brojne delegacije iz Engleske i Belgije, a bilo je i novih predstavnica, npr. iz Rumunjske, Bugarske itd.

Konferencija je bila na francuskom i engleskom jeziku, prijevodi i materijali su bili odlični.

Iz Hrvatske su sudjelovale, u ime Unije Židovskih žena Hrvatske, dr. Melita Švob i Paula Novak, a Nataša Barac, zbog svog posla, nije mogla nažalost doći.

Konferencija je, kao i uvijek, započela večerom 16. ožujka, koja je, osim s odličnim jelom, bila "začinjena" i brojnim pozdravnim govorima i predavanjem Myrije Vassiliadou, glavne tajnice Europskog ženskog lobija.

Ponedjeljak 17. ožujka

Pravi radni dan počeo je rano ujutro kada su se predstavili delegati, održali komemorativni govori preminulim članicama i najavio interesantni program.

Tu su bila dva "udarna" predavanja :

Europski Židovi u interkulturalizmu - uključivanje / isključivanje (profesor Thomas Gergely, director Instituta za studij judaizma u Belgiji) i Doprinos žena u Interkulturalnom dijalogu (Gabriella

Battaini-Dragoni, direktorica za edukaciju, kulturu i nasljeđe u Council of Europe)

Uveden je novi način rada - izvrsna Karmela Belinki (novinarka i književnica iz Finske) napravila je intervju s predavačima i slušačima i tako je umjesto predavanja ova sekcija postala i okrugli stol na tu temu.

Poslije podne bio je panel "Women in Multi-cultural societies" (Žene u multikulturalnom društvu), na kojem su četiri članice predstavile iskustva iz svojih zemalja (iz Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske, Belgije i Hrvatske)

Crnu sliku Ane Lebl iz Splita o Hrvatskoj pokušali smo popraviti izvještajem o našim aktivnostima i suradnji s đacima, studentima, učiteljima, našim predavanjima, izložbama i otvorenošću prema građanima Hrvatske.

Utorak 18. ožujka

započeo je panelom «Svi različiti - svi jednaki» u kojem su govorile tri žene iz raznih kultura: Patricia Camisao iz Portugala, Fatoumata Sidibe iz Belgije i izvrsna Rahela Dzidić iz Bosne i Hercegovine.

Organizirano je pet radionica - tri na engleskom i dvije na francuskom jeziku.

Radionice su vodili stručnjaci iz organizacije CEJI (Jewish Contribution to an Inclusive Europe) iz Belgije.

Od te smo organizacije primili i dosta materijala o aktivnostima, pa tako i brošuru

“Mapping reports of Jewish Muslim Dialogue in 5 European countries (Belgija, Danska, Francuska, Nizozemska i

Iz povijesti ženskih židovskih organizacija u Hrvatskoj

Prve ženske organizacije u Hrvatskoj osnovane su sredinom 19. stoljeća kao dobrotvorne organizacije, obično na inicijativu velikaša ili velikodostojnika crkve.

Tako je prvo društvo u Zagrebu osnovano 1855. bilo Frauen Verein (Gospojinsko društvo) pod pokroviteljstvom nadbiskupa Jurja Haulika i brinulo se za siromašnu djecu u “pjestovalištu” u Samostanskoj ulici. Na čelu Gospojinskih društava bile su predstavnice društvene “elite” kao banica Sofija Jelačić i Sidonija Rubido (Erdody).

U prvo vrijeme u društvima su se okupljale žene bez obzira na vjersku ili nacionalnu pripadnost, ali kasnije dolazi do osnivanja odvojenih katoličkih, pravoslavnih, židovskih, hrvatskih i drugih društava.

Židovske ženske organizacije pod imenom Izraelsko gospojinsko društvo osnivaju se pri svim židovskim općinama krajem 19. stoljeća. Imale su izrazito filantropski karakter.

Ta su društva odigrala veliku ulogu u životu židovskih općina, ne samo zato jer su uspjela pomoći velikom broju potrebnih članova, osobito djece i starijih osoba, već i stoga jer su donijela u općine duh solidarnosti i ublažila socijalne razlike. Ali to je bila ujedno, tada, gotovo jedina mogućnost za afirmaciju žena u općinama, jer još nisu imale pravo glasa i nisu bile zastupljene u rukovodećim tijelima. Na neki način su tako izašle iz svoje tradicionalne uloge vezane samo za obitelj i unaprijedile svoje znanje i položaj.

Prvo gospojinsko društvo u Zagrebu bilo je Izraelsko gospojinsko društvo “Jelena Prister”, osnovano 1887. darovnicom Eduarda Pristera u spomen na preminulu suprugu.

To je društvo odigralo veliku ulogu u židovskoj zajednici: pomagalo siromašne obitelji, rodilje, bolesne, stipendiralo studente i djevojke za stručna zanimanja, osiguravalo prehranu male djece u menzi, opremalo obućom, odjećom i rubljem, davalo drva i ugljena itd.

Društvo Izraelska ferijalna kolonija osnovano je 1912. za organiziranje ljetovanja i oporavak djece. U tu je svrhu osnovana Zaklada Tilde Deutsch Maceljske za osnutak ferijalnih domova te je 1922. kupljena u Crkvenici Villa Antonija. Do kraja 1939. godine kroz ferijalni dom je prošlo 2.300 djece. Veliki dobrotvori Albert i Tilda Deutsch Maceljski izgradili su i dječji dom u Ravnoj Gori u Gorskom Kotaru koji je dovršen pred II. svjetski rat.

Osim Gospojinskog društva, postojala su neko vrijeme i Djevojačka cionistička društva, a 1927. osnovano je i Udruženje cionističkih žena WIZO, koje je osobito veliku ulogu odigralo u pomaganju žena i djece u Palestini i pripremanju za aliju. Spasili su 250 židovske djece koja su u zadnji čas pobjegla iz Berlina i preko Grčke došla u Palestinu.

Poslije II. svjetskog rata obnavlja se u općinama rad ženskih organizacija koje se sada nazivaju “ženske sekcije”, koje se 1958. ujedinjuju u Koordinacioni odbor ženskih sekcija pri Savezu Jevrejskih opština u Beogradu.

U Zagrebu 1951. osnovana je ženska sekcija koja djeluje do danas.

Nakon raspada Jugoslavije prestao je rad Koordinacionog odbora u Beogradu i u Hrvatskoj je osnovana Unija Židovskih žena Hrvatske, koja ima svoje filijale u Osijeku, Splitu, Rijeci i Zagrebu i član je Internacional council of Jewish women - ICJW.

UK (Engleska)», kao i poziv za “Antisemitism & Islamophobia Training” 21. svibnja u Belgiji i “Religious Diversity-Antidiscrimination Training” u Francuskoj i Turskoj.

Vrlo dinamični su bili izvještaji s radionica kao i «Akcijski plan» za buduće aktivnosti.

Slijedili su zaključci konferencije, preporuke i «Gala Closing Dinner» - završna gala večera uz govore ambasadorice Izraela u Belgiji gospođe Tamar Samash i Barona Juliene Klenera, predsjednika Židovskih organizacija u Belgiji.

Vrlo je impresivno bilo otkrivanje «Bruxelles Art Nouveau» s izvrsnim vodičem i još boljim šoferom autobusa koji je majstorski pronalazio najljepše ulice i kuće u gradu.

U prekrasnoj zgradi « l' Hotel de Ville de Bruxelles» bio je svečani prijem s još svečanijim govorima predstavnika grada, zemlje, organizacija i muzikom Trio Lotos.

Hrana je na konferenciji bila izvanredna, ali «koktel» na prijemu je nadmašio i najveća očekivanja.

Divna atmosfera jednog bogatog kulturnog i mirnog europskog središta prelila se iz ulica i trgovina i u naš hotel (Best Western County House Hotel) i na konferenciju.

Nakon završetka konferencije imali smo sastanak Izvršnog odbora ICJW-a, koji je bio burniji. Tu su bili financijski izvještaji organizacije, izvještaji raznih fondova, organizacija, delegata, seminara itd.

Planiranje slijedećih konferencija ICJW-a (Južna Afrika?) i Durban konferencije II, izazvale su najviše diskusija.

Nakon završetka konferencije imali smo sastanak Izvršnog odbora ICJW-a koji je bio burniji. Tu su bili financijski izvještaji organizacije, izvještaji raznih fondova, organizacija, delegata, seminara itd. Planiranje sljedećih konferencija ICJW-a (Južna Afrika?) i Durban konferencije II, izazvale su najviše diskusija.

Ovaj je sastanak bio, možemo kazati, povijesni:

Konačno smo, mi delegati iz zemalja istočne, pa i srednje Europe, rekli svoje mišljenje o našem sudjelovanju u radu ICJW-a i zatražili više razumijevanja i suradnje za naše probleme i akcije.

Imali smo dojam da su naše prijateljice i suradnice iz zemalja zapadne Europe bile zatečene i iznenađene, jer su, možda u najboljoj namjeri, do sada prema nama imale «pokroviteljski odnos» koji se rješavao humanitarnom pomoću (na kojoj smo zahvalni), donacijama za putovanja itd.

Želimo pokrenuti zajedničke programe i projekte te uspješnu i ravnopravnu suradnju.

Mislim da je upravo taj sastanak bio prvi korak.

Dogovorili smo i veću međusobnu suradnju naših zemalja, u prvom redu sastanak ženskih židovskih organizacija s područja bivše Jugoslavije, što će se možda održati u Hrvatskoj.

Melita Švob

Glavna skupština Europskog vijeća židovskih općina

Glavna skupština ECJC-a (Europskog vijeća židovskih općina) održana je 6. travnja u Pragu a glavna točka dnevnog reda bio je izbor novog predsjednika ECJC-a kao i prijem novih članova ECJC-a.

Izbori su bili za predsjednika, 4 potpredsjednika, 2 rizničara, dva tajnika odbora i 17 članova. Za predsjednika ponovo je izabran Jonathan Joseph. Po završetku izbora zaključeno je da pojedini dijelovi Europe nisu zastupljeni i da će se neke od članova kooptirati. Židovsku općinu Zagreb predstavljao je njezin predsjednik Ognjen Kraus.

Rezultati izbora:

Jonathan Joseph - Predsjednik
Vadim Rabinovitch - potpredsjednik
Lena Posner Körösi - potpredsjednik
Benjamin Bloch - potpredsjednik
Joseph Zrihen - potpredsjednik
Joël Rochard - rizničar
Susan Grant - tajnik
Evan Lazar - tajnik

Članovi:

Pierre Besnainou
Silvyo Ovadya
Abraham Lehrer
Arturo Tedeschi
Stuart Lustigman
Claudia De Benedetti
Gaby Rosenstein
Piotr Kadlcik
Maxim Benvenisti er
David Saltiel
Anne Sender
Harry Berg
Petr Papousek
Simon Gurevichius
Vadim Ryvlin

Kooptirani članovi:

Benjamin Blog
Annie Sacerdoti
Nigel Layton
Baron Julien Klener

Profesionalni savjetnici:

Tomas Kraus
Melih Ruso
Mario Izcovich

Za nove članove prihvaćena je nominacija Europske Maccabi udruge (EMC) i Udruge za pomoć djeci (OSE). Dani su izvještaji sa sastanaka odbora iz prošle godine, financijski izvještaj kao i popis aktivnosti koje će provoditi u slijedećem razdoblju. Posebno je naglašena aktivnost druženja s islamskim zajednicama pod nazivom „Passport Launch“, a u okviru tog programa već su održani susreti u Stockholmu i Istanbulu.

Globalni forum za borbu protiv antisemitizma

Ministarstvo vanjskih poslova Države Izrael organiziralo je 24. i 25. veljače u Jeruzalemu Globalni forum za borbu protiv antisemitizma. Voditeljica foruma bila je Aviva Raz Schechter. Forumu je prisustvovalo više od 200 predstavnika židovskih zajednica iz cijelog svijeta, a Židovsku općinu Zagreb predstavljao je Ognjen Kraus. Glavne teme bile su:

1. situacija u Iranu i opasnost iste za Izrael;
2. značajan porast antisemitizma u svijetu s posebnim osvrtom na situaciju u Europi u posljednjih 10 godina.

Najviše antisemitskih incidenata zabilježeno je u Velikoj Britaniji, Francuskoj i Njemačkoj, a izvan Europe u Kanadi i Australiji. Ispadi su sve agresivniji, u odnosu na razdoblje od prije 10 godina oni su porasli za 200-300%. Zaključak foruma je da antisemitizam nije samo problem Židova već i sredine u kojoj se javlja i da nismo samo mi Židovi oni koji se moramo boriti protiv antisemitizma već da u tome moraju sudjelovati naši prijatelji, sredina u kojoj živimo i prije svega vlast. Naglašeno je kako je potrebno stupiti u kontakt s vladama država i tražiti da one same potaknu borbu protiv antisemitizma.

Ognjen Kraus

Or haŠemeš i “Čekajući Mesiju” u mariborskoj sinagogi

U sklopu projekta Revitalizacija Sinagoga 15. ožujka u sinagogi u Mariboru održan je nastup plesne grupe Or haŠemeš pod nazivom Čekajući Mesiju.

Uz plesnu grupu nastupili su i muzičari iz Trsta. Riječ je o nekolicini dobro nam poznatih muzičara kao što su Davide Casali, Gianantonio Galina i Samuele Orlando, kojima su se za ovu priliku pridružili Michele Daros i Alessandro Colombo, a svi zajedno nastupili su pod imenom Kinderklez.

Uz plesače iz Zagreba kao i obično nastupili su i članovi plesne grupe Haverim šel Israel iz Osijeka, koju vodi Nives Beissmann.

Kada sam prijateljima i rođacima rekla da namjeravam jedan semestar studija provesti u Hrvatskoj, slijedila su uglavnom pitanja o tome ima li u toj zemlji uopće Židova.

Kako bi se uvjerila u opravdanost tog skepticizma, odlučila sam potražiti židovsku zajednicu u Zagrebu iako bez iluzija o tome kakva bi ona mogla biti. Svakako ni u snu nisam mogla zamisliti da ću naići na takvo izvanredno iskustvo, kao što je pristup židovstvu koji njeguje plesna grupa *Or haŠemeš*.

Došla sam iz New Yorka i postajem svjesna da sam ustvari zamrzнула svoj židovski identitet. Moja obitelj održava *košer* običaje - i moj brat i ja smo imali *Bar* i *Bat Micvu* te pohađali židovsku školu sve do šesnaeste godine. Rođeno ime mi je Rahel. No kada sam sreła Nedu i plesače shvatila sam da židovska kultura nije nešto što na srebrnom pladnju stoji ponuđeno. Živjeti židovsku kulturu i zainteresirati druge zahtijeva trud i rad na povezivanju, a ja sam imala priliku naučiti koliko je u Hrvatskoj ples za to upotrijebljen kao izvrstan medij.

U grupu sam bila odmah toplo primljena iako sigurno nisu mogli ni pretpostaviti koliko sam u plesu neiskusna.

Ne mogu vjerovati da sam nakon tjedan dana u dotad nepoznatoj zemlji ne samo pronašla sebe u Židovskoj općini Zagreb, nego i postala ponosan član njezina plesnog ansambla pod vodstvom Nede. Već nakon prve probe, bilo mi je jasno da se želim jače posvetiti grupi i time odgovoriti na njihovu izravno iskazanu dobrodošlicu.

Iako mi većinu vremena oduzima akademski studij u Hrvatskoj, u sklopu kojeg se organiziraju i brojna putovanja, svim srcem želim grupi pokazati koliko mi je to druženje obogatilo i oplemenilo cjelokupno iskustvo u Hrvatskoj te da mi je dolaženje na probe postalo prioritet u mojoj semestarskoj trci. Zahvalna sam što mi je omogućen susret te učenje od ostalih mladih kao i rad s energičnom i brižnom voditeljicom Nedom.

Osim toga imala sam priliku i nastupiti s ostalima u Mariboru. Prije odlaska u Maribor čula sam da će se nastupiti u jednoj staroj sinagogi, ali tek tamo nakon nastupa shvatila sam da sinagoga već davno nije u funkciji, jer su Židovi iz tih krajeva otjerani prije nekoliko stoljeća, a sinagoga, iako kao zgrada obnovljena, niti danas ne služi svrsi.

Odjednom sam osjetila izuzetnu važnost iskazivanja kulturnog židovskog identiteta ljudima koji žive u krajevima bez takovih

Hilary Ryina Rogowsky došla je u Zagreb u siječnju 2008. pohađati semestar koji *Middlebury College* organizira za studente treće godine u suradnji s *World Learning School in International Training program*, organizacijom koja se bavi obrazovanjem u svrhu transformacije civilnog društva u balkanskoj regiji. Osim u Zagrebu, u sklopu nastave organiziraju se posjeti Osijeku, Vukovaru, Dubrovniku, Beogradu, Ljubljani, Sarajevu Mostaru. Semestar će trajati tri i pol mjeseca. Njezini su roditelji aktivni u židovskoj zajednici New Yorka.

PROJEKT REVITALIZACIJA SINAGOGA POD IMENOM ČEKAJUĆI MESIJU OSTVAREN JE U SURADNJI S ROTHSCCHILD FUNDATION EUROPE SAVJETOM ZA NACIONALNE MANJINE RH JDC EUROPE ŽIDOVSKOM OPĆINOM ZAGREB

mogućnosti i kojima bi bez naših dolazaka bio uskraćen pristup tim iskustvima.

Kad se vratim u New York, definitivno ću znati što odgovoriti kad me budu pitali ima li u Hrvatskoj Židova.

Da, tamo postoji prekrasna gostoljubiva i uspješna židovska zajednica, reći ću, zajednica koja mi je pokazala svoje židovsko iskustvo, potaknuvši me da se zagledam mnogo duže u svoju vlastitu vjeru.

Toda Raba
Hilary Ryina Rogowsky

Izaslanstvo Židovske općine Zagreb u posjetu Centru svijeta

Predsjednik Koordinacije židovskih općina Hrvatske Ognjen Kraus i glavni tajnik Židovske općine Zagreb Dean Friedrich početkom ožujka službeno su posjetili grad Ludbreg gdje ih je primio gradonačelnik Ludbrega Ivan Lončarić, koji ih je kratko upoznao s poviješću Ludbrega i legendom o centru svijeta te suvremenim demografskim trendovima u Ludbregu.

U gradskom izaslanstvu bili su još i Milivoj Dretar, voditelj projekta "Židovi u ludbreškom kraju" te Branko Dobec, potomak ludbreške obitelji Weinrebe. Gosti su bili upoznati s poviješću ludbreške židovske zajednice koja je bila među najmanjima u Hrvatskoj, ali i među najaktivnijima.

Izraelitička bogoštovna općina Ludbreg osnovana je 1881. godine, imala je sinagogu koja je uništena 1942. godine, groblje, Hevru kadišu te cionističko udruženje. Rad općine nije obnavljan poslije 1945. godine, jer se u grad vratilo malo preživjelih Židova. Danas je od židovske kulture preostalo manje groblje koje je od prošle godine pod preventivnom zaštitom Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Razgovaralo se o mogućnostima kulturne suradnje jer je Ludbreg poznat kao multietnički grad koji brine o integraciji svojih manjina, a orijentiran je i na razvijanje vjerskog turizma. Planira se i zajedničko postavljanje spomen obilježja za više od 120 žrtva Holokausta.

Gosti su posjetili rimske iskopine u centru grada, židovsko groblje, prostor na kojem je do 1940-ih stajala sinagoga te središte Predragocjene krvi Isusove. Najavljen je i nov posjet prilikom skorog predstavljanja knjige "Židovi ludbreškog kraja", autora Milivoja Dretara.

Milivoj Dretar
Ludbreg

KOORDINACIJA ŽIDOVSKIH OPĆINA RH U JASENOVCU

Koordinacija židovskih općina u Republici Hrvatskoj održala je 18. travnja 2008. komemoraciju žrtvama logora Jasenovac na prostoru bivšeg logora, kod spomenika Cvijet. Komemoraciji su bili nazočni predstavnici Koordinacije, zagrebački rabin, Luciano Moše Prelević, preživjeli iz Holokausta te direktorica Spomen-područja Jasenovac, gđa Nataša Jovičić.

Vijenac su u ime Koordinacije položili dr. Ognjen Kraus, predsjednik, dr. Krešimir Švarc, predsjednik ŽO Koprivnica i g. Lavoslav Špicer, predsjednik ŽO Slavonski Brod.

U ime Židovske općine Zagreb, vijenac su položili gđa Sanja Zoričić – Tabaković i g. Saša Cvetković, potpredsjednici.

Molitvu je držao rabin Luciano Moše Prelević.

Koordinacija židovskih općina u Hrvatskoj tako nije sudjelovala na službenoj komemoraciji koja se održala 20. travnja s obzirom da je toga dana bio židovski praznik Pesah.

U hrvatskom tisku u travnju je objavljeno da je predsjedništvo Hrvatskog sabora dodijelilo 500 tisuća kuna organizatorima „Počasnom bleiburškom vodu“ za obilježavanje tragedije u Bleiburgu. Kako je u proračunu za obilježavanje tragedija u Bleiburgu i Jasenovcu predviđena zajednička stavka od 600 tisuća kuna, za komemoraciju žrtvama Jasenovca preostalo je stoga 100 tisuća kuna.

Potpredsjednik Sabora Ivan Jarnjak kazao je kako je takva odluka donesena iz tog razloga što su organizatori za Bleiburg tražili iznos od 500 tisuća kuna, a organizatori komemoracije u Jasenovcu nisu tražili nikakav iznos nego samo pokroviteljstvo Sabora.

"Mobilna knjižnica ŽOZ"

Pokrenuta je nova akcija "mobilne knjižnice", kojom se članovima ŽOZ želi olakšati pristup bogatoj zbirici naše knjižnice. Svi članovi koji nisu u mogućnosti samostalno dolaziti u knjižnicu, mogu se javiti socijalnoj radnici kako bi im se dostavili naslovi po izboru.

Kao prijedlog mjeseca, prema preporuci Julije Koš iz naše knjižnice, navodimo tri zanimljiva naslova:

Primo Levi: Traganje za korijenima, osobna antologija čitanja svjetski poznatog autora

Jadranka Brčić: Vezan uz snop života, ljubavna priča Židova i nežidovke

J. M. Robert: Povijest Europe

Podsjećamo, knjižnica ŽOZ zaista je bogata najrazličitijim naslovima, a želite li saznati što se događa u židovskim zajednicama diljem svijeta, prelistajte časopise svjetskih općina!

Ana Hermanović

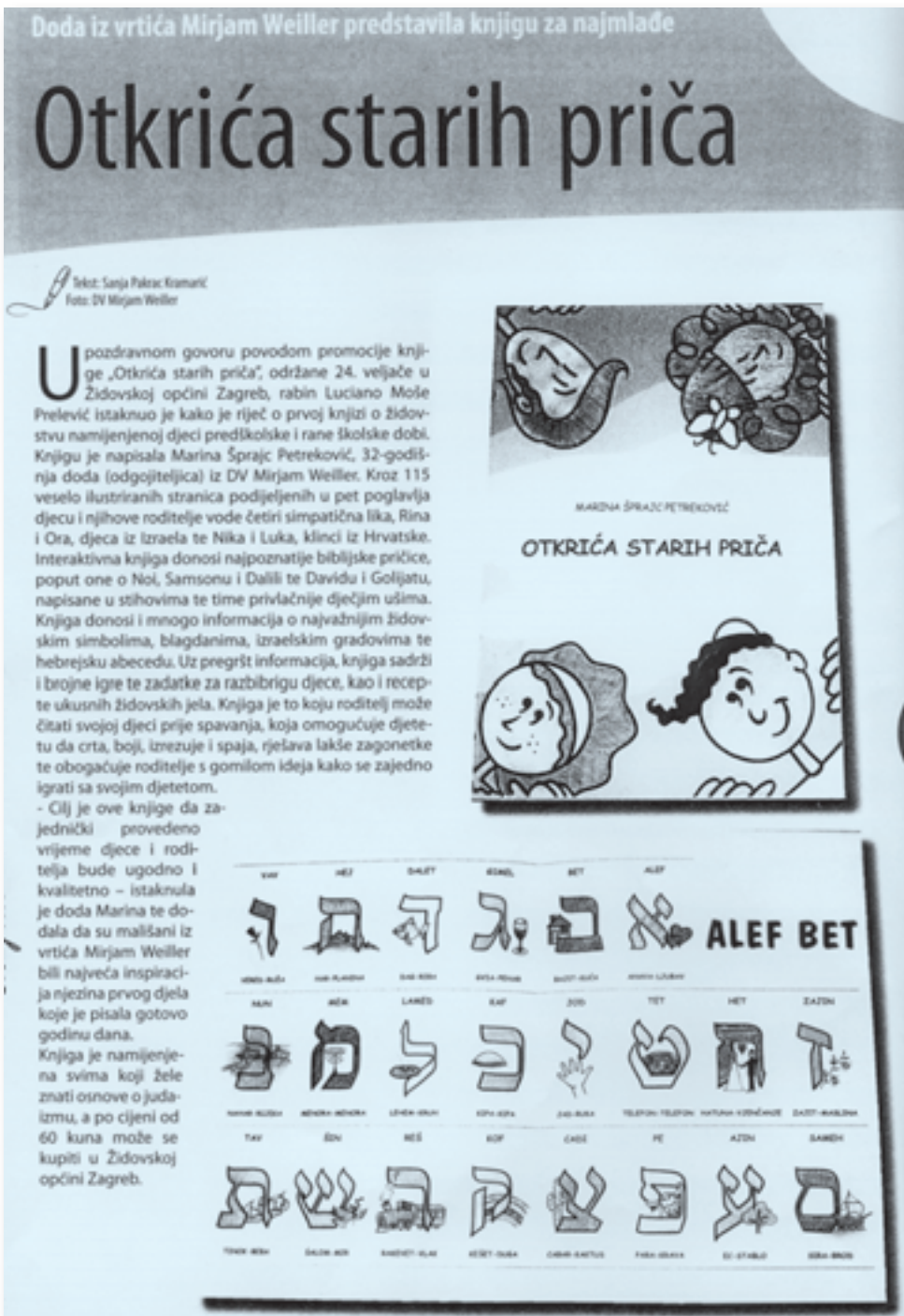
Iz vrtića “Miriam Weiler”

Naš je vrtić iznimno ponosan na dva projekta završena početkom 2008. godine. Prvi, ‘Bogatstvo različitosti’, financirala je nizozemska zaklada Joods Humanitair Fonds, a o cijelom višemjesečnom projektu snimljen je i kratak dokumentarni film.

Drugi projekt ostvarila je naša dodu Marina Šprajc Petreković, a oba je temeljito opisao časopis ‘Moj vrtić’ s kojim smo pokrenuli kvalitetnu suradnju. Tako o našem vrtiću i vrtićancima nešto više može saznati šira javnost.

Članak vam u cijelosti prenosimo.

(Mirna Herman Baletić)

Planovi u Domu Lavoslav Schwarz

Upravno vijeće Doma uz pomoć stručnjaka različitih struka već dulje vrijeme razmatra mogućnosti proširenja svojih kapaciteta. Osnovna je ideja podići standard života u Domu i povećati broj soba, kako bi uz gotovo iste troškove i broj zaposlenih ostvarili veći prihod.

Preduvjet ostvarenja naših planova jest izgradnja novog dizala. Sadašnje ima malu kabinu i vozi samo do drugoga kata. To znači da bolesnike na nosilima i pokojnike u sanduku moramo nositi stepeništem, što predstavlja ponavljajuću traumu korisnicima koji to gledaju. Već sada imamo useljene četiri sobe na trećem katu, a u planu je daljnja gradnja soba zatvaranjem postojećih terasa.

Uz to nužno je adaptirati osam soba na drugom katu koje sada nemaju ni toalet ni kupaonicu. Ovisno o prijedlogu arhitekta, u osam soba bi se ugradila kupaonica ili bi se šest dosadašnjih soba preuredilo u četiri sobe s kupaonicom.

Za izgradnju novih i adaptaciju postojećih, nekomfortnih, soba zatražili smo kredit od JOINT-a koji planiramo vratiti predviđenim povećanim prihodima, a za dizalo molimo pomoć članova ŽOZ-a i svih prijatelja našeg doma. Za sada imamo osigurana sredstva za dio troškova, koja je donirala gospođa Žuži Jelinek-Ronkuljin.

Sve koji žele pomoći izgradnji novog dizala molimo da se jave u Dom ravnateljici ili uplate sredstva na žiro-račun doma 2360000-1101398887 uz naznaku „donacija za dizalo“. Napominjemo da i tvrtke i pojedinci uz potvrdu Doma mogu ostvariti porezne olakšice.

Paula Novak

Konačno prava istina

Mnogo je vremena trebalo da u hrvatskom dnevnom tisku osvane članak koji će istinito i nepristrano prikazati stanje u židovskoj zajednici. Jedan od tih posebno me je obradovao; članak gospodina Josipa Pavičića, objavljen u Večernjem listu 10. travnja ove godine .

U tom članku on razmatra paralelno ono što se dogodilo u Društvu hrvatskih književnika i u ŽOZ-u. Pod izlikom „šovinističkih izgređa“ na skupštini DHK, skupina nezadovoljnih članova osnovala je HDP (Hrvatsko društvo pisaca). Stvarni razlog bio je u nemogućnosti rečene skupine da zavlada DHK-om. Slično je bilo i s Bet Israelom. Židovska općina Zagreb odbila je 2005. godine obnoviti ugovor rabinu Kotelu Dadonu i to je bio formalni povod skupini od desetak članova ŽOZ-a da se odvoji i osnuje svoju zajednicu Bet Israel. G. Pavičić točno konstatira da je stvarni razlog bio također neuspjeh na izborima za vodstvo ŽOZ-a. Otac i sin Goldstein ostali su u manjini.

Točno je i to da je osnivanje Bet Israela nož u leđa starom, uglednom i zaslužnom ŽOZ-u. Kao i HDP i Bet Israel odmah su se našli pod jakim političkim kišobranama (autor spominje SDP i predsjednika Stjepana Mesića). Državne su im kese istog časa odriješene, u većem dijelu medija dočekani su raširenih ruku, a i vrlo su se brzo okućili, naravno na državni trošak. Stranke, i uopće centri moći, žele utjecati na sve, pa i na vjerske zajednice...

Nadajmo se da će to jednog dana prestati.

I da podsjetimo – u Ha-kolu br. 91. objavio sam članak pod naslovom „Oni ruše ugled židovske zajednice“. To je bilo vezano uz izbore, prije tri godine, za Vijeće Židovske općine Zagreb i događanja koja su nakon toga uslijedila.

U tom sam se članku okomio, nazovimo to, na frakciju nekolicine Židova s ekstremnim ponašanjem, koja je našoj maloj zajednici u Hrvatskoj nanijela ogromnu i nepopravljivu štetu.

Nakon što je moj članak objavljen, došao sam u posjed dokumenta nad kojim sam se zgrozio i odlučio da o tome napišem osvrt i osudim nešto tako nezamislivo.

Radi se o e-mailu, koji je supruga Kotela Dadona, Agi Dadon, poslala uoči izbora za Vijeće ŽOZ-a, a u kojem se navodi za koja se imena treba glasovati, a koja se imena nikako ne smiju zaokružiti.

Dakle, mlada Mađarica, koja je u Hrvatskoj boravila tek nekoliko godina i koja je u Hrvatskoj i našoj židovskoj zajednici uživala gostoprimstvo, uzela si je za pravo da odredi za koga treba glasovati, a za koga ne. To si ja u svojoj vlastitoj domovini ne bih mogao nikada dozvoliti, a kamoli u tuđoj zemlji, recimo Mađarskoj. Čovjek ostaje zapanjen nad tim besramnim postupkom. Niti ja, a vjerujem ni većina naših članova, nije toliko naivna da ne bi shvatila tko je sve stajao iza takve rabote.

Kao što je poznato, ni to im nije pomoglo da pobjede na izborima i preuzmu vlast u zajednici. To što od tada pa do danas rade protiv nas, tj. protiv naše više od 200 godina stare zajednice, naše općine

i njezina predsjednika, odraz je gnjeva gubitnika. Oni kao što znamo i dalje ne miruju. Ne biraju pritom sredstva u pokušaju da sruše legitimno i demokratski izabrano Vijeće. I dalje nas kleveću (putem radija, televizije, interneta, suda). To što oni rade podsjeća me na ono najružnije što sam kao Židov doživio u nacističkim koncentracijskim logorima. Podsjetilo me je na one pojedine zlotvore – Židove, koji su se na nedoličan način borili za vlast u logoru, postali kapoi i starješine blokova i maltretirali nas ostale Židove. Ni oni nisu birali sredstva. Takvima čovjek ne može oprostiti.

Slično se dogodilo i s Bobijem Fischem, genijalnim židovskim šahistom, pa je svoju zadojenost mržnjom prema Židovu pretvorio u antisemitizam.

Za osudu su svi oni Židovi koji svojim postupcima i istupanjima u javnosti krnje ugled židovske zajednice, čime pogoduju rasplasanju antisemitizma!

Konferencija europskih rabina CER uputila je 20. ožujka pismo hrvatskom premijeru Ivi Sanederu, pismo u kojem potvrđuje da je ŽOZ s koordinacijom židovskih općina Hrvatske službena punopravna članica Europskog židovskog kongresa. Priznaje se i potvrđuje rabina Luciana Moshu Prelevića za duhovnog vođu židovske zajednice u Hrvatskoj.

Niti jedna druga organizacija ili pojedinac nije ovlašten preuzeti kontrolu nad imovinom u vlasništvu ŽOZ-a. O tome je obaviješten i gradonačelnik Zagreba Milan Bandić, a kopiju je dobila i naša Općina.

Oto Konstein

IZGUBILI SMO PRAVEDNIKA FULGOSIJA

Židovska zajednica tuguje za Pravednikom među narodima dr. Antom Fulgosijem.

Kao mladi liječnik, "po kazni" koja ga je snašla zbog neskrivenih antipatija prema ustaškom režimu, ovaj rođeni Splićanin i zagrebački student našao se 1941. godine na stažu u gospićkoj bolnici. Iz tamošnjeg ustaškog logora uspio je spasiti nekoliko Židova, a pomagao je koliko god je mogao i mnogim drugim ugroženim Židovima i Srbima, koje su ustaše također progonile kao nepoželjnu kategoriju.

Dr. Fulgosi je nakon rata ostvario karijeru uglednog liječnika oftalmologa. Godine 2001. za njegova djela nagradila ga je Država Izrael odličjem Pravednika među narodima svijeta. Za komisiju Jad Vašema, koja vodi postupak za dokazivanje spašavanja, svjedočile su između ostalih i dvije članice Židovske općine Zagreb, koje bi bez djelovanja dr.

Fulgosija smrtno stradale u gospićkome logoru: dr. Jelena Polak Babić (koju je kao bebu spasio s majkom) i Eva Krajanski-Akerman.

Dragi prijatelji, sponzori, volonteri i ljubitelji filma, svi vi koji ste uživali u prvom Festivalu židovskog filma u Zagrebu pozivamo vas da i ove godine od 11. do 15. lipnja učinite isto, u kinu Europa.

Jewish Film Festival London-Zagreb 2008.

Potaknuti izvrsnom posjećenošću (više od 2.000 posjetitelja), širokom medijskom popraćenošću te brojnim pozitivnim kritikama na organizaciju i kvalitetu prikazanih filmova, osim povećanja festivala, ove godine pripremamo dodatne sadržaje: radionicu kratkog dokumentarnog filma (u trajanju od 8. do 10. lipnja) koja se priprema u suradnji s Nebojšom Sljepčevićem, edukacijska jutra, okrugli stolovi i natječajna izložba fotografije «Tragovima židovske kulture», koju za vas priprema mr.sc. Marija Tonković. Kako bi se osigurala kvaliteta planiranih aktivnosti, projekt predviđa suradnju s umjetnicima i intelektualcima iz regije, kao i renomiranim svjetskim stručnjacima.

Ekipe mladih i sposobnih ljudi, koji vrijedno posljednjih 6 mjeseci priprema Jewish Film Festival London-Zagreb 2008. ponosna je na činjenicu da je ove godine festival osnažio i podržao g. Branko Lustig postavši predsjednikom festivala. Organizator festivala, Magen d.o.o. iz Zagreba uz glavnog partnera Židovsku općinu Zagreb, ima za cilj zadržati prepoznatljivost festivala te ćemo, oslanjajući se na pozitivna iskustva iz prethodne godine, unijeti određena poboljšanja i preinake ne bi li ostvarili postavljene ciljeve i učvrstili položaj na festivalskoj sceni.

Kao hommage filmu s ovih prostora prikazat ćemo 'Deveti krug' (1960.) Franca Štiglica prema scenariju Zore Dirnbach s intrigantnom pričom o neočekivanoj ljubavi mlade Židovke i Hrvata - koji ju ženi i protiv volje, na nagovor roditelja, da bi djevojku zaštitio od ustaških progona. U filmu su debitirali Dušica Žegarac i Boris Dvornik, a Zlatna arena u Puli, izvrstan prijam u Cannesu i nominacija za Oscara tek su neka od priznanja kojima je 'Deveti krug' nagrađivan. Na festivalu ćemo imati čast ugostiti i pozdraviti Dušicu Žegarac.

Osim spomenutih noviteta u konceptu JFF-a u odnosu na prethodnu godinu, 2008. godine prema

istom konceptu, ali u skraćenoj verziji, festival će se u lipnju prikazivati u Sarajevu i Beogradu te će na taj način postati prvi filmski festival koji uključuje i druge gradove u regiji.

Više o festivalu možete pratiti na službenoj stranici www.jff-london-zagreb.com

Kvalitetu odabranih filmova garantira stručni selektorski tim koji čine Branko Lustig, prof. Branko Ivanda, Mira Wolf, Vesna Domany Hardy, Dušica Žegarac i Zlaktko Bourek. U selekciji je više od 40 filmova pristiglih iz cijelog svijeta od kojih će biti odabrano njih 20. Koncept programa čine igrani kratki i dugometražni, dokumentarni i animirani filmovi. Ove godine imat ćemo čast ugostiti i nekoliko režisera i filmskih radnika iz svijeta filma.

Ovom prilikom pozivamo sve zainteresirane za voloniranje na festivalu da nam se jave u agenciju **Magen**, tel: 01/4873914 ili na e-mail: volonterizg@magen.hr

U nadi da ćemo ispuniti vaša očekivanja veselimo se ponovnom druženju uz dobre filmove i popratni program!

*Nataša Popović,
direktorica JFF London-Zagreb (Beograd, Sarajevo)*

Dosadašnji predsjednik Jevrejske opštine Beograd Raka Levi u Pismu iz Beograda piše o novom čelništvu JOB-a, te o svemu što je on sa svojim vodstvom napravio tijekom mandata. Raki Leviju uredništvo Ha-kola zahvaljuje se na plodonosnoj suradnji u nadi da „Pisma iz Beograda“ neće prestati stizati.

PROMENA UPRAVE JO BEOGRAD

U Beogradu je 30. marta održana izborna skupština Jevrejske opštine i izabrano je novo rukovodstvo na čelu sa novim predsednikom M.F. Herzogom. Njegov protiv kandidat na izborima za mesto prvog čoveka JOB bio je Zoran Kos, ali u veoma izjednačenoj utrci, Miša Herzog je pobedio sa 95 naspram 85 glasova.

Izborna skupština je bila vanredna, posle “samo” 34 meseca rada stare uprave, jer smo na prethodnoj skupštini JOB doneli odluke o promeni određenih članova Statuta JOB, a među njima i da se broj većnika smanji sa 21 na 11, pa su stoga izabrani novi članovi Veća i predsedništvo. Nadajući se da će manje rukovodstvo optimalnije raditi i biti više produktivno, posle dve neuspele skupštine, po principu “treća sreća” u februaru je skupština donela nekoliko bitnih odluka, pored ove o manjem broju većnika, jedna od bitnih promena je da je članarina u JOB od sada obavezna, jer do sada je bila na dobrovoljnoj bazi, te da se onemogućiti ne-Jevrejima da budu birani za predsednike Opštine ili Saveza jevrejskih opština. Verovatno znate da je u JOB moguće članstvo i supružnicima ne-Jevrejima, te je naša opština jedna od retkih gde je skoro 25 posto članstva goim, i to ne samo po halahi.

Prethodno rukovodstvo je podnelo svoj izveštaj o radu u toku svog mandata, koje je trajalo 34 meseca. U svom izveštaju, predsednik JOB-a se osvrnuo na socijalnu delatnost, kulturna dešavanja, obrazovanje i versku službu, a referisao je o finansijama, investicijama i komunikacijama sa članstvom.

Ponosni na naša ostvarenja, naveli smo ovde samo najznačajnija, pa se izvinjavamo čitaocima Ha-kola zbog svog nabiranja:

Košer kuhinja - služi od septembra 2005 ručkove u našem social hallu i socijalna služba raznosi starima obroke po kućama - preko 1000 obroka se mesečno pripremi. Dnevni

klub je aktiviran sa raznim programima i uslugama za stariju ne-radnu generaciju. Opština radi četvrtkom uveče do 18 sati, novo radno vreme je uvedeno da bi zaposleni mogli da dođu do opštine posle svog radnog vremena.

Renovirana je sinagoga, naša jedina - proslavila je 80. rođendan s novom fasadom, krovom, grejanjem, kanalizacijom, kapijom, a za to je upriličen koncert na Kolarcu grupe Shira u tfila. Takođe su, uz pomoć donacije porodice Wayne iz SAD-a, renovirane prostorije Opštine i obezbeđenje je preseljeno u novu kućicu, dok sigurnosne kamere beleže sve ispred našeg ulaza. Tom prilikom je postavljeno moderno osvetljenje ulazne ograde sinagoge.

Dobili smo kombi pre dve godine, njime razvozimo ručkove, decu dovozimo nedeljom za gan, a stare za druženje u dnevni klub.

Izdali su **CD** “Donde tienes ojos” Drite Tutunović i CD sa nastupa na Kolarcu “Jerusalem od Zlata” hora Braća Baruh.

Ambasada Izraela je dodelila ove godine medalje Pravednika među narodima u našoj sinagogi.

Napravili smo nekoliko ekskurzija, jednu za srednju generaciju u Budimpeštu i Prag 2005, te Zlatno srce - 18 najstarijih naših članova išlo je u Bugarsku u posetu JO Sofiji.

Statistički gledano: 238 događanja je organizovano za ove 3 godine, ili 3 svake 2 nedelje što predstavlja svojevrstan rekord ali i dokaz izuzetnog rada i angažovanja: 16 promocija knjiga, 41 predavanje, 24 koncerta, 13 komemoracija, 38 proslava praznika i priredbi, 15 seminara, 7 izložbi, 26 čajanke i 55 specijalnih događaja

Naša Opština ima 642 člana starijih od 60 godina, od kojih je 166 preko 80 god.

Trenutno radi 9 volontera u socijalnom programu koji za-
služuju jedno veliko **HVALA**.

Socijalne aktivnosti koje sprovodimo uglavnom za starije, ali i socijalno ugrožene su: Home care, Health care, lekarsko savetovalište (proslavilo 10 godina rada, pregledalo preko 600 članova), Kancelarija za socijalna pitanja + Claims, vakcinacija protiv gripa starije generacije, stalna mesečna socijalna novčana pomoć, bonovi za market (food vouchers) i Dom staraca na Voždovcu sa 5 stanara članova JOB.

Od **kulturnih aktivnosti** želeli bi spomenuti neke najznačajnije:

- . Redovno obeležavamo Evropski dan jevrejske kulture - zajedno sa 300 gradova u Evropi
- . Hor Braća Baruh ima novu upravu, veoma sposobnog predsednika i pokazuje izuzetne rezultate. Postigli su fenomenalan uspeh na smotri Zymrija u Jerusalemu a takođe i uspeh u Španiji na smotri
- Smuel Barzilaj je pevao u sinagogi i ponovo će pevati ovog meseca, te smo ponovo doveli Eliezer Papu - 2 puta nam je održao dupla predavanja koja uz smeh nismo želeli da se završe
- Naše amatersko pozorište Kralj David je gostovalo u Doboju sa predstavom "Dnevnik Ane Frank" u režiji Mije Salom i proslavilo 20 godina njenog rada
- ples je na zavidnom nivou - Nahar Haesh ima tri grupe: teenagers, srednja generacija, i napredna grupa.

Ženska sekcija je proslavila 130 godina rada. Održava redovne čajanke - 26 za ove 3 godine i dve redovne skupštine. Dr. Vera Lukić je izabrana ponovo za predsednicu. U njihovoj organizaciji je otkrivena spomen ploča Elizi Feldman, predsednici jevrejskog ženskog društva Dobrotvor, na aškenaskom groblju u prisustvu njene unuke.

Međunarodni dan deteta, 1. juni, proslavljen pod parolom Deca - deci, učestvovalo preko 300 dece raznih manjina iz cele Srbije i specijalnih potreba, to je postala redovna manifestacija u organizaciji JOB-a.

Svečano smo započeli program "**Godina sefardske kulture u Beogradu**" na prijemu kod španskog ambasadora a završili izložbama u Cervantesu - Ciklus: Sefardski majstori - Albert Alkalaj, Bora Baruh, Rajko Levi, Dida Demajo

Omladinske aktivnosti su bile veoma intenzivne i tako nastavljaju: Hadraha koledž, proslava šabata, proslave praznika, video sekcija, kulinarska sekcija, druženje sa horom BB, žurke na brodu, dobili su ping pong stol, organizovali Paidea vikend, klubovi rade redovno: dečiji, omladinski i studentski, zatim

dilema bar - medicinska etika, diskusije o Tori, te međuklupski susret sa predavanjem: Da li je Eva ta koja je kriva u vrtu?

Napravili smo u organizaciji omladine **Bar micva / Bat micva program** i održali celogodišnji edukativni seminar. Ukupno 18 dece "položilo" i steklo punoletstvo, a za one najmlađe je otvoren GAN -dečije zabavište u sinagogi, nedeljom za decu od 3-6 godina. Redovan program predstavljaju "Summertime" i "Wintertime" - program za decu preko zimskog raspusta

Od **obrazovnih aktivnosti** moramo da pomenemo sledeće: rabinova škola judaizma, škola hebrejskog i ladina, kompjuterska škola, seminar za omladinu i studente, seminar za decu, seminar za većnike Buncher, kamp u Szarvasu, EUJS Seminar - religija i seksualnost, Limmud Keshet međunarodni seminar u Beogradu, sa preko 70 učesnika i 15 predavača ponuđeno preko 30 predavanja

Slave se naravno i svi **praznici**. Održavamo redovan Seder u Social Hallu - Rabin Asiel vodi Seder za preko 100 prisutnih, a Roš Hašana slavimo u društvu oko 200 prijatelja u sinagogi i preko 130 na svečanoj večeri u Social hallu u renoviranoj sinagogi (naši gosti bili su ambasadori Izraela i Španije).

Hevra Kadisha odlično radi, naša dva groblja odavno nisu bila bolje održavana, postavili smo novu kapiju na aškenasko groblje u Beogradu, betonirali ulaz i postavili sigurnosne kamere.

Jedan od važnijih događaja je **otvaranje spomen parka** na mestu gde se 1941. godine nalazio sabirni logor "Topovske šupe". Na ceremoniji bio premijer Vojislav Koštunica.

Restitucija je jedan od najvažnijih projekata naše zajednice od koga očekujemo finansijsku samostalnost i sa liste od 47 objekata na našoj opštini, predato je preko 90 predstavlki zvaničnoj komisiji za restituciju.

Naravno sve ovo radimo uz veoma skroman budžet, pa da damo malo istorije o našim finansijama. Od 2002. kada je opština počela da radi sa gubitkom, do 2005. se taj negativni bilans samo povećavao. Ova uprava je nasledila manjak ali je sa 30. septembrom 2006. uspela da "stane na zelenu granu". Ove godine Opštinu predajemo novom rukovodstvu sa viskom u kasi od par hiljada evra.

Naravno ima tu puno stvari koje nismo završili, ali novom rukovodstvu je ostavljeno u amanet da proba da prevaziđe naše uspehe.

Raka Levi

Predstavljena nova knjiga Zore Dirnbach

NADA NAD BEZNAĐEM

Koristeći se sudbinama biblijskih junakinja autorica je u „Sedam apokrifnih priča“ oživjela skrivena značenja apokrifnih predložaka, dajući im začudnu suvremenost i uvjerljivost

Pred ispunjenim auditorijem Židovske općine Zagreb, 15. travnja predstavljena je nova knjiga Zore Dirnbach „Sedam apokrifnih priča“. O knjizi, koja je objavljena u nakladi Židovske općine Zagreb, govorio je književnik i književni kritičar dr. Branimir Bošnjak, a uvodno se na cjelokupni spisateljski opus Zore Dirnbach ukratko osvrnuo Živko Gruden, predsjednik Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiburger. Ulomke iz knjige čitala je dugogodišnja spikerica Hrvatskog radija Vlatka Bjegović. U predavljanju knjige sudjelovala je i sama autorica, odgovarajući na nekoliko pitanja koja joj je postavio Branimir Bošnjak.

Opsežan, bogat i raznovrstan opus

Govoreći o književnom stvaranju Zore Dirnbach, Živko Gruden je istakao da je njezin opus vrlo opsežan, bogat i raznovrstan: uz filmske i scenarije tv-drama, tv-serija i tv-filmova, u njemu su radio-drame, kazališne (mono)drame, romani i priče. Najširoj hrvatskoj javnosti, osobito starijim generacijama, ime Zore Dirnbach ponajprije je vezano uz film „Deveti krug“, koji je, uvelike zahvaljujući baš (njezinu) scenariju, poženje velike uspjehe u zemlji i svijetu, dobivši 1960. Veliku zlatnu arenu kao najbolji film i Zlatnu arenu za najbolji scenarij na filmskom festivalu u Puli i probivši se te godine među pet inozemnih (neameričkih) filmova nominiranih za nagradu „Oscar“. Gruden je također spomenuo da su i gotovo sve radio-drame Zore Dirnbach, napisane pretežno u pedesetim i šezdesetim godinama, prevedene i izvođene i u svije-

Još jedan podatak koji čitateljima Ha-kola vjerojatno nije poznat. Kao članica B'nai B'ritha i po svojoj savjesti, Zora Dirnbach posljednjih se deset godina snažno angažirala u borbi za nastavu o Holokaustu u hrvatskim školama, od koje je - radi izostanka reakcije na suprotnoj strani - na kraju odustala.

Mira Altarac Hadji-Ristić

Zora Dirnbach

tu, najčešće u programima njemačkih, francuskih, kanadskih i izraelskih radio-stanica te da je jedna od njih, „Alkimonova jabuka“, napisana 1962., izvedena u desetak zemalja i uvrštena u dvije antologije na njemačkom jeziku: najboljih europskih i najboljih svjetskih radio-drama. U posljednjih desetak godina u knjižarskim su izlozima osvanule četiri beletrističke knjige Zore Dirnbach – dva romana (Dnevnik jednog čudovišta“ i „Kao mraz“) i dvije knjige priča („Kainovo nasljeđe“ i „Sedam apokrifnih priča“).

Priče poput kratkih romana detekcije

„Sedam apokrifnih priča“ su, prema dr. Branimiru Bošnjaku, „neka vrsta kratkih romana detekcije, u kojima se pokušava razotkriti ono što je promaklo glavnim istraživačima i tumačima povijesti“. One su stoga, upozorio je, „oslobođene komentara i analitičkih dodataka, s uboji-

tim, često ironičnim finalom koji i dočekanu pravdu kao dobitak poklanja onome koji često to najmanje zaslužuje“. Od prve pripovijetke, pod naslovom *Sara*, pa do zaključne, pod naslovom *Judita*, autorica je, prema Bošnjaku, izabrala „neke od paradigmatičkih sudbina žena tog razdoblja, nastojeći ih sagledati u širem okružju od onoga koji nudi apokrifni arhetip“.

Izdvojivši primjer pripovijetke o Sari, Abrahamovoj ženi (koja, kao nerotkinja, izabire Hagaru kako bi muž dobio nasljednika, no kako poslije Sara rađa Izaka, ona vodi borbu za pravo prvorođstva), Bošnjak konstatira da „pravu prirodu sukoba Zora Dirnbach koristi kako bi ukazala na Sarinu spoznaju o dubini razlika između pokorne, ali samosvjesne žene i njezina gospodara: *'I tu Sari zapne misao i, sledivši se, ona shvati istinu. Ne, nije se ona osvećivala Hagari, ona*

tu malu zmiju koja se, liježući uz starca, samo borila za svoja prava, ne, nju nije ni mislila kažnjavati. Ona je Abrahama kažnjavala! Njemu se osvećivala! Kažnjavala ga je za sve one godine u kojima je nju, ponositu i gordu, varao i ponižavao dovodeći u kuću druge, mlađe žene. Osvećivala se i kažnjavala ga zbog laškoće kojom se nje odricao samo da bi spasio glavu.“

U osvrtu na posljednju od sedam apokrifnih priča, onu o Juditi, dr. Bošnjak je ocijenio da je ona „pravo remek-djelo spisateljčine obnove prava na istinu o životu i sudbini svojih junakinja, koje i one same zadobivaju otimajući svoje mjesto u povijesti“. Zaključujući svoj prikaz „Sedam apokrifnih priča“ Branimir Bošnjak je rekao: „Zora Dirnbach koristi sudbine izabranih junakinja kako bi obnovila skrivena značenja apokrifnih predložaka dajući im začudnu suvremenost i uvjerljivost. U neprestanom cikličkom vraćanju istog, koje prepoznaje i u današnjim tragedijama, spisateljica zapravo povijesti prinosi zrcalo onog presudnog trenutka kad se otvara pukotina izlaska iz tog kruga prisile i kad se bira sloboda sama. Iznenađna začudnost zadobivene samosvijesti osvjetljava tako njezine junakinje i njihovu sudbinu, kako bi sve do današnjeg čitatelja donijele onu nadu koja se naginje nad beznađem“.

(O.N.)

IZLOŽBA

VERE

DAJHT - KRALJ

Izložba skulptura, crteža i nakita Vere Dajht - Kralj bit će otvorena u Galeriji Milan i Ivo Steiner, u Židovskoj općini Zagreb, u nedjelju 18. svibnja u 11 sati.

Homage arhitektu Hinku Baueru u Kulturnom društvu M.Š. Freiberger

Arhitekt,
publicist,
muzičar,
poliglot

Povodom stote godišnjice rođenja arhitekta Hinka Bauera u organizaciji Kulturnog društva Miroslav Šalom Freiberger održan je 19. veljače u ŽOZ-u hommage tom svestranom stvaraocu koji je ostavio značajano graditeljsko, publicističko i umjetničko nasljeđe i graditeljski pečat.

Obiteljska sjećanja i burnu biografiju Hinka Bauera oživio je njegov sin dr. Ivan Bauer upoznavši publiku s osebujnim životom svog oca. Bio je arhitekt, urbanist, poliglot, esejist, obožavatelj muzike, prirode, umjetnosti, erudit, zaljubljenik u Zagreb, njegove fasade, parkove.

Rođen je 1908. godine u Trstu, živio je u Rijeci i Zagrebu gdje je studirao arhitekturu i radio u birou poznatog arhitekta Rudolfa Lubynskog. Nakon diplomiranja 1931. zaposlio se kod arhitekta Zlatka Neumanna, a 1936. sve do rata Bauer je bio suradnik Marijana Haberlea. U stručnoj javnosti taj se dvojac smatrao najtrofejnijim autorima brojnih projekata tog vremena.

Bauer se vođen antifašističkom idejom 1943. godine priključio NOB-u. Godinu dana poslije zarobljen je i odveden u koncentracijski logor Dachau gdje je dočekao oslobođenje.

Po povratku u Zagreb 1954. godine osnovao je vlastiti atelje „Bauer“ koji je 1963. pripojio birou „Plan“. Iz vremena suradnje s Haberleom u Zagrebu sagrađen je Zagrebački zbor na Savskoj 36, Dom društva inženjera u Pierottijevoj ulici, Željezničarska bolnica na Rebru, zgrada nekadašnje kinoteke u Kordunskoj, hoteli, stambene i poslovne zgrade širom države. Samostalni projekti Bauera su Fiatov servis u Savskoj 56, obiteljske kuće u Torbarevoj i na Gornjem Prekrižju.

O arhitektonskom djelu Hinka Bauera govorio je arhitekt Aleksander Laslo.

Sa svojih svakodnevnih šetnji H. Bauer ostavio je rukopis „Zagrebačke šetnje“ iz kojih je Vlatka Bjegović čitala odlomke a Branimir Donat govorio kako sve čini da objavi taj značajan rukopis da bi današnji mladi Zagrepčani naučili o gradu koji je Bauer tako dobro poznavao i volio, a o čemu je godinama predavao i u Muzeju grada Zagreba.

Hinko Bauer umro je u Zagrebu 1986. godine.

TIM

Knjiga Nede Wiesler "Tekstom kroz ples - Židovskim plesom prema povijesti i tradiciji" predstavljena je u veljači u Židovskoj općini Zagreb.

ŽIDOVSKI PLES - OBLIK NEVERBALNOG KOMUNICIRANJA

Promocija knjige Nede Wiesler izazvala je velik interes a na predstavljanju je istaknuto da se u njoj može pronaći smisao židovskoga plesa.

Etнокoreolog Tvrtko Zebec u svom je govoru kazao da je autorica pronašla komunikološku kompetenciju židovskoga plesa i to predstavila u svojoj knjizi.

"Neda Wiesler već deset godina vodi plesnu grupu Or haŠemeš (Sjaj Sunca) zagrebačke Židovske općine koja svjedoči o njezinu entuzijazmu, energiji i volji", istaknuo je predsjednik ŽOZ-a Ognjen Kraus.

"Tijekom toga razdoblja autorica i njezina skupina širili su židovsku kulturu kroz sve prostore i pronosili ime Židovske općine Zagreb", rekao je Kraus čestitajući autorici na tome što je "pokret pretvorila u riječ".

Recenzent i autor pogovora akademik August Kovačec smatra pak da je riječ o eseju o židovskom plesu kao obliku neverbalnoga komuniciranja i života koji nadilazi svakodnevicu.

Neda Wiesler rođena je u Zagrebu gdje je završila Klasičnu baletnu školu i diplomirala na Ekonomskom fakultetu. Osnovala je plesnu skupinu Or haŠemeš koja je do sada izvela 14 različitih plesnoscenskih predstava s ukupno stotinu nastupa, ne računajući brojne nastupe u ŽOZ-u

Knjiga se sastoji od tri dijela, od kojih se u prvome razmatra uloga plesa u židovstvu općenito - kao neodvojivu dijelu židovske tradicije, polazeći od toga da je ples u pojedinim prilikama i prema Talmudu bio propisan kao sveta obveza, a neki ga i smatraju oblikom molitve.

S obzirom na to da je ukupna obnova židovstva vezana uz osnutak Države Izrael autorica u svojoj knjizi raščlanjuje i odnos prema plesu prije i nakon toga povijesnog događaja.

Drugi dio knjige bavi se pitanjima židovskoga plesa na sceni, a u trećem dijelu autorica piše o plesu kao važnom čimbeniku u obnovi židovskoga identiteta i to kroz dvije veće sadržajne cjeline - ples kao sredstvo obrazovanja te ples i mistika (Kabala).

Knjigu je objavilo Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiberg.

O zanimljivom predavanju o povijesti venecijanskog geta, koje je u u Židovskoj općini Zagreb u travnju održala dr. Donatella Calabi, a u kojem su uživali slušatelji, piše Vesna Domany Hardy.

IZ POVIJESTI VENECIJANSKOG GETA

Predavanje Calabi

U travnju se u ŽOZ-u moglo pratiti zanimljivo predavanje o povijesti venecijanskog geta koje je pred punom salom zainteresiranih slušatelja održala dr. Donatella Calabi, profesorica s katedre povijesti umjetnosti Sveučilišta u Veneciji. Uz našeg predsjednika dr. Ognjena Krausa bio je prisutan talijanski veleposlanik u Hrvatskoj Alessandro Pignatti Morano Di Custoza, u pratnji nekolicine profesora i arhitekata iz Italije i profesora povijesti umjetnosti s katedre u Zagrebu, koji se zajednički dogovaraju o mogućnostima zamjenskog studija za doktorante.

Naime, do ovog vrlo vrijednog predavanja organiziranog suradnjom ŽOZ-a i Talijanskog kulturnog instituta, došlo je inicijativom mlade riječke povjesničarke umjetnosti Jasenke Gudelj koja, dok ovo pišem, brani doktorsku disertaciju u Veneciji, a inače djeluje na Katedri za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Osim što je inicirala suradnju, Jasenka Gudelj je zaista vješto, s očiglednim poznavanjem cjelokupne materije, prevodila

Donatella Calabi redovita je profesorica na Sveučilištu IUAV u Veneciji, počasna predsjednica i članica Upravnog odbora Europskog udruženja za urbanu povijest i predsjednica Udruženja za urbanu povijest Italije (AISU). Voditeljica je niza međunarodnih istraživačkih projekata i autorica brojnih publikacija, među kojima su Grad Židova (s Ennijom Concinom i Ugom Camerinom, Venecija, 1996.), Povijest europskog urbanizma (Torino, 2000.), Stranci u gradu (s Jacquesom Bottinom, Pariz 1999.), Povijest grada (Venecija, 2001.), Tržnica i grad (London, 2004).

Njezina su djela prevedena na engleski, francuski, njemački, španjolski, nizozemski, poljski, japanski, kineski i arapski jezik.

predavanje svoje venecijanske mentorice dr. Calabi, koje smo odslušali gotovo otvorenih usta, možda i zato jer nas većina od prije poznaje venecijanski geto. Jer tko nije u najmanju ruku prošetao Canareggiom, duž najšire venecijanske ulice koja od željezničke stanice vodi u središte grada na laguni ili možda večerao u nekom od mnogobrojnih pristupačnijih restorančića geta, dok smo sigurno u grupama ili individualno obišli neku od veličanstvenih pet sinagoga na prostranom trgu Campa di Ghetto Nuovo. Međutim te večeri u ŽOZ-u imali smo priliku saznati daleko više, produbiti možda površno poznavanje jedne teme učeći od nekog tko se pasionirano njom bavi, istražuje, objavljuje knjige i stoga na tom području predstavlja velik autoritet.

Porijeklo riječi "geto" i početak venecijanskog geta

Odmah na početku saznali smo porijeklo samog termina 'ghetto' koji proizlazi od talijanskog glagola 'gettare' (baciti) i koji se u ovom slučaju odnosi na postupak lijevanja metalne rude, slitine ili stakla, jer 'getto' (izgovora se mekim 'd') je i izljev otopljene materije u kalupe. Nekim se slučajem, valjda logikom 'pars pro toto', ta riječ koristila kao naziv topionice bakra na Canareggiu. Na tom mjestu, tada dosta udaljenom od centra, topionica je vjerojatno postojala od osnutka grada, premda u doba kad je Židovima određena za mjesto stanovanja kao takva nije više funkcionirala. U Veneciji su od njezina samog početka (a priča kaže da su ju osnovali građani obližnje Aquileje u 10. stoljeću povukavši se na otoke u laguni u bijegu pred mongolskom invazijom) živjeli Židovi koji su slobodno trgovali i živjeli bilo gdje po laguni. Već u 13. stoljeću dolazi do prvih pogroma protiv Židova, a koji su početkom

križarskih vojni i nakon Wormsa uslijedili po Njemačkoj i drugdje po Europi. Dosta je tada židovskih izbjeglica pristizalo u Veneciju, tako da je uskoro Vijeće Desetorice, koje je Venecijom upravljalo, vjerojatno pod vatikanskim pritiskom odlučilo da ih se koncentrira na jednom mjestu. Katolički stanovnici Republike Venecije nisu se baš uvijek i slijepo podvrgavali svim naredbama Vatikana, tako da inkvizicija na samom početku nije u Veneciji bila previše utjecajna, a trgovačke su židovske veze Serenissimi već od ranog 13. stoljeća bile i te kako važne. Ipak Vijeće je odlučilo prisiliti Židove da stanuju odvojeno od ostalih građana. Za početak im je predloženo da se nastane na jednom od otoka u laguni što su oni odbili, jer bi im tako bavljenje trgovinom bilo otežano i bili bi previše izolirani od grada. Zatim im je Vijeće ponudilo bivšu topionicu bakra koja je bila opasana visokim zidom. To su prihvatili, a možda i nisu imali izbora. Bilo je to manje zlo, jer premda je Canareggio udaljen od središta grada, ipak je njegov dio. Mekanu talijansku riječ 'getto' (izg. đeto), ime njihove nastambe, pridošlice iz Njemačke izgovarali su tvrdim 'g' kao 'ghetto' te je tako izgovarana riječ s vremenom postala pojam za tip tijesno stisnutog stanovanja unutar određenih parametra u svim jezicima.

Život Židova u getu

Postepeno su venecijanskom getu dodavani dijelovi, i tako govorimo o 'Novom getu' nastalom pristizanjem slijedećeg velikog vala židovskih izbjeglica protjeranih s Iberijskog poluotoka koncem 15. i 16. stoljeća. Ti su mahom dolazili preko Istanbula, zbog čega su ih u Veneciji zvali 'Levantinci' za razliku od prijašnjih koji su bili poznati kao 'Potentini'. I sinagoge su

nosile imena prema tim pripadnostima, dosljedno tomu još uvijek se zovu aškenaska, sefardska ili levantinska. Mnogo poslije getu je dodan 'ghetto Nuovissimo'. S ostalim dijelovima grada geto je bio spojen samo s dva mosta, a preko noći stanovnicima nije bilo dozvoljeno izlaziti od sumraka do zore jer su prilaze mostovima čuvali kršćanski stražari. Naravno da se vlast nije prema Židovima uvijek odnosila ujednačeno, bilo je razdoblja kad bi kontrola nad njima popuštala ili se pak zatezala, već prema političkim fluktuacijama ili potrebama. Nosioci određenih profesija, liječnici na primjer, uvijek su se mogli kretati po gradu kao i neki drugi židovski majstori

'Ghetto' proizlazi od talijanskog glagola 'gettare' (baciti) i koji se u ovom slučaju odnosi na postupak lijevanja metalne rude, slitine ili stakla, jer 'getto' (izgovora se mekim 'đ') je i izljev otopljene materije u kalupe. Nekim se slučajem ta riječ koristila kao naziv topionice bakra na Canareggiu. Na tom mjestu, tada dosta udaljenom od centra, topionica je vjerojatno postojala od osnutka grada, premda u doba kad je Židovima određena za mjesto stanovanja kao takva nije više funkcionirala.

Talijanska sinagoga, Venecija, 1575. god.

zanatlije čije bi znanje bilo gradu potrebno, kao zlatari ili brusачi dragocjenog kamenja. Grad je ponekad slao pekare da uče vještine od Židova pa u gradskom arhivu postoje dokumenti koji pokazuju da su židovski majstori pekari učili venecijanske pekare kako se radi maces. Zakon je branio da prozori kuća u getu budu okrenuti prema gradu, već su morali gledati unutra u geto. Zgrade u getu bile su visoke, uske, mračne, ponekad i po šest katova u vis i većinom zapuštene. Židovi nisu mogli posjedovati nekretnine dok su kršćanski vlasnici dobro umjeli profitirati iznajmljivanjem stanova Židovima, prisiljenima tu živjeti. Naravno da su higijenski, pa stoga zdravstveni uvjeti bili teški, smrtnost sigurno velika, jer i danas vlaga u laguni ne dozvoljava stanovanje u prizemlju, a Židovi u getu često nisu imali drugog izbora. Trgovine ili škole su se uvijek nalazile u prizemlju. A da su usprkos teškim uvjetima stanovnici geta imali solidne higijenske navike, svjedoči podatak da kad je početkom 17. stoljeća svugdje vladala kuga, zaraza u geto nije prodrla.

Bilo je naravno i kršenja raznih odredbi kojima s gledalo kroz prste, o čemu svjedoče poneki prozori geta okrenuti prema kanalu kao i poneka 'alltaneletta' ponedje uz rub geta na kanalu. 'Altanelle' su inače jedinstveni arhitektonski fenomen Venecije, drvene improvizirane terase obično povrh kosih krovova, dok su oko geta niknule uz samu vodu i time omogućile povećanje prostora pojedinim dućanima.

Napoleon donosi emancipaciju

Napoleonski ratovi značili su prestanak Serenissime kao samostalne Republike. Židovima je Napoleon donio emancipaciju pa od tada oni ulaze u gradsku upravu i mogu obavljati druge funkcije. Kad je došlo do ujedinjena Italije, mnogi su Židovi već bili napustili geto, neki imućniji čak su pokupovali palače na Velikom kanalu. Većinom su se kulturno stopili s novom državom, često asimilirali, a zbog svoje opismenjenosti imali su prednost u novoj državi. Zbog toga su se često zapošljavali na sveučilištima, u školama ili državnoj administraciji. Tako je recimo židovska obitelj Franchetti mogla kupiti znamenitu venecijansku gotičku palaču iz 14. stoljeća poznatu kao 'Ca' d' oro'. Nju je barun Franchetti 1896. godine restaurirao i po svojoj smrti ostavio državi.

Još se mnogo toga mogli naučiti od prof. dr. Calabi koja je među ostalim djelima autorica i koautorica djela kao sto je 'Grad Židova' (s Enrijem Concinom i Ugom Camerinom) (Venecija, 1996.); 'Povijest europskog urbanizma (Torino, 2000.); 'Stranci u gradu' (s Jacquesom Bottinom) (Paris, 1999.); 'Povijest grada' (Venecija, 2001.); 'Tržnica i grad' (London, 2004.).

Zabilježila
Vesna Domany Hardy

Izložba slika u Galeriji "Milan i Ivo Steiner" (veljača/ožujak 2008.) u Židovskoj općini Zagreb, sa stotinjak pomno izabраниh izložaka predstavlja retrospektivni pregled slikarstva prerano preminule slikarice Ine Drutter (Zagreb, 1964. - Zagreb, 2006.).

Autor predgovora je akademik Tonko Maroević koji je sustavno pratio njezin slikarski razvoj.

INA DRUTTER - AUTONOMNI, INTIMNI LIKOVNI SVIJET

"Daleko od svake buke javnosti i podjednako nezavisno od aktualnih tendencija i uhodanih tokova, slikarica Ina Drutter stvarala je svoj autonomni, intimni likovni svijet. U sasvim malim dimenzijama i formatima izražava se rijetkom neposrednošću, ostvarujući uvjerljive cjeline koje bi mogle podnijeti i uvećanja i umnožavanja, bez gubitka koncentracije.

Njezini su poticaji prirodno figurativni, dapače pretežno antropomorfni, s ponekim proširenjem na područje zbiljske i fantastične faune.

U podmakloj fazi izdvojenosti od vanjskoga svijeta Ina Drutter crtala je isključivo na listovima papira veličine maloga bloka, notesa ili bilježnice (pa i na već otisnutim stranicama kakve publikacije). Njezin fantastični bestijarij zadobio je snagu i uvjerljivost ekspresionističkoga krika, žestinu borbe s prikazama i fantomima. A njezini su hibridi, antropomorfna čudovišta, postali izloženi bolnim preobrazbama, po mnogo čemu nalik kafkijanskomu univerzumu.

Ljudsko je lice za nju temeljan poticaj i voljna je gonetati njegovu tajnu s onu stranu uobičajenih psiholoških karakteristika. Dakle, nije riječ o portretima,

Ina Drutter rođena je u Zagrebu 9. listopada 1964. godine u obitelji Isaka Brace Druttera i Terezije Tine Drutter, rođene Fabijanović. Osnovnu i srednju školu pohađala je u Zagrebu. Diplomirala je 1988. godine na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu u klasi prof. Josipa Biffela. Preminula je 6. listopada 2006. godine u Zagrebu.

možda više o svojevrsnim maskama, odnosno o očima i ušima, nosovima i ustima na koje je težina postojanja utisnula svoj prepoznatljiv biljeg. Stoga ih odlikuje i specifična ozbiljnost, katkad upravo egzistencijalna tjeskoba ili iskustvo propaćenih slojeva individualne i kolektivne povijesti."

Citati iz teksta Tonka Maroevića u katalogu izložbe

Zbirka kratkih, satiričnih priča jednog od najvećih suvremenih izraelskih pisaca Etgara Kereta "8 % ni od čega" predstavljena je početkom ožujka u Kulturno informativnom centru u Zagrebu, a predstavljanju hrvatskog izdanja bio je nazočan i sam autor.

ETGAR KERET: „8 % NI OD ČEGA“

Knjige izraelskog pisca Etgara Kereta do sada su prevedene na 17 jezika i pružaju neobičan pogled na izraelski um, rekao je na predstavljanju knjige „8 % ni od čega“, izraelski veleposlanik u Hrvatskoj Shmuel Meiom.

Izraelski veleposlanik također je istaknuo da je književnost bez sumnje most među narodima.

Keretove knjige većinom čita mlađa populacija, rekao je Meiom ali i istaknuo da ih je, iako stariji, dobro razumio jer se osjeća mladim. Keret, dodao je, zna svojim pričama prenijeti poruku čitateljima, jer su one pisane govornim jezikom u kojem je često upotrebljavao sleng.

Na predstavljanju hrvatskog prijevoda knjige bio je nazočan i sam autor, koji je ocijenio da u pisanju ima nešto gotovo pasivno, kao u „surfanju na valovima“. „Čekaš povoljan trenutak, pustiš se pa čekaš da vidiš što će se dogoditi“, rekao je tom prigodom Keret uz opasku da je bolji pisac nego surfer.

Autor je istaknuo da su sve priče objavljene u ovoj knjizi autobiografske jer se bave autobiografskim emocionalnim situacijama, ali neke su se situacije stvarno dogodile dok su druge samo metafora.

U svojim pričama Keret razbija tabue i dotiče se najtežih problema izraelskog društva i povijesti kroz metaforične priče o običnim situacijama svakodnevnog života, od kupovina tenisica do biranja imena za mačku.

Osvrćući se na popularnost među mladim čitateljima, Keret je rekao da se tradicionalna izraelska književnost bavila kolektivnim temama (vojska, kibuci i sl.), a ne pojedincem u društvu. U njegovim djelima čitatelj se, drži Keret, može poistovjetiti s drugim pojedincima.

Etgar Keret rođen je 1967. godine u Ramat Ganu i jedan je od najpopularnijih izraelskih književnika današnjice. Osim što su best-seleri u Izraelu, njegove knjige osvojile su najuglednija međunarodna priznanja i prevedene su na 17 jezika.

Keret je autor čije se knjige najčešće kradu u izraelskim knjižarama i najviše čitaju u izraelskim zatvorima. Kako je sam kazao u jednom razgovoru, najveći utjecaj na njegovu književnost imao je Franz Kafka, a istaknuo je i utjecaj Vladimira Nabokova, Borisa Viana, Isaaca Bashevisa Singera te Antona Pavloviča Čehova.

Predavač je na Odsjeku za televiziju i film Sveučilišta u Tel Avivu. Keret se dobro snalazi i u filmskim vodama, za svoj debitantski film „Meduze“, koji je režirao sa suprugom Shirom Geffen, osvojio je nagradu „Camera D’Or“ na poznatom filmskom festivalu u Cannesu. Živi u Tel Avivu sa suprugom i djetetom.

Predstavljanje knjige tog poznatog izraelskog pisca organiziralo je Veleposlanstvo Izraela u Hrvatskoj te izdavač knjige Profil International.

Nakon promocije knjige prikazan je film Gorana Dukića: "Wristcutters: A love story", koji je snimljen prema Keretovoj priči.

KERET O ŽIDOVSKOM IDENTITETU I HEBREJSKOM JEZIKU

„Židovski identitet je neodređen i paradoksalan sam po sebi. Danas su Židovi većinom sekularni, a u osnovi se radi o religiji. Tu je ta neodređenost - govorimo li o etnicitetu ili o religiji? Mnogi su ljudi progonjeni zbog toga što su genetski bili Židovi iako nisu bili vjernici. Ono što je ljudima 'strašno' kod Židova jest to da ih se ne može prepoznati po izgledu. Ne možete uprijeti prstom u to što je to točno Židov. Stvar još više komplicira i Izrael, izraelski identitet. Ljudi su došli

sa svih strana, nemaju isti jezik, ni istu kulturu, ali se još uvijek svi smatraju Izraelcima i Židovima. To je identitet koji ih drži na okupu, a nitko taj identitet ne može definirati. Ta neodređenost je već učitana i u židovskoj religiji u kojoj se uvijek radi o propitivanju, dok je kod kršćana ideja u potčinjavanju“, rekao je Keret u razgovoru za hrvatske medije.

„Hebrejski je dobar jezik za pisanje o paradoksima. Jezik je bio mrtav 2000 godina, a kad se opet počeo upotrebljavati imao je taj visoki registar, ljudima je nedostajalo riječi pa su ih počeli uvoziti iz drugih jezika tako da se razvio govorni jezik koji se dosta razlikuje od književnog, što je izvrsno za književnost, s njime možete svašta. I jezik se brzo mijenja. U jednoj sam priči morao izmisliti riječ 'lud', ali u pozitivnom smislu. Ta se riječ dvije godine kasnije pojavila kao brand nekog čokoladnog proizvoda“.

Nakon članka dr. sc. Dragana Damjanovića, s Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu o problemima s kojima su se suočavali Židovi kada su u Vukovaru odlučili izgraditi prvu sinagogu, objavljenom u prošlom broju Ha-kola, autor u drugom tekstu piše o stilskim osobnostima prve vukovarske sinagoge, unutrašnjom organizacijom sinagoge te urbanističkom smještaju.

Stilske osobitosti prve vukovarske sinagoge

Piše: dr. sc. Dragan Damjanović

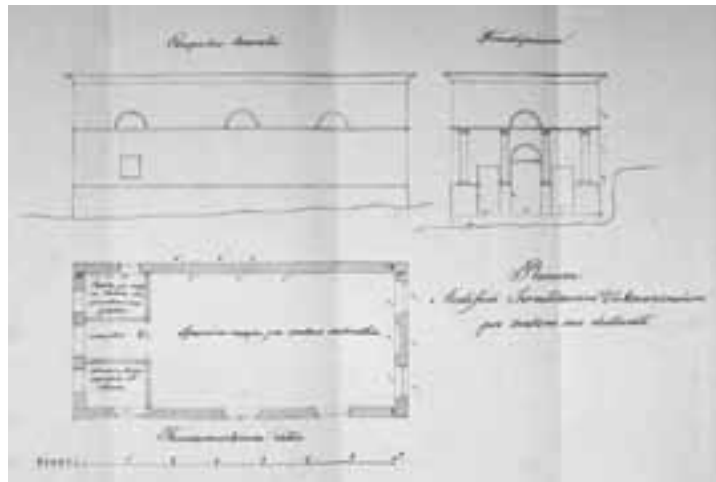
Stilsko rješenje projekta za prvu vukovarsku sinagogu izuzetno je zanimljivo i neuobičajeno za povijest hrvatske arhitekture 19. stoljeća. U arhivu Srijemske županije sačuvane su dvije varijante projekta. Prva, tehnički doradenija i za nas najzanimljivija, vjerojatno je ona koju je vukovarska Židovska općina naručila od arhitekta, a druga verzija predstavlja neku vrstu crteža nastalog prema prvotnom projektu sa stanovitim izmjenama - dodanim krovom i donekle pojednostavljenom arhitekturom.

Prvotni je projekt predviđao podizanje pravokutne longitudinalne građevine s jednostavnom arhitektonskom dekoraci-

Upotrebom elemenata egipatskog stila prva vukovarska sinagoga zauzima istaknuto mjesto unutar povijesti klasicizma u Hrvatskoj i Slavoniji uopće, budući da se taj stil u nas više nigdje ne pojavljuje.

jom gotovo posve proizašlom iz klasicističke arhitekture. Glavno pročelje raščlanjuju jednostavni dorski pilastri postavljeni na vrlo visoki postament, na kojima počiva plitki vijenac iznad kojeg je, u osi glavnog portala, polukružni, takozvani termalni prozor. Bočno je pročelje riješeno još jednostavnije, s dva plitka vijenca, a otvoreno je u gornjem dijelu s tri polukružna prozora. Usprkos jednostavnosti to nam je pročelje crkve stilski daleko zanimljivije budući da je na njemu očito pozivanje na egipatsku arhitekturu. U osnovi, cijela bočna fasada asocira svojim oblikom na pilone između kojih se ulazi u prostor egipatskog hrama. Ne samo u općem izgledu, već i pojedinim detaljima, osobito u načinu rješavanja završnog, krovnog vijenca, snažno istaknutog, ali bez profilacija, ponovo se uočavaju elementi derivirani iz egipatske arhitekture. Činjenica da u prvom projektu nije na građevini uopće ucrtan krov¹ dodatno ojačava sličnosti s pilonima egipatskih hramova. Može se čak reći da je postignut dojam kako nije riječ o građevini već o nekoj vrsti pre-dimenzioniranog «kovčega» te se možda radi o svjesnom asociiranju na «Kovčeg saveza».

Primjena elemenata egipatskog stila na projektu vukovarske sinagoge ne treba čuditi, budući da je u prvoj polovici 19. stoljeća, kada se tek otkrivala egipatska civilizacija, taj stil bio

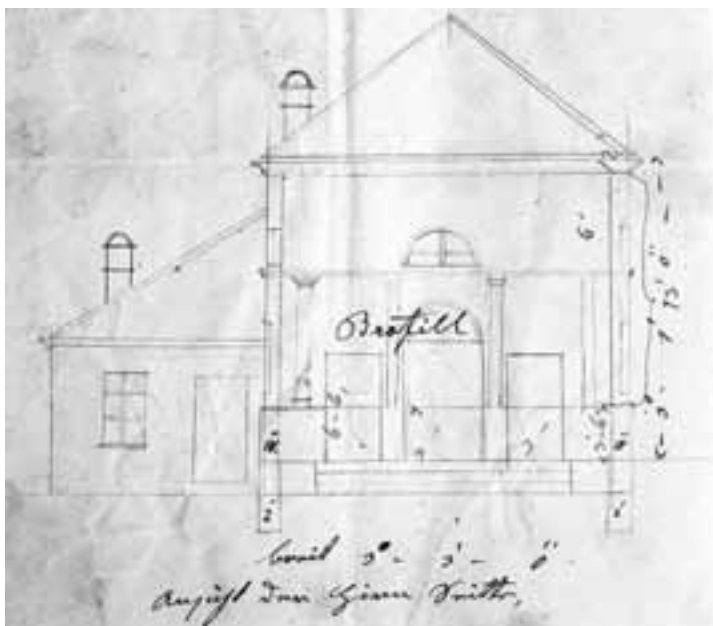

Prvotni projekt za prvu vukovarsku sinagogu

relativno uobičajen, iako nije imao ni približno onako brojne poklonike kao gotički ili klasicistički. Zanimljivo je kako je taj stil upravo u arhitekturi sinagoga u klasicizmu vrlo čest, a njegova je primjena bila dio potrage za adekvatnim stilskim izrazom za taj u osnovi novi tip građevine.²

Razlozi za okretanje egipatskom stilu u gradnji sinagoga mnogobrojni su. Oni su ponajprije dio potrage za historijskim opravdanjem stilskog izbora koje je u arhitekturi 19. stoljeća uvijek od ključne važnosti, bez obzira na to o građevini koje vjerske sljedbe se radi. Uporište u prošlosti kao razlog za uporabu ovog ili onog stila traži se kako bi se naglasila starost, tradicija ili, u krajnjem slučaju, specifičnost pojedine vjeroispovijesti. Kako Salomonov hram nije sačuvan te time nije mogao poslužiti kao neposredan predložak za gradnju sinagoga, a budući da se u to vrijeme pretpostavljalo da je sličio na njemu suvremene hramove u Egiptu,³ egipatski je stil bio logičan izbor za sinagogalne gradnje. Osim toga, egipatski je stil samim time upućivao i na starost židovstva,⁴ budući da je nastao davno prije i klasične, grčke i rimske, a kamoli srednjovjekovne arhitekture, kojom su se za svoje gradnje koristili kršćani. I konačno, upotreba tog stila istodobno je i upućivanje na orijentalno, bliskoistočno, porijeklo Židova, koje će i poslije (u drugoj polovici 19. stoljeća) poslužiti kao glavni razlog zbog kojeg će se neomaurska (arapska) arhitektura pretvoriti u glavni stil sinagogalnih gradnji.

Najbolji primjer upotrebe egipatskog stila u sinagogalnoj arhitekturi Srednje Europe, bez ikakve je sumnje sinagoga Friedricha Weinbrennera u Karlsruheu (započeta 1798., izgorjela

Glavno pročelje novi projekt

1871.), koju su nasljedovale slične građevine u Hannoveru (1827.) i Sulzburgu (1822.).⁵ Zanimljivo je kako u arhitekturi sinagoge u Karlsruheu osim općenite upotrebe egipatskog stila možemo uočiti još neke elemente koje će poslije u Vukovaru upotrijebiti projektant tamošnje sinagoge, kao što su karakteristični lučni prozorski otvori. Teško je povući neke direktne paralele, one vjerojatno i ne postoje, budući da su takvi lučni prozori opće mjesto klasicističke arhitekture, no ipak su navedeni kao eventualan pokazivač smjera nekim budućim istraživanjima.

Upotrebom elemenata egipatskog stila prva vukovarska sinagoga zauzima istaknuto mjesto unutar povijesti klasicizma u Hrvatskoj i Slavoniji uopće, budući da se taj stil u nas više nigdje ne pojavljuje.⁶ Dapače, arhitektura Slavonije u prvoj polovici 19. stoljeća obilježena je dominacijom konzervativnog baroknog klasicizma te se i čišći oblici klasicizma kao stila javljaju vrlo rijetko, a kamoli u kombinaciji s egipatskim elementima, kao u slučaju vukovarske sinagoge.

Prvotni projekt, o kojem se do sada govorilo, morao je biti donekle modificiran, zbog, kako je prije spomenuto, zahtjeva vukovarskih građana.⁷ Drugi projekt, točnije rečeno crtež, napravio je nesumnjivo domaći inženjer pri Srijemskoj županiji, vjerojatno Jeroslavsky. On dodaje nekoliko elemenata kojima je, vjerojatno, osnovni cilj da građevina izgubi dojam «hrama» koji je ostavljala prema prvotnom projektu. Glavni je datak četveroslovni krov koji je do te mjere narušio izgled građevine prema originalnom projektu da je teško reći je li ranije uopće i bio predviđen. Ako i jest, vjerojatno ne u obliku u kakvu je naposljetku izveden. Osim krova u drugom se projektu pojavljuje još jedan element kojeg nema u prvom - u prostoriju lijevo od glavnog ulaza postavljen je kamin te dimnjak za njega, čime je građevina postala još neupadljivija i nakon

podizanja vjerojatno je ostavljala dojam malo reprezentativnije kuće.

Sudeći prema jednoj sačuvanoj fotografiji sinagoge nastaloj po svoj prilici negdje početkom 20. stoljeća, možda i neposredno prije adaptacije 1910. godine, dakle u vremenu kada je ta građevina već služila kao kalvinska crkva, ali prije nadogradnje zvonika⁸, i glavno i bočno pročelje sinagoge izvedeno je gotovo u cijelosti prema izvornom nacrtu. U rješenju arhitektonske raščlambe nema bitnih odstupanja, osim što je izvedena građevina imala cijelu površinu zida dodatno raščlanjenu s horizontalnim i vertikalnim fugama (užljebljenjima), koja su oponašala u žbuci način gradnje u kamenu. Jedina veća razlika predstavljalo je zatvaranje bočnih ulaza na glavnom pročelju te pravokutnog prozora na bočnom pročelju crkve. Moguće je da su bočni ulazi u sinagogu zazidani i prije njezine adaptacije u crkvu.

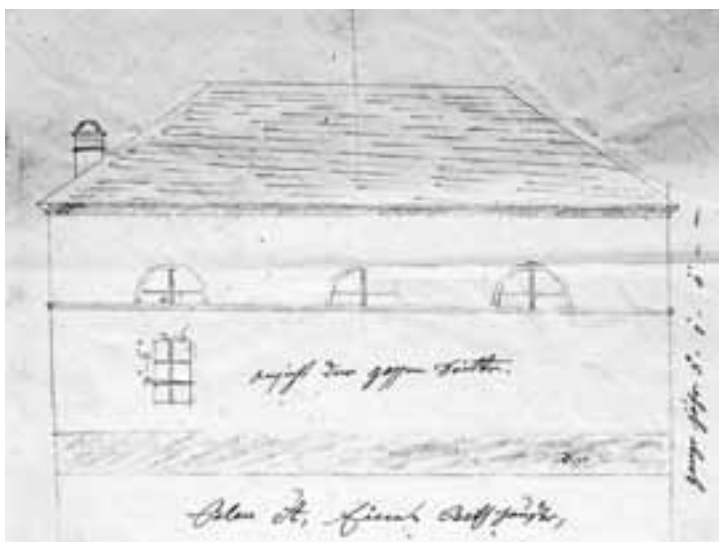
Primjena elemenata egipatskog stila na projektu vukovarske sinagoge ne treba čuditi, budući da je u prvoj polovici 19. stoljeća, kada se tek otkrivala egipatska civilizacija, taj stil bio relativno uobičajen, iako nije imao ni približno onako brojne poklonike kao gotički ili klasicistički.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Vukovarska židovska općina od svojeg nastanka do nestanka bila je aškenaska te se stoga i tipološki, po organizaciji prostora, obje vukovarske sinagoge, kako prva iz 1845. o kojoj govori ovaj tekst, tako i kasnija iz 1889., prilagođuju pravilima aškenaskog obreda.

Sudeći prema sačuvanim nacrtima i gore spomenutoj raspravi o podizanju sinagoge sama je građevina prvotno bila sastavljena od dviju struktura: jedno je bila sinagoga u užem smislu te riječi, a drugo nadogradnja koja je odigrala tako značajnu ulogu u smirivanju duhova vukovarskih kršćana i osiguravanju pravne podloge za gradnju. Nadogradnja, u kojoj se nalazio jedan hodnik, kuhinja i dnevna soba, kako pokazuju crteži (slika br. 3 i 4), direktno se naslanjala na sinagogu i bila je pokrivena jednostrešnim krovom. Prema izvorima, riječ je o stanu za «šahtera»,⁹ no ne može se u potpunosti isključiti ni mogućnost da je ta struktura podignuta samo kako bi se opravdala konstatacija da se ne radi o «hramu».

No, vratimo se na dio strukture koji nam je najzanimljiviji i koji se u užem smislu te riječi može nazvati sinagogom. Prostorna je organizacija glavnog korpusa zgrade bila izuzetno jednostavna. Građevina je imala tri ulaza, od kojih je samo središnji vodio, kroz predvorje, do centralnog molitvenog prostora namijenjenog muškarcima za vrijeme trajanja službe. Desni ulaz vodio je u manju pravokutnu prostoriju u kojoj je se nalazilo stubište za uspon na galeriju namijenjenu

Bočno pročelje drugi projekt

ženama. U sinagogama, naime, službi Božjoj žene prisustvuju odvojene od muškaraca. U 19. stoljeću u tu su se svrhu redovito, uzduž cijele sinagoge, podizale galerije, iznad svojevrstnih pobočnih brodova.¹⁰ S obzirom na to da u projektu za vukovarsku sinagogu nisu ucrtani, unutar njezine najveće prostorije, nikakvi stupovi, za pretpostaviti je kako je za žene služio samo prostor iznad ulaznog dijela građevine,¹¹ koji svojim smještajem podsjeća na korove kršćanskih crkvi. Treći ulaz u sinagogu, lijevo od glavnog, vodio je u prostoriju namijenjenu onima koji su zakasnili na službu. Riječ je o prilično neuobičajenoj namjeni za koju se nisu mogle pronaći paralele ni u hrvatskoj ni u svjetskoj povijesti sinagogalne arhitekture.

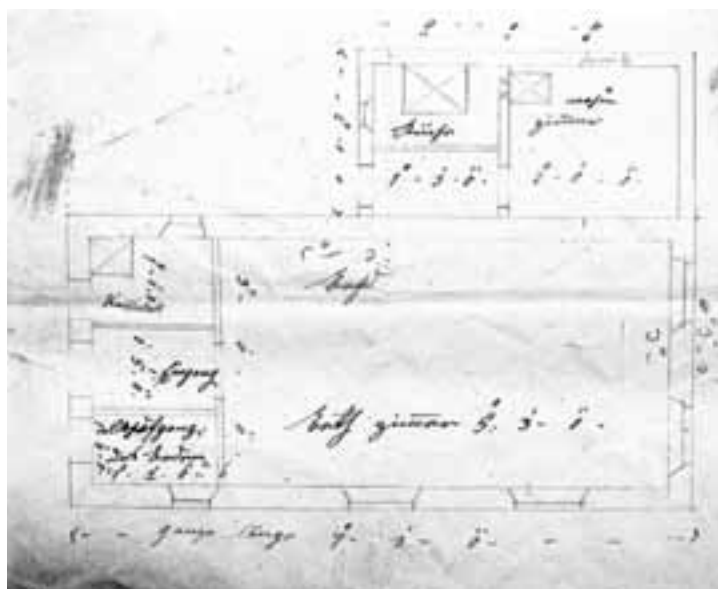
Niti jedan od sačuvana dva projekta/cртеža vukovarske sinagoge iz 1845. godine nije potpisan te time nažalost ne možemo ustanoviti tko je njezin projektant. Moguće je da se radi o već spomenutom mjerniku Eugenu Jeroslavskom (Jaroslavskom), koji se pojavljuje u spisima o gradnji u nekoliko navrata, no samo u ulozi nadzornika legalnosti poslova.

Glavni molitveni prostor, namijenjen muškarcima, bio je prilično prostrana pravokutna prostorija rasvijetljena trima velikim lučnim, termalnim prozorima koji su gledali na Gajevu ulicu te još dvama koji su stajali sa strana *aron ha-kodeša*, na začeljnom zidu. Niša za *aron ha-kodeš* postavljena je u stražnjem zidu sinagoge, kako je bilo i inače uobičajeno. Budući da nije sačuvana niti jedna fotografija unutrašnjosti te građevine, čak ni iz vremena nakon što je adaptirana u crkvu, ne može se reći kako je bio riješen *aron ha-kodeš* odnosno je li bio stilskoga

karaktera. Prvotno je bio bez ikakve sumnje provizoran, budući da nije ucrtan u projekt iz 1845., što je za vukovarske Židove bio jedan od važnijih dokaza da ne podižu sinagogu.¹² Reprezentativniji je *aron ha-kodeš* nesumnjivo podignut poslije, nakon što je to proces emancipacije Židova omogućio.

Urbanistički smještaj

Prva vukovarska sinagoga podignuta je u Starom Vukovaru, dakle južnom, «srijemskom» dijelu grada uzduž Gajeve ulice, otprilike na polovici puta između užeg centra grada i franjevačkog samostana.¹³ Sudeći po katastarskom planu iz 1861. godine¹⁴ čini se da je sinagoga doista svojim sjeverozapadnim uglom malo suzila ulicu, vjerojatno za 3 stope koje spominje Teresija Gösner u svojem pismu,¹⁵ no, takvo je ulazanje bilo nužno zbog zadanog oblika zemljišta koje je unajmio Salomon Spitzer i čija je izgradnja u cijelosti bila potrebna kako bi građevina imala dovoljne dimenzije. Malena, više puta spomenuta nadogradnja uz sinagogu bit će brzo porušena, budući da je već pri prvoj katastarskoj izmjeri Vukovara iz 1861. godine nema. Židovska ju je općina nesumnjivo uklonila pedesetih godina 19. stoljeća, nakon što više nije bilo potrebno opravdavati pravu funkciju građevine, dakle poslije donošenja zakona koji su doveli do potpune liberalizacije naseljavanja Židova u sve dijelove Monarhije i gradnje njihovih kulturnih objekata. Rušenjem se htjelo pretvoriti sinagogu u soliternu, slobodno-stojeću građevinu, kako to i dolikuje jednom kulturnom, javnom objektu. Kako zemljište pravokutnog oblika ispred sinagoge nikada nije bilo izgrađeno, građevina je stajala na jednoj od strana svojevrstnog malog trga na uzbrdici, što je monumentaliziralo njezine relativno skromne dimenzije i izgled. Upravo zbog položaja na uzbrdici visina zida strukture bila je nešto veća na portalnoj, ulaznoj strani, negoli na začeljnoj strani te građevine.

Tlocrt novi projekt

Prva vukovarska sinagoga izvedena situacija

Katastarski plan jasno pokazuje kako sinagoga nije bila u potpunosti pravilno orijentirana, kako je to bilo uobičajeno u arhitekturi tog tipa gradnje, istok – zapad, s *aron ha-kodešom* na istočnoj strani građevine i ulazom na zapadu. Zbog datosti terena morala su se napraviti stanovita odstupanja od pravilne geografske orijentacije te je građevina položena u smjeru sjeverozapad – jugoistok.¹⁶

Projektant sinagoge

Niti jedan od sačuvana dva projekta/cртеža vukovarske sinagoge iz 1845. godine nije potpisan te time nažalost ne možemo ustanoviti tko je njezin projektant. Moguće je da se radi o već spomenutom mjerniku Eugenu Jeroslavskom (Jaroslavskom), koji se pojavljuje u spisima o gradnji u nekoliko navrata, no samo u ulozi nadzornika legalnosti poslova.¹⁷ Jeroslavsky se doselio u Vukovar po svoj prilici 1829., kada počinje raditi kao mjernik u građevnom uredu Srijemske županije,¹⁸ gdje ostaje sve do šezdesetih godina 19. stoljeća.¹⁹ Bez obzira na to što je nadzirao gradnju, ne može se u potpunosti isključiti mogućnost da je i projektirao taj objekt, budući da je teško kojeg drugog graditelja uopće mogla u tom trenutku naći (bar u samom mjestu) vukovarska židovska zajednica. U prilog toj teoriji išla bi i činjenica da je projektant sinagoge morao dobro poznavati datosti terena,²⁰ budući da se radi o, kako smo vidjeli, građevini na padini. S druge strane veze s lokalnom sredinom relativno mlade zajednice još uvijek nisu bile, kako uostalom cijela situacija oko

gradnje sinagoge i pokazuje, osobito čvrste, a kako su Židovi Vukovara bili uglavnom trgovci te su mnogo putovali u veće centre Monarhije, moguće je da su projekte naručili u Beču, Pešti ili nekom drugom gradu. U prilog toj tezi govori pak stil-ska kvaliteta projekta, a osobito upotreba egipatskog stila, koji teško da je poznavao jedan domaći graditelj.

Zaključak

Iako prva vukovarska sinagoga nije izvedena prema prvotnom projektu namijenjenom za njezinu gradnju, s obzirom na specifičnost predloženog stilskog rješenja odnosno elemente egipatskog stila ta građevina zauzima istaknuto mjesto u povijesti arhitekture prve polovice 19. stoljeća u Hrvatskoj. Još jednom će u povijesti svojeg postojanja, početkom 20. stoljeća, ta građevina odigrati važnu ulogu u povijesti arhitekture u nas, no o tome više u članku u idućem broju Ha-kola.

*Zahvala

Za prijevod tekstova s latinskog zahvaljujem asist. Jeleni Marohnić i prof. dr. sc. Bruni Kuntić-Makvić s Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Literatura:

Belavić Placido, *Crte iz prošlosti Vukovara*, tiskara "Novo doba", Vukovar, 1927.

Belavić, Placido, *Poviest samostana i župe vukovarske*, Tiskara «Sriemskih novina» u Vukovaru, 1908.

Bresztyenszky, Šandor, *Izraeličani i vršenje patronatskoga prava*, Zagreb, 1890.

Crljenjak, Brane, *Razvitak vukovarskih ulica*, Grafičko poduzeće "Proleter", Vukovar, 1975.

Damjanović, Dragan, *Ciduk – hadin kuća Hevra-kadiše ("Mala sinagoga") na vukovarskom židovskom groblju*, Ha-kol, Glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj, br. 99., Zagreb, 2006., str. 19 – 23.

Dobrovšak, Ljiljana, «Privremena prisutnost» Židova u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u 17. i 18. stoljeću, *Povijesni prilozi*, Zagreb, br. 29/2005.

Duranci, Bela, *Mađarska varijanta secesije u Jugoslaviji*, Zbornik narodnog muzeja XII – 2, Beograd, 1985.

Gavrilović, Slavko, *Jevreji u Sremu u XVIII. I prvoj polovini XIX veka*, Srpska akademija nauka i umetnosti, posebna izdanja, knjiga DXCI, Odeljenje istorijskih nauka, knjiga 14., Beograd, 1989.

Gurlitt, Cornelius, *Handbuch der Architektur, IV. Teil, Entwerfen, Anlage und Einrichtung der Gebäude*, Stuttgart, 1906.

Horvat, Anđela, O klasicizmu u Slavoniji, *Osječki zbornik*, XVII, Osijek, 1979., str. 289-330.

Karač, Zlatko, *Arhitektura secesije i urbani razvoj Vukovara početkom 20. stoljeća*, Secesija u Hrvatskoj, Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem, str. 45-72, HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, Zagreb – Osijek, 1999.

Karač, Zlatko, *Arhitektura sinagoga u Hrvatskoj u doba historizma*, Muzej za umjetnost i obrt i Kulturno društvo Miroslav Šalom Freiburger, Zagreb, 2000.

Klein, Rudolf, Sinagoga na tlu Hrvatske u kontekstu Austro-ugarske Monarhije, *Dva stoljeća povijesti i kulture Židova u Zagrebu i Hrvatskoj*, Studia Iudaico-Croatica 3, Zagreb, 1998.

Knežević, Snježka, Zagrebačka sinagoga, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, Zagreb, br. 23, 1999., str. 121 – 148.

Ulrich Knufinke, Karlsruhe, Synagoge Kronenstrasse, *Synagogenarchitektur in Deutschland vom Barock zum "Neuen Bauen"*, Braunschweig, 2002., str. 57 – 58

Knufinke, Ulrich, Synagogen des Klassizismus, *Synagogenarchitektur in Deutschland vom Barock zum "Neuen Bauen"*, Braunschweig, 2002., str. 32 – 36.

Švob, Melita, *Židovi u Hrvatskoj – židovske zajednice*, 2. izdanje, Zagreb, 2004.

Thies, Harmen, Synagogen-Idee und Bild, *Synagogenarchitektur in Deutschland vom Barock zum "Neuen Bauen"*, Braunschweig, 2002., str. 10 – 20.

Vujasinović, Branko, Povijesni pregled građevne službe u Hrvatskoj od 1770. do 1918. godine; *Građevni godišnjak*, Zagreb, 2003/2004., str. 345 – 562.

Arhivski izvori:

Hrvatski državni arhiv, Fond br. 31., Srijemska županija
HDA, Državna geodetska služba, katastarski plan Vukovara

Popis ilustracija:

Prvotni projekt za vukovarsku sinagogu iz 1845.; Hrvatski državni arhiv, Fond br. 31., Srijemska županija, Kutija br. 739., dosje br. 2944.

Drugi, modificirani projekt za glavno pročelje vukovarske sinagoge, 1845.; HDA, SŽ, Kut. Br. 739, dosje br. 2944

Drugi, modificirani projekt za bočno pročelje vukovarske sinagoge, 1845.; HDA, SŽ, Kut. Br. 739, dosje br. 2944

Drugi, modificirani tlocrt vukovarske sinagoge, 1845.; HDA, SŽ, Kut. Br. 739, dosje br. 2944

Prva vukovarska sinagoga, fotografija vjerojatno iz prvog desetljeća 20. stoljeća, kada je građevina već služila kao kalvinska crkva, Gradski muzej Vukovar

- 1 Ne može se ustvrditi zašto projektant nije ucrtao krov, možda ga doista nije bio prvotno ni predvidio
- 2 S obzirom na to da se do tada sinagoge uglavnom nisu smjele podizati.
- 3 Ulrich Knufinke, Synagogen des Klassizismus, *Synagogenarchitektur in Deutschland vom Barock zum "Neuen Bauen"*, Braunschweig, 2002., 33; Ulrich Knufinke, Karlsruhe, Synagoge Kronenstrasse, *Synagogenarchitektur in Deutschland vom Barock zum "Neuen Bauen"*, Braunschweig, 2002., 57
- 4 U. Knufinke, Synagogen des Klassizismus, 33.
- 5 Isto
- 6 Koliko se za sada može reći budući da, bar što se tiče unutrašnjosti Hrvatske, još nisu obavljena cjelovita istraživanja arhitekture klasicizma. O klasicizmu u Slavoniji osnove informacije mogu se dobiti u članku: Anđela Horvat, O klasicizmu u Slavoniji, *Osječki zbornik*, XVII, Osijek, 1979., str. 289-330.
- 7 S. Gavrilović, *Jevreji*, 41.
- 8 Zvonik je nadograđen prema projektu vukovarskog inženjera Frana Funtaka i prvi je realizirani armiranobetonski zvonik u Hrvatskoj uopće. O toj će nadogradnji biti više riječi u idućem broju Ha – kola.
- 9 S. Gavrilović, *Jevreji*, 41.; Šahter je ritualni mesar.
- 10 Z. Karač, *Arhitektura sinagoga*, 15-16.
- 11 Iznad predvorja, prostorije za uspon na galeriju i prostorije za one koji su zakasnili na službu.
- 12 S. Gavrilović, *Jevreji*, 41.
- 13 Vjerojatno je i takav smještaj građevine, na putu za franjevačku crkvu, uvelike uzrokovao onako oštru protuakciju katoličkog stanovništva.
- 14 HDA, Fond br. 1421., Državna geodetska uprava, katastarski plan Starog Vukovara br. 7, iz 1863. godine, izmjerio Franz Sommer, izrisao i proračunao Vinc. Kovařík
- 15 HDA, SŽ, Kut. 738., dosje br. 2917., Dopis Theresije Gösner na Srijemsku županiju od 3. kolovoza 1845. godine
- 16 To pomicanje osobito dolazi do izražaja ako se položaj sinagoge na katastarskom planu usporedi s položajem parohijalne pravoslavne crkve Svetog Nikole, koja je pravilno orijentirana sukladno pravilima kulta.
- 17 Iz izvora se može zaključiti samo kako tadašnji inženjer/mjernik vukovarskog vlastelinstva zasigurno nije autor projekta sinagoge, budući da gore spomenuti građanin Vukovara Andrija Premužić u svom pismu između ostalih ističe: «*Danas pako Cšivuti bez Ingyinira Spainskog Zidajuchi Sinagogu sav taj Placz i josht mog sobstvenog placza 1 komad uzeshu na zidanje!*»; HDA, SŽ, Kut. 738., dosje br. 2917., dopis Andrije Premužića od 2. kolovoza 1845.
- 18 Branko Vujasinović, Povijesni pregled građevne službe u Hrvatskoj od 1770. do 1918. godine; *Građevni godišnjak*, Zagreb, 2003/2004: 372
- 19 Isto, 391 – 392. Eugen Jeroslavsky je zabilježen posljednji put mjernik Srijemske županije u 1864. i 1865. godini.
- 20 S kojima je domaći geometar bez ikakve sumnje dobro upoznat

Profesor povijesti iz Ludbrega Milivoj Dretar nastavlja u ovom broju Ha-kola priču o povijesti židovske zajednice u Ludbregu.

SINAGOGA U LUDBREGU

Ludbreška židovska zajednica osamostalila se 1881. godine od Izraelitičke općine u Koprivnici u sklopu koje je do tada djelovala. Mlada samostalna Općina povela je brigu oko uređenja vlastite sinagoge kao jednom od obilježja identiteta lokalne zajednice. Još iste godine Izraelitička bogoštovna općina u Ludbregu kupuje zemljište za izgradnju sinagoge. Zgrada sinagoge izgrađena je na parceli katastarskih čestica 153 i 154, na mjestu u blizini gradskog središta. Radi se o lokaciji na kojoj objekt nije direktno izlazio na glavnu gradsku prometnicu te je bio izoliran od pogleda prolaznika, no ipak blizu glavnog gradskog trga.

Prema Jevrejskom almanahu, ludbreška sinagoga je izgrađena 1895. godine, a do tada se bogoslužje odvijalo u nekoj od privatnih židovskih kuća. Teško bi bilo ustanoviti mjesto te prve bogomolje u Ludbregu. Ako je uopće i postojala, moguće je da se nalazila u rabinovoj kući. Rabin Ezechiel Nussbaum, koji je djelovao prije 1895. godine kada je izgrađena sinagoga, živio je na kućnom broju 3, a prema starim katastarskim planovima Ludbrega to je bila kuća na Trgu sv. Trojstva, nasuprot ludbreškom dvorcu Batthyany-Strattman.

Postoji i jedan neprovjeren podatak da se bogomolja nalazila u židovskoj kući koja je sagrađena u 19. stoljeću, danas u vlasništvu gospodina Ivana Dijanošića iz Ludbrega. Njegova obitelj kupila ju je oko 1960. godine od Josefine Dominko, rođene Gross. U kući su stanovale obitelji Scheyer, Appler i Gross. Vlasnik je izjavio da su prilikom obnove dijela kuće, ispod nekoliko slojeva žbuke, otkriveni plavo obojeni zidovi s velikom Davidovom zvijezdom na stropu jedne sobe.

Prema njegovim saznanjima tu je stanovao jedan od ludbreških rabina sa svojom obitelji. Dio kuće nije restauriran pa postoji mogućnost pronalazanja još nekih tragova židovske prisutnosti. Danas se u tom objektu nalaze poslovni prostori.

Izgled sinagoge

Sinagoga je otvorena 1895. godine u produžetku kuća u Jelačićevoj ulici broj 2 (tadašnji vlasnik Samuel Weiss) te broj 4. Na katastarskom planu iz 1859. godine, nadopunjenom u kasnijim godi-

nekoliko prozora. Uz južnu stranu (prema mlińskom kanalu Bednje) bio je nadograđen dvosobni stan za rabina i njegovu obitelj. Na sjevernoj strani zgrade nalazila se društvena prostorija u kojoj se održavao vjeronauk te sjednice općinara. Poslije je ispred sinagoge uređen manji skladan park s cvijećem i drvećem koji je bio ograđen željeznom ogradom.

Cijela zgrada je bila pravokutnog tlocrta, položena u smjeru sjever – jug, s dužom osi okrenuta prema dvorišnoj strani. To je uvjetovalo i orijentaciju dvorane za bogoslužje koja je bila položena istovjetno kao i zgrada. Posebno je zanimljivo što je svetište bilo na jugu, jer su se prilikom izgradnje sinagoga poštovala određena pravila koja su zahtijevala da se najvažnije mjesto u sinagogi, aron hakodeš, nalazi iza zid koji je okrenut prema Jeruzalemu (dakle istoku). U ludbreškoj sinagogi to pravilo nije poštovano, vjerojatno zbog samog položaja parcele sa zgradom, no taj primjer nisu slijedile ni neke druge sinagoge, poput daruvarske ili varaždinske.

Sam izgled sinagoge teško je opisati budući da ne postoji detaljna slika objekta. Prema kazivanju mještana i rijetkim sačuvanim fotografijama na kojima se naziru samo dijelovi, sinagoga je izgledala kao tipična zidana prizemnica bez arhitektonskih ukrasa, reprezentativnog pročelja, krova ili vanjskih obilježja židovstva što govori u prilog tomu da zgrada u početku nije bila namijenjena za bogoslužje, već stanovanje.

Dvorana za bogoslužje nije bila velika, u dužinu se prostirala oko 8 metara, u širinu oko 5 metara. Nekoliko prozorskih osi nalazilo se s istočne strane te je u

Sama je sinagoga imala višenamjensku ulogu. Izgleda da je u početku bila podignuta stambena prizemnica, od koje je poslije dio bio adaptiran u molitveni prostor. Temelji zgrade bili su malo podignuti zbog podruma koji je imao nekoliko prozora.

nama, u južnom dijelu Ludbrega zamjećuje se objekt izgrađen dužim dijelom u pravcu sjever-jug s manjim objektom koji je spojen na veću zgradu s južne strane.

Sama je sinagoga imala višenamjensku ulogu. Izgleda da je u početku bila podignuta stambena prizemnica, od koje je poslije dio bio adaptiran u molitveni prostor. Temelji zgrade bili su malo podignuti zbog podruma koji je imao

na židovske blagdane. Zanimljivo je da su tijekom bogoslužja žene sjedile s muškarcima, a ne odvojeno kao u nekim drugim sinagogama.

Uništenje u doba NDH

Židovski hram se spominje i u dokumentima poslijeratne Komisije za ratne zločine kotara Ludbreg. Tužba se odnosila na ustaške logornike u Ludbregu, Josipa Markovića i Rudolfa Škrnjuga te njihove pomagače. Svjedoci optužbe ukratko opisuju sinagogu:

“... to je bila zgrada zidana od cigle i prekrivena crijepom. Hram je imao lijepi namještaj, u njemu je bilo posvećenih predmeta, mnogo ukrasa od srebra te skupocjenih ukrasnih zavjesa...” Nažalost nije sačuvana nijedna fotografija koja bi prikazivala unutrašnjost sinagoge.

Stan za rabinovu obitelj bio je izgrađen uz južni zid bogomolje te je bio nepravilnog kvadratnog tlocrta. U stan se

poslijepodnevnim satima unutrašnjost djelovala dosta mračno. U zgradu se ulazilo s istoka, preko nekoliko kamenih stepenica, a u sam molitveni prostor sa sjevera, iz društvene prostorije. U toj su se prostoriji nalazili stolovi sa stolicama, ormari s pismohranom i knjižnicom Općine te željezna peć.

U samoj dvorani za bogoslužje nije bilo značajnijih znakova židovstva. Dva reda sivih klupa je razdvajao prolaz duž kojeg je bio prostrijet običan zeleni tepih. Na južnoj strani se nalazilo povišeno mjesto - bima do kojeg su sa svake strane vodile 3-4 stepenice. Uz stepenice je bila ukrasna ograda, obojena u bijelo i zlatno. Na bimi je bio stol za Toru, a iza njega dvokrilni aron hakodeš na južnom zidu. Bilo je i ponešto obrednog posuđa, mještani se prisjećaju sedmerokrakog svijetnjaka – menorah. Sigurno je tu bilo i ostalih obrednih predmeta poput: hanukije, vječnog svijetla, svijetnjaka za kiduš te ukrasa za Toru.

U sinagogi se za bogoslužje okupljalo na šabat te utorkom i petkom uvečer, nakon čega bi se upriličilo druženje koje se često nastavljalo po kućama i ugostiteljskim objektima. Najviše ljudi bi se skupilo za važne događaje poput vjenčanja, pogreba, b'rit mila, bar micve te

Sinagogalna zgrada se nalazila u vlasništvu Izraelitičke bogoštovne općine Ludbreg do 17. veljače 1942. godine kada je službeno konfiscirana od strane Nezavisne Države Hrvatske. U jesen 1942. hram je bio u potpunosti opljačkan i devastiran; svjedoci navode da su od cijele bogomolje ostali samo zidovi i krov.

ulazilo s istoka. Sastojao se od predsoblja, dviju soba, kuhinje i ostave. Uz južni zid stana se prostirao manji vrt za potrebe rabinove obitelji. Posljednja rabinova obitelj Deutsch boravila je u stanu od 1902. do 1942. godine. Poslije Deutschovih u stanu su stanovali usta-

U sinagogi se za bogoslužje okupljalo na šabat te utorkom i petkom uvečer, nakon čega bi se upriličilo druženje koje se često nastavljalo po kućama i ugostiteljskim objektima. Najviše ljudi bi se skupilo za važne događaje poput vjenčanja, pogreba, b'rit mila, bar micve te na židovske blagdane.

ški pouzdanici koji su rasprodali i demolirali inventar stana.

Sinagogalna zgrada se nalazila u vlasništvu Izraelitičke bogoštovne općine Ludbreg do 17. veljače 1942. godine kada je službeno konfiscirana od strane Nezavisne Države Hrvatske. U jesen 1942. hram je bio u potpunosti opljačkan i devastiran; svjedoci navode da su od cijele bogomolje ostali samo zidovi i krov. U razdoblju rata dijelovi bogomolje služile kao domobranska postaja i potki vačnica vojnih konja. Godine 1945. cijeli kompleks zgrada vraćen je u vlasništvo Izraelitičke bogoštovne općine Ludbreg, no kako nije bilo mnogo preživjelih koji bi nastavili rad židovske općine, ona je ugašena. Dvije godine poslije, 1947. godine, parcela sa sinagogom i stanom prodana je privatnoj osobi, Ivanu Gruberu iz Ludbrega. Potkraj šezdesetih godina zgrade i stan su porušeni te je danas na tom mjestu prazno gradilište u privatnom vlasništvu.

Kao što je već napomenuto, nije sačuvana slika ili fotografija cijelog kompleksa sinagoge ili rabinova stana. Na pojedinim razglednicama Ludbrega snimljenih u prvoj polovici 20. stoljeća nazire se sinagoga s južnog profila te se malo može zaključiti o njezinu izgledu. Ponešto inventara (knjiga, fotografija) uspjela je spasiti unuka posljednjeg ludbreškog rabina Leopolda Deutscha, Theodora Klayman koja je rat provela kod svog tetka Ljudevita Vrančića te se isti predmeti i danas većinom nalaze u njezinu vlasništvu, u Sjedinjenim Američkim Državama.

Milivoj Dretar

U ovom broju nastavljamo s objavljivanjem dnevnika Ljube R. Weissa, nastalog 1971. godine tijekom boravka u Izraelu.

IZRAEL - LJUBAVI MOJA

(pabirci iz dnevnika jednog putovanja)

17. srpnja 1971., Šabat

Iako je Šabat krećemo na izlet kamionom. Prolazimo dolinom uz rijeku Jordan, koja nije rijeka nego rječica. Posjećujemo Tiberias na Galilejskom jezeru i Nazaret, sveto mjesto koje se često spominje u Bibliji.

U kibuc se vratili oko 19 sati. Vidjeli smo i saznali mnogo toga. Napredak i brzi razvoj Izraela, objašnjava se radnošću i pionirskim duhom Izraela te sintezom iskustva Židova koji dolaze iz raznih dijelova svijeta unoseći u zemlju najbolje iz kultura odnosno država iz kojih potječu. Impresivno je gledati koliko je Izrael pošumljen, kako je na pijesku izraslo mnogo stabala koja imaju višestruku zadaću – od pružanja hladovine do učvršćivanja zemljinog pokrova. Prevladava crnogorica, ali eksperimentira se i s bjelogoricom, stablima koja izuzetno brzo rastu. Vidi se da se puno gradi i mjesta koja obilazimo mirna su, ljudi su zaokupljeni svakodnevnim poslovima. Očekivali smo nemirnu zemlju i da nije naoružanih vojnika – muških i ženskih koji stopiraju uz cestu - koristeći dan-dva za posjet kućama, ne bi se dalo zaključiti da je to zemlja s više ratova iza sebe, zemlja u kojoj se živi s nadom u mir, a možda već sutra, prekosutra –opća mobilizacija i novi rat!

18. srpnja 1971., nedjelja

Radni dan. Izrael ima tri neradna dana u tjednu – petkom ne rade muslimani, subotom Židovi a nedjeljom kršćani. I tako su svaki od tih dana neke trgovine otvorene. Opet rano ustajanje! Raspoređen na novi posao u kokošinjac. Mala grupa ima zadatak da hvata kokoške, trpa ih u gajbe koje se odvoze do hale gdje se kokoši kolju i čiste da bi već ujutro bile ponuđene na tržnicama domaćicama. Posao je nezgodan jer se radi u smradu. Sve pršti od perja, kokoši bježe, lepeću kri-lima...možda znaju što im se sprema? Scene filmske!

Ručak se uzima na načelu samoposluge u velikoj, urednoj blagovaonici. Nekoliko jela po izboru, sokova se može piti koliko se može, isto tako jesti naranče koliko god se može.

Poslije večere grupa polazi za kibuc Yif at, na veliku priredbu organiziranu za volontere koji, poput nas, rade u drugim kibucima ili drugim mjestima. Program je raznolik, a u prvom planu su izraelske odnosno židovske pjesme, folklorni i umjetnički plesovi, šale...Izvode se i arapski plesovi čime se pokazuje kako, bar u tome, nema diskriminacije prema Arapima. Program se odvija u dnu zelenog amfiteatra – publika sjedi na travi, atmosfera je neobavezna, interesantna.

19. srpnja 1971.

Ustajanje već u 4. Džipom prevezeni na plantažu limuna. Zadatak je bio popeti se u krošnju limuna, škarama odrezati grane koje smetaju, «ranu» t premazati specijalnom, crnom tekućinom... Sve ranije što sam radio bilo je neuporedivo lakše od ovog posla – vrlo je bilo naporno raditi zbog neispavanosti, zbog toga što grane udaraju u lice, zbog nesnosne vrućine koja zadnja dva sata rada dostiže i 40 stupnjeva C. Najbolji odmor je san, ali nemoguće je zaspati jer kibuc nadlijeću, u niskom letu, vojni avioni. Drugi neprijatelj spavanja popodne su – muhe!

Poslije večere s Lidijom i Rašom te jednom Engleskinjom na izletu u Haifu.

Razgledavamo ovaj lučki grad koji, bar u središtu, nije posebno zanimljiv. Ili, mi nemamo novaca za restorane koje bi rado posjetili.

20. srpnja 1971.

Opet treba ustati u 4. U to vrijeme ne mogu se pomaknuti iz kreveta: umoran, iscrpljen, pospan. Došao i madrih Jona koji me izvlači iz kreveta, uz kritiku:

«U diskusijama si često svojevrсна opozicija, sada si opozicija i u radu!»

Popodnevni sastanak grupe teče u naelektriziranoj atmosferi i nisam jedini koji protestira zbog napornog rada, pretrpanog programa, nesporazuma raznih vrsta. Jona se ne da zbuniti: stigli ste opterećeni jugoslavensko-balkansko-socijalističkim načinom razmišljanja i ponašanja. S druge strane mi kibucnici ponašamo se kao pripadnici kolektiva, dajemo od sebe maksimum. Poslovi koje radite nisu lagani, ali većina vas je razmažena, ne znate i ne želite raditi, ne znate što je to pionirski duh. Da smo se ponašali kao vi - od dolaska u Palestinu odnosno Izrael do danas- ne bi bilo vašeg divljenja onome što vidite da je učinjeno u relativno kratkom vremenu. Dakle, niste ovdje kao studenti niti intelektualci – filozofa imamo koliko hoćete, trebaju nam oni koji žele i mogu ozbiljno raditi!» Još smo malo rogoBORILI i – sastanak je završen.

21. srpnja 1971.

Već u 3 i 30 u kokošinjcu i radimo kao vojnici – mrzovoljno, bez ikakva izbora i mogućnosti otpora. Istina, već oko sedam gotovi s poslom. Pokušavamo spavati dopodne i nekima to i uspijeva. Poslije 14 sati s grupom u Haifi, u posjetu Tehnionu,

dijelu sveučilišta Haife. Izvršni uvjeti za studij, naučna istraživanja – velika sredstava ulažu se u visoko obrazovanje, općenito u obrazovanje.

Razgledavamo Haifu koja nam je danju ljepša nego noću. Pravi, užurbani lučki grad, glavni grad sjevernog Izraela. Izraelci kažu da je Tel Aviv grad za zabavu, Jeruzalem za učenje a Haifa - za rad! Istina, najviše se radi u području luke koja je poput svih luka svijeta. Ali Haifa ima i biznis kvart – Hadar- te posebno lijepi Karmel, gdje su zgrade smještene terasasto na padinama brijega i do kojeg se dolazi tzv. Karmelitom, jedinom podzemnom željeznicom u Izraelu. Mnogo je zelenila i cijeli Karmel je zaštićeno područje prirode s predivnim pogledom na Mediteran.

Poslije večere ponovo sastanak grupe. Ofenziva na Jonu se nastavlja i dođe mi da ga branim, iako mi je i samom teško. Meni fizički rad nije stran toliko koliko nekima iz dobrostojećih obitelji, ali mogu razumjeti i jednu i drugu stranu.

U klubu upoznao Mihaela, mladića iz Venecuele koji govori naš jezik. Mladić hippy generacije, pogleda na svijet i ljude koji su u nas, u Jugoslaviji, ipak svojevrsna novost. Brblja o lošim stranama kapitalizma, potrošačkom društvu, osuđuje ratove i zagovara mir, ljubav, meditaciju, dobru muziku, slobodan seks.

22. srpnja 1971.

Sedam i trideset: – polazak na izlet. Domaćini se trude da nas udobrovolje ovim izletom ili je on planiran ranije, tko zna? Razgledavamo dio hidro-sistema sjever-jug. Pitanje vode odnosno pitanje oskudice vode kao i navodnjavanje od presudne je važnosti za poljoprivredu u Izraelu. Ben Gurion je izjavio da je voda Izraelu važna gotovo kao i krv njegovih stanovnika. Izrael nastoji sistem navodnjavanja razviti do savršenstva tj. da svaka kap vode dođe na pravo mjesto. Mnogo se ulaže u cjevovode koji ono malo viška vode sa sjevera prebacuju prema jugu, sve do pustinje Negev.

Posjećujemo i samu granicu Izraela i Libanona i fotografiramo se ispod table na kojoj piše na engleskom i hebrejskom: STOP, OPASNOST, IZRAELSKO-LIBANONSKA GRANICA. Zgrade na libanonskoj strani tihe su, prelazaka granice je malo.

Stižemo u Ako (Acre), jedan od najslikovitijih starih gradova Izraela. Stara gradska jezgra ostala je u arapskom stilu i odiše koloritom Orijenta. Bazar ili suk mjesto je u gradu koje živi tipičnim orijentalnim životom, ulice mirišu po ljekovitim travama i ulju, tu su brda raznih začina, ima se dojam da smo stigli u atmosferu iz «tisuću i jedne noći». Ovaj grad povijesti (bio je nekoć glavna luka Feničana!!) s tvrđavom iz 12. stoljeća, impozantnom velikom džamijom, muzejom arapskog folkloru i drugim turističkim znamenitostima, nikoga ne ostavlja ravnodušnim. To je živahan grad privlačan za turiste ali i grad s pokrajnjim ulicama u kojima vrijeme kao da je stalo.

Vraćamo se u kibuc zaključujući kako je Izrael zemlja u kojoj se gotovo na svakom koraku nailazi na tragove prošlosti - od Feničana preko križara do Arapa, Turaka, Britanaca... Gradilo se i rušilo jako mnogo i ako postoji igdje raj na zemlji za arheologe onda je to – Izrael!

23. srpnja 1971.

Nakon dugo vremena – kasnije ustajanje! Dobili i slobodan dan, dan za ljenčarenje, učenje, slušanje muzike, pisanje razglednica, plivanje na bazenu.. Košarka, zanimljivi dokumentarni filmovi, diskoteka.

24. srpnja 1971., Šabat

Na nogama tek oko devet sati. Danas je Šabat, dan kada se ne radi. Prema propisima židovske vjere, sedmoga dana u tjednu, u subotu, nije dozvoljen nikakav rad, pa čak ni robovima. Često znam reći da Židovi ništa drugo nisu dali kulturi i civilizaciji, time što su odredili jedan dan odmora u tjednu, ostvarili su jednu od najvrednijih tekovina, pogotovo ako se uzme da je to vrlo napredna tekovina. Spoznalo se da čovjek nije samo tijelo nego i duša koja ima potrebu da komunicira s Adonajem. Ortodoksni vjerski propisi o strogom mirovanju subotom od osnutka države do danas nailaze na otpor kod Izraelaca modernijih shvaćanja i postoji stalna napetost između konzervativaca i tzv. reformista, odnosno liberalno orijentiranih građana Izraela.

U posjetu još jednoj obitelji u kibucu (Tamin). Nekada su takvi razgovori korisniji nego predavanja, knjige, brošure... Životna iskustva ljudi u kibucu su takva da bi slijedeći sudbinu svake porodice bilo moguće – snimiti film! Govore nam: «Osvjetljajte naš obraz! Ovo što je vama danas neizdrživo i vrlo naporno, nama bi bio posao za šalu. I još smo k tome često imali glavu u torbi strahujući od napada starosjedilaca odnosno Arapa. Velik broj njih se obogatilo prodajući nam nekvalitetnu zemlju- močvarnu, kamenitu, pjeskovitu – koju smo trebali godinama pripremati da bi postala plodna. Mnogi su se pioniri razboljeli – od malarije, trahoma, tifusa do tko zna još kakvih bolesti – nespremni na enormne psiho-fizičke napore. Mi smo izdržali, izdržite i vi!»

Poslije večere u s veselim društvom u mjestu Tivon. Pivo nas opušta i brbljamo koješta. Dobre volje stižemo do kibuca i prihvaćamo prijedlog hipijevca Miguela: idemo na bazen, na noćno kupanje! Nije nas trebalo puno uvjeravati. Svaki je pokušao zagrijati svoju partnericu – meni je dopala Juliet iz Londona. O tome da smo goli nismo razmišljali. Tek na rubu bazena, u krugu sjedeći na «turski način», iako pokriveni plahtama, počeli smo drhturiti. Stisnuo sam se uz Juliet, ona uz mene i bilo je ugodnije. A Miguel je, poput nekog vrača, brbljao neke rečenice koje sam ja, s mojim slabim engleskim, jedva razumijevao: «Mi smo djeca cvijeća... Dakle, pronaći cvijeće u okolini, splesti ga u vjenčić i staviti na glavu dragoj. I poljubiti je, pri tom, naravno!» Učinio sam to s veseljem s tim da je Juliet spretno isplela vjenčić koji sam joj stavio na mokru kosu i poljubio.

25. srpnja 1971.

Ustajanje već u četiri ujutro – spavao samo tri sata! Ponovo u «limunjaku». I pored upozorenja «Osvjetljajte nam obraz,

radite kako treba!» radimo s pola snage. Prvi puta otkako sam u kibucu, malo zabušavam. To znači, nakon obrađenog drveta, zavučem se u dio «limunjaka» gdje je malo više hladovine, dremnem i nastavljam s radom. Popodne – lekcija ivrita! Nisam zadovoljan naučenim, trebalo bi ozbiljno početi učiti ivrit. Osjećam da sam nemaran i neodgovoran. Kada ću ponovo imati šansu besplatno učiti ivrit? I sanjati o tome da se postane – judaist ili novinar specijaliziran za Bliski istok – bez znanja hebrejskog, smiješno je! Iako se hebrejski nije govorio u svakodnevici zamalo 2000 godina koristio se kao «sveti jezik» u liturgiji, filozofiji i literaturi. Pri kraju 19. stoljeća pojavio se hebrejski kao moderni kulturni medij i postaje jedan od odlučujućih činilaca nacionalnog pokreta koji je kulminirao u cionizmu. U vrijeme britanskog mandata (1918-48) postao je hebrejski, pored arapskog i engleskog, službeni jezik zemlje. Tako je upotreba hebrejskog uvedena ponovo i u židovskim institucijama i obrazovnom sistemu. Tisak na hebrejskom i literatura doživjeli su procvat s novim generacijama autora i čitalaca. Danas se hebrejski vokabular od nekadašnjih 8000 riječi iz biblijskih vremena popeo na 120000 riječi (moderni hebrejski u svakodnevnom govoru u Izraelu označava se kao «ivrit»). Formalno o razvoju jezika brine, od 1953., Hebrejska jezična akademija.

Poslije večere diskusija s Jonom, na dnevnom redu povijesno-politička pitanja Izraela, ali i pitanja napornog rada. U Klubu kibuca slušali – Radio Beograd! Netko komentira: «Srbi i Hrvati se opet svađaju!»

26. srpnja 1971.

Da organizacija rada u kibucu može biti problematična pokazala je i jutarnja vožnja bez svrhe i cilja. Obišli smo «limunjak», plantažu krušaka i nigdje nije bilo naših imena na listi. Na kraju, vratili smo se na početak – u kibuc! Odnedak su meni i Zoliju našli nekoliko stabala rogača pa smo se bavili njima. Napustili smo posao prije vremena, iscrpljeni. (Pa, hoće li urednica Ha-kola uopće objaviti ove dijelove gdje se može zaključiti da smo – relativno često - zabušavali!?)

Poštu su nam dijelili obično za vrijeme ručka. Stiglo pismo od Erelle gdje najavljuje posjet kibucu. Veselim se što ću je osobno upoznati. Ali, vjenčanja, bar ne sa mnom, neće biti – najavljuje skoro vjenčanje sa svojim dragim! Komešanje u grupi: pojavio se članak u partijskom listu (stranke MAPAM) u kojem se spominje nezadovoljstvo Jugoslavena programom rada u kibucu i boravkom u Izraelu. Navodno spominje i protest protiv «imperijalizma kultura». Kao i kod nas u Jugoslaviji, traži se politička pozadina informacije, spekulira se o namjerama. Popodne je održan sastanak na tu temu. Osim madriha Jone, Eve (starija gospođa burne prošlosti čiji je život, preko muža, vezan za Goli otok!!!), sekretara kibuca, u diskusiji sudjeluje dio grupe. Nije mi sasvim jasno o čemu se radi iako se slažem da mali narodi i male kulture u današnjem svijetu potisnute su od kultura i jezika moćnih naroda odnosno njihovih država. A da je Izrael dio Zapadnog svijeta, nema sumnje pa stoga nije čudno forsiranje engleskog tj. američkog, da američki pa i dio europskih Židova, ponekad su povlašteni u Izraelu u odnosu na Židove iz drugih zemalja. Politološka literatura i publicistika govore o Izraelu kao 51.

državi USA! To su činjenice, ne moraju biti simpatične, ali što da se radi – da se Izrael okrene SSSR-u koji protjeruje Židove ili nesvrstanim koji su u velikoj većini oštri kritičari Izraela.

A Juliet, gdje je Juliet? Nalazim je slučajno i mojim zamuckujućim engleskim pokušavam nešto reći, no vidim da to nije tako jednostavno. Smiješno je ponavljati «Ja sam Lj., ti si J.(Tarzan razgovor!!!) » Ogorčen sam na sebe što se nisam potrudio da pored njemačkog, naučim bolje engleski. Petljam: «Juliet, mogla bi naučiti hrvatsko-srpski?. Smijulji se i odlazi: «Good by, my boy!»

Razgovor s predstavnicima Hitahdut olej Jugoslavija (Udruženje Jevreja u Izraelu porijeklom iz Jugoslavije). Govore nam o organizaciji osnovanoj 1947. s ciljem da okuplja Židove doseljenike iz Jugoslavije u Izraelu, njeguje veze s bivšom domovinom, pomaže novim useljenicima, izdaje časopis i informira članstvo, organizira tradicionalne susrete itd.

27. srpnja 1971.

Opet rano ustajanje. Radimo u «grejpruftu» - malo radimo, malo galamimo, malo pjevamo i odmaramo. Treba štedjeti snagu – dug je dan!

16 i 30: Jona drži predavanje o organizacijama u Izraelu (strankama, sindikatu, ženskim organizacijama, udruženjima građana, Knessetu, Vladi, Goldi Meir kao premijerki). Teško je reći da je Izrael republika po uređenju jer Izrael, začudo, nema Ustav gdje se takva (i druga) pitanja reguliraju. Ključan je Knesset (parlament) u kojem je 120 zastupnika, koji se biraju na 4 godine, predsjednik Izraela bira se na pet godina. U političkoj lepezi stranaka (kojih je za malu zemlju relativno puno, nikad manje od 10!!) dominiraju lijevo (socijalističke) i desno (nacionalističko-religiozne) stranke. Zanimljivo je da postoje i dvije komunističke partije – židovska i arapska. Vlada se formira često na osnovu labavih koalicija, a često male stranke imaju presudan utjecaj na formiranje vlade i politiku Izraela. Značajan je Histadruth, sindikat osnovan 1920 kao opći izraelski radnički sindikat.

Iako se najavila, nisam znao tačno kada dolazi Erela. Iznenadila me predvečer i nisam je zamišljao u vojničkoj opremi. Omanja djevojka lijepih crta lica, tamnije puti. «Od sunca!» objašnjava. «Kada si u vojsci, najčešće si u pokretu. Ali mi «sabre» navikli smo na to.»

Iako sam prethodno mnogo čitao o Izraelu i znao otprilike što znači taj pojam, ponovili smo: naziv za sve rođene u Izraelu, vrsta kaktusa, izvana bodljikav, iznutra sladak! Arapska riječ! Erela je otvorena, direktna, samouvjerena. Kaže: «Takve smo mi Izraelke, u velikoj većini. Možda samosvijest dolazi zbog vojske, tu se nosimo s muškarcima, malo ogrubimo ili ojačamo – fizički i psihički. Govori dosta dobro hrvatsko-srpski mada se žali da je mnogo riječi zaboravila. U kući s majkom i ocem govori materinski jezik, ali kako vrijeme odmiče, sve manje i manje. Vrlo simpatična i pametna djevojka. Poziva me u posjet njenim roditeljima u Bat Yam kraj Tel Aviva.

Tradicionalni londonski Tjedan židovske knjige i ove je godine obilovao zanimljivim knjigama, predavanjima i autorima.

T J E D A N Ž I D O V S K E K N J I G E

Kao što je uobičajeno i ovogodišnji londonski **Tjedan židovske knjige** ponudio je obilan izbor vrlo zbijenih događaja. A kolika je danas kohezija filmskog izražavanja s književnim, iako se radi o drugačijem mediju, pokazuje činjenica da je u suradnji sa Židovskim filmskim festivalom neslužbeno Tjedan židovske knjige započeo već početkom veljače dokumentarnim filmom izraelske autorice **Nurith Aviv** 'Iz jednog jezika u drugi' prikazanom u londonskom Institutu za suvremenu umjetnost.

Film ilustrira put preobrazbe hebrejskog od davnog biblijskog jezika molitvi i vjerskih obreda u današnji moderni jezik. Mnogi značajni izraelski pisci, pjesnici, glumci ili pjevači pred kamerom govore kako je ta preobrazba plaćena mnogim žrtvama i o popratnim psihičkim problemima. Njih neće biti teško razumjeti kad se zna da u kozmopolitskoj topionici nacija kao što je Izrael jedva da je nekome hebrejski bio materinji jezik. U filmu intervjuirani poznati protagonisti govore o svom iskustvu odnosa svojega materinjeg jezika i hebrejskog te kako su, da bi se mogli uspješno umjetnički izražavati na hebrejskom, u potpunosti zanemarili izvorni jezik svog djetinjstva, premda njegova melodija uvijek u njima odjekuje. A književna scena u Izraelu je izričito dinamična, Židovi su oduvijek bili poznati kao ljudi knjige ('kitab log' kako ih označuju hinduski ili urdu jezici), ali i zbog toga što umjetnost nastaje u osjetljivoj ili ranjivom međuprostoru, na razmeđu kultura i jezika, bez obzira radilo se o vjerskim, političkim ili drugim previranjima, a kakvih mnogo od svog postanka bilježi Izrael.

Statistički gledano 'Tjedan židovske knjige' najavljen kao najveća svečanost židovske knjige i pisanja, u trajanja od sedam dana kroz sedamdeset i jednu seansu omogućio je više od sto zanimljivih susreta s piscima i drugim kulturnim protagonistima međunarodne židovske književne scene.

Poznati izraelski književnik **Aron Appelfield** u filmu govori o vlastitom iskustvu procesa učenja hebrejskog (u Izrael je stigao kao dijete) kad je radi bolje asimilacije vrlo rano napustio roditeljski dom i s 15 godina odlučio živjeti u kibucu gdje je i započeo njegov književni put. Međutim sada, već u starijim godinama, često se budi u strahu da će jezik koji je s toliko muke naučio jednoga dana izgubiti, da će jednostavno izbljedjeti ili nestati. Za razliku od njega, potpuno bilingvalnom palestinskom pjesniku **Havivu Padayau** svaki od njegova dva jezika na kojima se izražava predstavljaju zasebni identitet koji se s onim drugim sukobljava ili susreće u jednoj slijepoj točki.

I na Tjednu židovske knjige obilježen 60. rođendan Izraela

Službeno je Tjedan židovske knjige otvoren 24. veljače, a ove se godine podudara s mnogim proslavama šezdesetog

rođendana države Izrael. Otvorenje je svojim prisustvom uvećao jedan od danas najvažnijih izraelskih pisca **Amos Oz** o kojem je tijekom festivala prikazan biografski film u sekciji dokumentarnih filmova .

Uvodno predavanje i razgovor koji je uslijedio nakon službenog otvaranja bili su također na temu: '**Izrael sa 60 godina; heroji i anti-heroji**' o čemu su poveli razgovor ugledni židovski intelektualci s područja političkih znanosti, književnosti i ženskih studija - Šolmo Avineri, Menahem Brinker i Hannah Naveh. Kako naslov kaže razgovarali su o ulozima heroja i anti-heroja, kako su pojedini od njih utjecali na formiranje države ili njezino usmjerenje te na koji način su doprinijeli kreiranju dinamike interpretiranja nacionalnog izraelskog identiteta. Naravno da se tu postavlja neizbježno i stalno pitanje je li cionizam u

svom galvanizirajućem obliku danas preživjela teorija budući da se ne može opravdati opstanak jednog naroda uništenjem drugog.

Statistički gledano 'Tjedan židovske knjige' najavljen kao najveća svečanost židovske knjige i pisanja, u trajanja od sedam dana kroz sedamdeset i jednu seansu omogućio je više od sto zanimljivih susreta s piscima i drugim kulturnim protagonistima međunarodne židovske književne scene. Mnoga predavanja i razgovori koji bi uslijedili otvorili su mogućnost argumentiranim debatama o raznim gorućim problemima židovske egzistencije danas i naravno bili popraćeni iznošenjem često suprotstavljenih gledišta. Od tog izobilja tema osvrnuti ću se samo na neke kojima sam stigla prisustvovati tijekom nadasve dinamičnog i zanimljivog londonskog Tjedna židovske knjige i kulture.

Brinker: "Jedinstveni slučaj židovskog sekularizma"

S obzirom na to da se danas većina Židova deklarira nereligioznima (u SAD 54 posto), kulturni judaizam (ili svjetovni) bio je na predavanjima, susretima debatama i knjigama na štandovima značajno zastupljen. Temu je fascinantnim predavanjem 'Spinoza i svjetovna kultura judaizma' otvorio profesor Yirmiyahu Yovel sa sveučilišta u Tel Avivu. Njegovo uvodno pitanje ponovo je bilo pitanje identiteta, ali u ovom slučaju povezano s filozofom Baruchom Spinozom koji je po svojoj pripadnosti bio Židov, smatrao Židove svojim narodom, a da pri tom nije bio vjernik. Čak ni poslije ekskomunikacije i najgorih mogućih prokletstava s kojima je ona bila popraćena, nije se prestao smatrati Židovom, ni u svojim očima ni u očima drugih. Dakle Spinoza je prototip Židova koji stoji izvan kolektiva, on je ono što je po svom izboru.

Analogno, danas mnogi Židovi strastveno drže do svog takvog identiteta premda ne drže do religije. Ipak, većini ih predstavlja problem definirati svoj identitet a da pri tom ostanu dosljedni

Spinoza

svom uvjerenju. U stvari, to im ne bi trebalo predstavljati problem jer je kultura svjetovnog židovstva nadasve bogata i korjenita, a danas se sve više Židova po cijelom svijetu s njom identificira. No premda se ti ljudi drže židovske tradicije, običaja i kulture, do problema dolazi stoga što neki vjernici smatraju da je judaizam njihov monopol i da se ne može biti Židov, a da se nije vjernik.

U istom smislu potvrđivanja židovske svjetovne kulture bilo je predavanje 'Jedinstveni slučaj židovskog sekularizma' profesora Menahema Brinkera sa čikaškog sveučilišta. Profesora Brinkera, kojeg je predstavio dr. Felix Posen, osnivač Fondacije Posen iz Centra za proučavanje antisemitizma na Hebrejskom sveučilištu i unapređenje podučavanja židovskog sekularizma na sveučilištima i u školama.

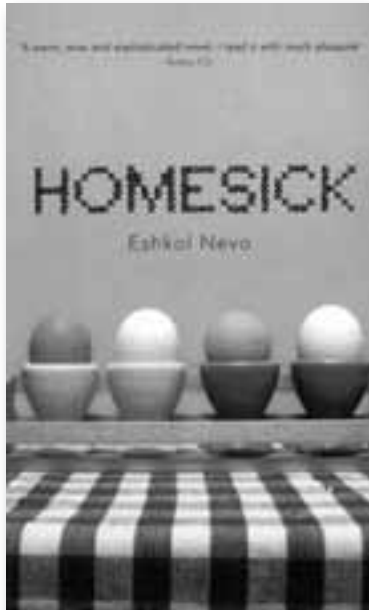
Prof. Brinker drži da je prije modernog doba jedinstvena kombinacija vjere i nacionalizma u judaizmu utjecala na kasnije moderne pa i suvremene židovske svjetovne nazore. U povijesti je Francuska revolucija dovela do emancipacije europskih Židova, a ujedno najviše doprinijela promjenama njihovih stoljetnih nazora. Naime tek se u moderno doba postavilo pitanje o toj jedinstvenoj kombinaciji vjere i nacionalnosti budući da odgovori na ta složena pitanja mogu

dovesti do konfuzije, i zato jer tijekom dugih stoljeća nije bilo razlike između židovske kulture i Židova kao naroda. Pripadanje jednom impliciralo je pripadnost drugom. Da između ta dva pojma postoji razlika rezultat je modernog razvoja u načinu razmišljanja budući da se radi o novoj reinterpetaciji judaizma. U konačnici, kaže prof. Brinker, židovski sekularist nije u stanju kao svi ostali slijediti jasno zacrtanu svjetovnu tradiciju. On je primoran kreirati novi jezik, drugačiji životni stil ili misao služeći se pritom postojećom gradom iz tradicionalne kulture.

Eskhol Nevo - ime koje treba upamtiti

Promocija na engleski nedavno prevedenih djela dvoje mladih talentiranih izraelskih pisaca privukla je dosta publike. Radi se o piscu **Eskhol Nevo** i spisateljici **Yehudit Katzir** s kolekcijom kratkih izvanredno talentirano pisanih priča **Closing of the Sea (Zatvaranje mora)**.

Roman Eskhola Neva je njegov prvi objavljeni roman s naslovom **Homesick**, tj. 'Čeznja za domom' u kojem obrađuje priču današnjeg Izraela na izvanredno zanimljiv način. Da bi postigao efekt neposrednosti, a pritom ne pišući ni u prvom, a ni u trećem licu, autor se poslužio tehnikom pisanja unutarnjeg monologa, stilom kojim se služio američki pisac William Faulkner a referenca na 'Buku i bijes' čitajući Eskhola stalno mi je dolazila na pamet samo što mi se čini da je Eskholovo djelo daleko čitkije. Tema romana Eskhola Neva je svakodnevnica života stanovnika jedne kuće u predgrađu ili bolje rečeno nekadašnjem selu *El Castel* koje se nalazi između Jeruzalema i Tel Aviva. To djelo na nekoliko razina obrađuje vrlo teške teme na naizgled lagan način s mnogo laganog humora; radi li se o gubitku sina, psihološkim problemima, traumama i drugim životnim nevoljama s kojima se svatko nosi na svoj način. Problemi su to koji izviru iz teške prošlosti, ali još češće iz nemoguće sadašnjosti. Sukobljavaju se i parovi s različitim vjerskim nazorima jer je jednome vjera 'dom' dok je drugome 'tamnica'.

Svi protagonisti tehnikom unutarnjeg monologa govore o dnevnim događajima i o tome kako su ti događaji uokvireni u svakodnevnicu i tako svi implicirani u izraelsku stvarnost. Radnja se događa u vrijeme atentata na Yitzaka Rabina i samoubilačkih napada koji su uslijedili. Mjesto radnje je nekadašnje palestinsko selo, kao što je i kuća, naslovni dom u kojoj živi većina lica romana. Prije pedeset godina kuća je pripadala palestinskoj obitelji koji su od 'nakbe' svog protjerivanja prisiljeni živjeti nomadskim životom u neimaštini. Jedan član te obitelji je građevinski radnik zaposlen na gradnji kuće u susjedstvu. Dolazeći na to mjesto svakodnevno, vraća mu se sjećanje i on polako

prepoznaje dom svog ranog djetinjstva. Pokušava kuću razgledati, no kad joj se god taj mirni čovjek približi, izložen je opasnosti da ga sadašnji stanovnici prijave policiji, što se na kraju i događa. On bude zatvoren i mučen kao terorist dok ga konačno u zatvoru fanatici ne uvjere da koliko su u pravu. Premda se radi o poštenim ljudima, normalnom svijetu sa svim problemima ili nedaćama koje život donosi, arapske nedaće ih mimoilaze, za njih je on vidljiv jedino kao opasnost, prema njemu ne osjećaju ni sućut ni empatiju. Premda se radi se o njegovu prvijencu, djelo je u svakom pogledu istinski tour-de-force, ponijeti će čitatelja kao da ga nosi moćna bujica. Budući da se radi o jednom

U završnici tjedna knjige organiziran je izlet u nostalgiju preko šetnje Istočnim djelom Londona u težnji da se ne prepuste zaboravu danas napuštena mjesta tog djela grada, a koja su prva pružila utočište europskim Židovima kad su u 19. stoljeću u velikom broju pristizali na putu za Novi Svijet protjerani pogromima iz Istočne Europe.

Danas u tom djelu grada žive Bengalci, tu je uvijek novi val izbjeglica nalazio svoj novi početak. Danas su tu posjećene džamije, muslimansko stanovništvo prema autohtonom prevladava u omjeru 5-1, dok su još preostale sinagoge samo rudimenti nekadašnjeg života. U okviru ovog projekta promovirao je svoju prvu knjigu pjesama ovdje poznati dramski pisac Arnold Wesker koji se šezdesetih godina 20. stoljeća upravo iz istočnog Londona podigao u visoke sfere britanskog kazališta. Sada je sastavio zbirku pjesama koje je nazvao All Things Tire of Themselves (Sve se stvari umore od sebe samih). Weskera nije trebalo posebno predstavljati londonskoj publici. Stajao je sam na veliko pozornici i odmah uspostavio kontakt kao da je u svojoj kuhinji i onda je čitao pjesme. Uz svaku pjesmu posvećenu starosti uvrstio je kao kontrapunkt života po jednu iz ranijega obiteljskog života kao rođenje svojih troje djece, ljubav prema supruzi Dusty i drugo.

Danas u tom djelu grada žive Bengalci, tu je uvijek novi val izbjeglica nalazio svoj novi početak. Danas su tu posjećene džamije, muslimansko stanovništvo prema autohtonom prevladava u omjeru 5-1, dok su još preostale sinagoge samo rudimenti nekadašnjeg života. U okviru ovog projekta promovirao je svoju prvu knjigu pjesama ovdje poznati dramski pisac Arnold Wesker koji se šezdesetih godina 20. stoljeća upravo iz istočnog Londona podigao u visoke sfere britanskog kazališta. Sada je sastavio zbirku pjesama koje je nazvao All Things Tire of Themselves (Sve se stvari umore od sebe samih). Weskera nije trebalo posebno predstavljati londonskoj publici. Stajao je sam na veliko pozornici i odmah uspostavio kontakt kao da je u svojoj kuhinji i onda je čitao pjesme. Uz svaku pjesmu posvećenu starosti uvrstio je kao kontrapunkt života po jednu iz ranijega obiteljskog života kao rođenje svojih troje djece, ljubav prema supruzi Dusty i drugo.

If Salt Has Memory

Jewish Exiled Writers

from Africa, Latin America,
Europe and the Middle East

Edited by Jennifer Langer

od rijetkih izraelskih romana u kojem je implicirana palestinska priča, u Izraelu je ova knjiga doživjela velik uspjeh. Štoviše drugi roman istog pisca danas je bestseller jer je kao malo koje književno djelo prodan u 100 000 primjeraka. Uz to su njegove knjige danas uvrštene u obaveznu školsku lektiru.

Upamtite to ime, **Eskhol Nevo!**

Platforma izbjeglim piscima

Spomenuti ću još knjigu koja će upravo biti promovirana a zastupljena je na štandovima tjedna knjige. Radi se o kolekciji priča **'If Salt Has Memory' (Kad bi sol pamtila)** koju je uredila **Jennifer Langer**, pjesnikinja i kulturna aktivistkinja, začetnica dinamičnog londonskog projekta **Exiles**

Writers Ink. Do danas je njen projekt omogućio platformu mnogim izbjeglim piscima i emigrantima kojima engleski nije materinji jezik. Kako u knjizi obuhvaćeni pisci potječu iz velikog broja zemalja sa svih kontinenata, a mnogi su danas azilanti neizvjesne egzistencije, ovakva književna platforma kakvu omogućuje Exile Writers Ink za većinu njih predstavlja ispruženu ruku dobrodošlice nove sredine. Mnogi od tih pisaca su uslijed političkih progona, ratnih situacija ili drugih razloga bili prisiljeni napustiti zemlje svog rođenja. Ovdje su sakupljene priče, pjesme ili kraći prozni radovi. Ukupno je predstavljeno četrdeset autora a dosta njih je već od ranije poznato, bilo da u izvornoj zemlji kao recimo David Albahari ili Predrag Finci, bilo da su to postali u novoj sredini. Svima je osim emigrantskog života zajedničko židovsko porijeklo i činjenica da sada ne stvaraju na jeziku sredine u kojoj žive. Impresionira lista zemalja što su ih autori ostavili iza sebe da bi se staložili drugdje.

©Vesna Domany Hardy

Književna scena u Izraelu je izričito dinamična, Židovi su oduvijek bili poznati kao ljudi knjige ('kitablog' kako ih označuju hinduski ili urdu jezici), ali i zbog toga što umjetnost nastaje u osjetljivom ili ranjivom međuprostoru, na razmeđu kultura i jezika, bez obzira radilo se o vjerskim, političkim ili drugim previranjima, a kakvih mnogo od svog postanka bilježi Izrael.

U filmu poznati britansko-židovski televizijski djelatnik Alan Yentob priča s Amosom Ozom o okružju njegova ranog djetinjstva u Palestini, slika fascinantni prikaz ranih godina Izraela, od njega saznajemo tragičnu priču njegove obitelji stradale u Holokaustu. Uz sve to kao refren kroz cijeli film Amos Oz naglašava potrebu poštivanja prava palestinskog naroda. Kao dijete govorio je da bi volio odrasti i biti knjiga. Njegovi su knjiški roditelji gradili san o obećanoj zemlji koji je trebalo da zaživi, dok ih je u Izraelu dočekala samoća i izoliranost.

Nastojala sam u cijelosti zabilježiti predavanje prof. Yovela. Ono je opširno i nadasve zanimljivo tako da je šteta sažeti ga u nekoliko rečenica, zbog čega ću o tome detaljnije izvijestiti u slijedećem broju Ha kola.

Profesor Brinker je idejni pokretač izraelskog mirovnog pokreta, profesor je filozofije i književnosti na Hebrejskom Sveučilištu u Chicagu. Autor je šest knjiga iz estetike, filozofije i književnosti. Primio je izraelsku nagradu za istraživački rad hebrejske i komparativne književnosti.

Centar za kulturni Judaizam u New Yorku izdaje časopis Contemplate, međunarodni časopis misli kulturnog judaizma.

Ugledni američki list „New Yorker“ u prosincu prošle godine objavio je veliki tekst književnice Geraldine Brooks o spašavanju sarajevske Hagade, o životu multietničkog Sarajeva tijekom Drugoga svjetskog rata i kasnije, priču o nevjerojatnim sudbinama ljudi i knjiga, priča koja briše vjerske granice i govori o toleranciji i ljudima koji, unatoč svim nedaćama, ostaju ljudi u pravom smislu te riječi.

KNJIGA O EGZODUSU

Dvostruki spas u ratnom Sarajevu

Prevela: Zora Dirnbach

Kad su sile Osovine u proljeće 1941. osvojile i podijelile Jugoslaviju, Sarajevu se nije dobro pisalo. Taj grad podno planina, koji je Rebecca West podsjećao na propupali svijet, na brzinu je progutala izmišljena i uz nacističku pomoć stvorena marionetska Nezavisna država Hrvatska. Njegovu je dotad tolerantnu i kozmopolitsku kulturu, naime, uz pomoć udruženih snaga hrvatskih fašista, zgnječila i zgazila do kraja njemačka vojna sila. Ante Pavelić, Hitlerov saveznik, koji je od tridesetih godina bio na čelu ustaša, ubrzo objavi da njegova država mora biti „očišćena“ od Židova i Srba: „Od onoga što je bilo njihovo ne smije ostati kamen na kamenu!“

Nasilje je krenulo 16. travnja ulaskom njemačke vojske u Sarajevo i napadom na osam sarajevskih sinagoga. Sarajevski *pinakas*, drugim riječima precizan dnevnik svega što je od najranijih dana bilo vezano uz židovsku općinu, smjesta je konfisciran i prebačen u Prag, da više nikad ne bi bio vraćen. Uslijedile su deportacije Židova, Srba i Roma, ali i organiziranog otpora Hrvata i muslimana koji su se digli da ugrožene sakriju i zaštite. U grad je ušao strah od denuncijacija, čak i na takvim mjestima kao što je bio Nacionalni muzej Bosne.

Rukovodilac njezine biblioteke, visokoobrazovani musliman i intelektualac imenom Derviš Korkut, nimalo nije odgovarao ustaljenoj predodžbi o antifašističkom borcu, ali je svejedno od prvoga dana člankom u obranu ugroženih Židova pružio dokaze svog antifašizma. Zgodan, naočit muškarac, pažljivo potkresanih brčića, kretao se u u javnosti u dobro skrojenom trodijelnom odijelu i s fesom na glavi. Rane 1942. godine, saznajući da je na razgovor s direktorom Muzeja stigao nacistički general Johann Fortner, istoga se trena zabrinuo nad mogućom sudbinom najveće vrijednosti što ju je njegova knjižnica imala, naime nad Judaikom, poznatom pod imenom Sarajevska Hagada.

Derviš Korkut odlučio je spasiti Hagadu

Hagada, riječ što dolazi od hebrejskog korijena riječi HGD – u značenju „kazati“ – priča je o bijegu iz Egipta, a koju svaki Židov mora ispričati i prenijeti svojoj djeci. Prenosi se za svečanom večerom (Sederom) u vrijeme Pashe (Pesaha). Mrlje od promlivenog vina na njezinim stranicama svjedoče da se knjiga,

iako bogato ilustrirana i skupocjeno opremljena, za tog blagdana čitala u porodičnom krugu.

Šuškalilo se u ono doba da Hitler namjerava osnovati muzej posvećen „izumrlj rasi“. Navodno su samo radi toga sve sinagoge i sva općinska zdanja u Jozefovu, tj. u praškoj židovskoj četvrti, bila pošteđena rušenja, naime kako bi češki glumci odjeveni u hasidsku nošnju, a nakon nestanka svih europskih Židova, arijevim turistima mogli ponuditi karikaturu „Židovskog grada“. One kasnije izložbe trebale su se održati u nekih pedesetak robnih kuća. Najvrjedniji primjerci europske Judaice dospjeli su tada u nadležnost i postali plijenom „ministra za osvojena istočna područja“ Alfreda Rosenberga. Njegova zbirka trebala je poslužiti novom akademskom studiju, naime *Proučavanju židovstva bez Židova*. Hitler se divio Rosenbergovoj do savršenstva razrađenoj fašističkoj estetici (kojom je proglasio ekspresionizam „sifilitičnim“) da bi godine 1940. istodobno naredio Wehrmachtu da njegovim jedinicama u pljački pruži svaku moguću pomoć. Do kraja rata Nijemcima je uspjelo opljačkati više od 30 tisuća predmeta otehtih Judaici – svilenih Torinih prekrivača, molitvenih šalova, srebrnih kaleža i tanjura, ali i drugih kuhinjskih i kućanskih predmeta kao što su slike i portreti koji su svjedočili o stoljećima

židovske kulture i života. A među svime tim bilo je i na stotine tisuća knjiga na hebrejskom i na jidišu, među kojima je lako mogla biti i Hagada.

Derviš Korkut najvjerojatnije nikad prije nije bio čuo za tu priču o Hitlerovom muzeju, ali je zato svojim očima vidio kako se po sarajevskim ulicama uništavaju drevni Torini svitci. Kad ga je onda direktor Muzeja, jedan inače uvaženi hrvatski arheolog koji nije vladao njemačkim, zamolio da mu u susretu s Fortnerom bude prevodilac, Korkut je znao što mu je činiti. Smjesta je direktoru ponudio da će Hagadu iznijeti iz muzeja i tako je iščupati iz nacističkih šapa. Direktor se dvoumio. „Riskirat ćeš život!“ upozoravao ga je. Korkut mu je na to rekao, misleći pri tom na dvjesto tisuća knjiga njegove muzejske biblioteke, da je samo on kao kustos odgovoran za tu knjigu. Na to su obojica jurnula do podrumskog sefa koji se otvarao tek uz, samo direktoru poznatu, lozinku i tu je ležala skrivena Hagada. Izvadiвши je iz zaštitne kutije, direktor je pruži Korkutu. Ovaj na to rastvori krila svog kaputa i sakrije knjižicu, ne veću od 13x20cm., pod pojas hlača. Potom poravnajući krila kaputa, kako se ne bi vidjela nastala grba, obojica krenuše stepenicama na sastanak s njemačkim generalom.

Taj čovjek, imenom Derviš, sada odlučan da spasi jednu židovsku knjigu, bio je čelnik imućne, vrlo cijenjene muslimanske obitelji intelektualaca, čuvene po svojim sucima i poznavateljima islamskih zakona. Njegov brat Besim, po zvanju profesor arabistike, bio je autor prvog kvalitetnog prijevoda Kurana na hrvatski jezik. Derviš koji se 1888. godine rodio u onovremenoj Otomanskoj prijestolnici Bosne, naime u Travniku, želio je postati liječnik, ali je otac zahtijevao da nastavi porodičnu tradiciju vjerskog nauka i zvanja. Studirao je zato teologiju na istanbulskom sveučilištu, a jezike Bliskog istoka na pariškoj Sorbonni. Govorio je najmanje deset jezika, a neko je vrijeme bio i visoki službenik ministarstva za vjeru ujedinjene kraljevine Jugoslavije i francuski honorarni konzul.

Korkut je bio istaknuti muslimanski intelektualac

Bio je širokih interesa. Objavljivao je studije o povijesti i arhitekturi, ali i jedan traktat protiv zloupotrebe alkohola. Osnovna mu je preokupacija, međutim, bila kultura manjinskih bosanskih zajednica, uključivši albansku i židovsku. Godine 1941., nakon što se Jugoslavija protužidovskim zakonima i ograničenjima pokušala umiliti nacistima, Korkut

objavi studiju pod naslovom „Antisemitizam je stran muslimanima Bosne i Hercegovine“ kojom je pokušao objasniti povijest i međunacionalne odnose unutar Bosne i Hercegovine, podvlačeći kako se Židovi u Bosni, protivno čestim optužbama za finansijsko bogaćenje i manipulacije, najčešće mogu naći među najsiromašnijim i najnižim društvenim slojevima.

Kao istaknuti muslimanski intelektualac Korkut se uskoro našao pod jakim pritiskom profašističke organizacije „Mladi muslimani“, tijela koje je u neku ruku bilo preteča čuvene organizacije Handžar, muslimanske SS vojne jedinice. Odbio im se priključiti. Poslije, u ratu, ponovo je odbio jedan Pavelićev nalog kojim su Hrvati iz Bosne, kao osloboditelji Zagreba, trebali zauzeti vodeće položaje u svim knjižnicama koje su bile pod ustaškom kontrolom.

Njegova strasna zaokupljenost kulturnom raznolikošću Bosne ogledala se u njegovim tekstovima, posvećenima likovnoj umjetnosti i literaturi. Fascinirali su ga, između ostaloga, nebrojeni utjecaji na sarajevsku likovnu umjetnost i literaturu. Primjerice, kako neki slavenski pjesnik uspijeva u svojoj pjesmi koristiti arapske utjecaje, a da pritom i dalje slijedi zakone latinske forme koji mu stižu iz Dioklecijanove palače s obale Dalmacije? Od svih dragocjenosti u njegovu posjedu nijedna nije tako raskošno utjelovljivala bogatstvo raznolikosti ili opet krhkosti međukulturalne harmonije kao što je to Sarajevska Hagada! Taj slični pergament-ski kodeks, obogaćen zlatnim i srebrnim listićima, raskošno iluminiran pigmentima lapisa lazulija, azurita i malahita, stigao je iz Španjolske možda već sredinom 14. stoljeća, u razdoblju zvanom i znanom kao *convivencia* u kojem su židovske, kršćanske i muslimanske zajednice živjele *sol y sombra* – na suncu i u sjeni zajedničke egzistencije. Njegove ilustracije podsjećaju na srednjovjekovne kršćanske psaltire, dok opet poneki od ukrasa na čisti islamski stil ornamentiranja. Ostavimo li po strani bogatstvo i likovnu vrijednost tih ilustracija, sama činjenica da uopće postoje, čini se nevjerojatnom. Sve dok taj kodeks nije 1894. godine ugledao svjetlo dana, likovni su povjesničari širom svijeta vjerovali da je u srednjovjekovnom židovstvu, već zbog one jedne jedine od biblijskih deset zapovjedi, figurativno slikarstvo bilo nepremostivo zabranjeno. Kako je ta zapovijed znala odjekivati ne samo u kršćanskim, nego i u islamskim i ostalim društvima, sadržaj ponekih ilustracija znao je biti uistinu intrigantan. Jedna od tih slika koja je, primjerice, silno zbunjivala učene ljude, prikazivala je španjolsku seder svečanost na kojoj jedna tamnoputa žena afričkih crta lica i u odjeći imućne španjolske Židovke sjedi za stolom i, u oštrm kontrastu s licima ostalih

članova porodice, drži u ruci komadić macesa.

Čudo preživljavanja Hagade

Da je knjiga uspjela preživjeti uistinu je pravo čudo. Kraljevski par Ferdinand i Isabella izdao je, naime, godine 1492. takozvani Alhambra dekret kojim se iz Španjolske protjeruju svi Židovi. Ako je ta knjiga, a što se čini najvjerojatnijim, zajedno s jednom takvom židovskom porodicom doista uspjela napustiti Španjolsku, onda je to jedna od malobrojnih religijskih knjiga te vrste što su izmakle konfiskaciji i uništenju. U Portugalu, gdje je mnogo španjolskih Židova u to vrijeme bilo našlo makar privremeno sklonište, posjedovanje hebrejskih knjiga uskoro je postalo kapitalni zločin. Izvještaj jednog izbjeglog Libanonca iz godine 1497. govori o tome kako je „uz rascvjetalo maslinovo stablo iskopao jamu“ kako bi, znajući da se ovamo više nikad neće vratiti, u njoj sakrio svoje knjige. „Pa iako je uz tu jamu raslo jedno prelijepo i rascvjetalo stablo, svejedno sam mu dao ime *Drvo žalosti*“.

U narednim stoljećima Hagada bi ponekad našla put i do Venecije gdje je, na otočiću koji je gradu nekoć služio kao geto, živjela i prosperirala jedna, sada već mnogojezična, židovska zajednica. Prvi su stigli onamo, i to već u 16. stoljeću, njemački židovski bankari. Poslije njih došli su Židovi s Levanta, čije su poslovne veze s Otomanskim carstvom bile više nego dragocjene, da bi na kraju s izbjeglicama s Iberijskog poluotoka postepeno rasla brojnost doseljenika. Venecija je Židovima nudila pravo vlasništva i pravnu zaštitu, kakvu je u ono vrijeme pružala malo koja država Europe. Unatoč tomu morali su pri svakom izlasku iz geta, a koji se noću zaključavao – navodno zbog identifikacije – nositi na glavi šarene kape. Zanati su im i dalje najčešće bili nedostupni, uključujući i tiskarski zanat pa bi tako svaka hebrejska knjiga koja nije uspjela dobiti crkveno odobrenje smjesta bila spaljena, i to javno. Knjige su uništavane zbog kojekakve navodne hereze. Primjerice, zbog vjerovanja da će Mesija tek doći ili uvjerenja da je posredovanje između čovjeka i Boga neprihvatljivo. Katolički svećenik imenom Giovanni Domenico Vittorini krenuo je godine 1609. u provjeravanje Hagade. O njemu se i dalje ništa ne zna osim da su sačuvane knjige s njegovim potpisom. No danas je već poznata stvar da su mnogi onovremeni katolički hebraisti bili zapravo pokršteni Židovi. Vittorini u Hagadi očito nije našao ništa što bi bilo neprihvatljivo. Na njegove je završne riječi „*Revisto per mi*“ uslijedio samo još njegov kaligrafski i hebrejskim pismom napisani potpis.

Kada i kako je knjiga napustila Veneciju i stigla u Sarajevo i danas je tajna. Muzej ju je 1894. godine otkupio od jedne sara-

jevske židovske porodice imenom Kohen. Ali kako je Bosna u to vrijeme bila pod vlašću Austro-ugarske, Hagada je prvo poslana na procjenu u carsku prijestolnicu, naime u Beč, gdje su je uz najviše ocjene smjesta proglasili remek-djelom, da bi joj ubrzo potom jedan nestručni i šeptrljavi konzervator oštetio stranice i uvez. Nitko zato ne zna kako su joj originalne korice zapravo izgledale, ali kako su i neke druge knjige zlatom i srebrom ukrašenih korica i bisernih intarzija doživjele sličnu sudbinu, bečki ih je konzervator jednostavno nadomjestio jeftinim drvenim koricama, nepotrebno oslikanim neprikladnim turskim, cvjetnim ornamentom.

To je bila ta knjiga koju je 1942. godine Derviš Korkut skrivao pod kaputom dok je u štabu generala Fortnera radio kao prevoditelj. Fortner je bio strah i trepet Sarajeva. Kao zapovi-

jednik divizije nadzirao je ustašku Crnu legiju, čuvenu po zločinima nad Židovima i Srbima, a posebna mu je strast bila mučenje i ubijanje ne samo uhićenih aktivnih partizanskih boraca, nego i njihovih simpatizera. Nakon rata Fortner je optužen i suđen kao ratni zločinac, a na kraju i obješen u Beogradu godine 1947. godine.

Kad je u kancelariji direktora muzeja konačno došao kraj nevezanom razgovoru, obavljenom dakako uz Korkutov prijevod, Fortner je prešao na glavnu stvar. „A sad mi, molim vas, izručite Hagadu!“

Direktor muzeja odglumi čuđenje. „Ali gospodine generale, jedan od vaših oficira već ju je tražio i odnio! Naravno da sam mu je morao dati!“

„Kakav oficir?!“ zarežao je Fortner. „Kako se zvao?“

„Gospodine, mislio sam da nije u mojoj nadležnosti da ga pitam za ime!“

Dramatične verzije spašavanja Hagade

U znanstvenim tekstovima o sarajevskoj Hagadi razilaze se izvještaji o onome što se dogodilo poslije toga. Neki govore da je Korkut tu malu knjižicu jednostavno pohranio na nekom mjestu u biblioteci, pomiješavši je s primjercima neke veće kolekcije. U najdramatičnijoj verziji takve priče Korkut se iskrao kroz prozor da bi, skliznuvši niz oluk, dospio do skrovišta. Da raščistim sve te priče potražila sam Halimu Korkut, suprugu Derviševa nećaka Halima, koja u Arlingtonu u državi Virginia podučava i priprema službenike State Departmenta za njihov odlazak u Bosnu. Neizrecivo je ponosna na muževa strica. Sjeća ga se kao „hodajuće enciklopedije i čovjeka krcatog čudesnim pričama i znanjima“. Sjedile smo za dugačkim stolom

u ispražnjenoj učionici. Gledala sam u preda mnom prostrte fotografije, dokumente i dvije male knjižice. U jednoj je od njih Derviš pisao o povijesti i arhitekturi svoga rodnoga grada, Travnika. Bilo je tu izbljedjelih, starih fotografija na kojima su se mogli vidjeti članovi Korkutove porodice, odjeveni u raskošne nošnje iz vremena Otomanskog carstva, a bilo je tu i Derviševo porodično stablo koje je sezalo sve do Korkut Bega koji je iz Turske stigao u Hercegovinu krajem 16. stoljeća. A onda je Halima usred tog svog biografskog pričanja naglo zastala i, podigavši glavu, rekla: „Znate, ako uistinu želite saznati što se ovdje događalo u vrijeme rata, morali biste pitati njegovu ženu“.

Iznenadilo me da je udovica čovjeka, koji je početkom Drugog svjetskog rata već bio pedesetih godina, još uvijek živa. U svakom slučaju, od svih onih koji su pisali o spašavanju Hagade, nitko je nije bio spomenuo kao mogući izvor informacija. Uskoro potom otputovala sam u Sarajevo da bih se sastala sa Servetom Korkut. Kako je u Sarajevu upravo tih dana zbog dočeka nekih američkih diplomata bila i Halima Korkut, ponudila se da mi bude prevodilac.

Servet se prisjeća davnih vremena

Servet je živjela sama, u prizemnom stanu unutar bloka kuća koje su od šrapnela ostale relativno pošteđene. S upravo tih dana navršenom 81. godinom dočekala nas je na vratima i tople pozdravila. Bila je to elegantna žena sijede kose, živahnih i duboko usađenih očiju.

Halima i ja po bošnjačkom običaju skinusmo na vratima cipele i Servet nas uvede u osunčanu dnevnu sobu. Na jednom od zidova, zakrčenih regalima punih knjiga, visjela je vodenim bojama izrađena slika čuvenog sarajevskog vodoskoka. Sjeli smo i Servet nas ponudi domaćim malinovcem da bi nam ispričala kako je uspjela preživjeti dva okrutna rata.

Godine 1940., u vrijeme kad su Korkutovi sklopili brak, dijelilo ih je samo godinu dana od invazije na Jugoslaviju. Serveti, porijeklom Albanski, bilo je tada svega šesnaest godina, dok je Dervišu bilo 37 godina više. Unaprijed dogovoreni brakovi bili su u ono vrijeme uobičajeni. „Svejedno me otac zapitao sviđa li mi se Derviš i želim li se udati za njega“, pričala je Servet. „Izgledao je mnogo mlađi, pa mi se nije činilo da je toliko stariji od mene. I vrlo mi se sviđao. Osim toga mislim da je toliko dugo odlagao da se oženi jer je mene čekao.“

Kad sam zatražila da vidim sliku s njihova vjenčanja, Servet je rastvorila dlanove koje je držala u krilu.“ Sve su nestale“, rekla je. Kuća u kojoj su se čuvale uspomene s njihova vjenčanja stajala je uz rub staroga grada i Srbi su je 1994. godine sveli na hrpu šute. Moderno opremljen stan u kojem sada stanuje pripada zapravo njezinu sinu, Munibu, koji živi u Parizu. Tek na vrhuncu opsade uspjelo mu je da je odvuče iz Sarajeva i navede da dođe do njega. Ali čim rat završi, ona će se vratiti, rekla je. „Nisam se bojala“, dodala je. „Ni u ovom, niti u onom ranijem ratu“.

Servet se živo sjeća dana kad joj je muž stigao na ručak, noseći ispod kaputa skrivenu Hagadu. „Bilo mi je jasno da je iz biblioteke donio neku važnu knjigu. Rekao mi je „Čuvaj mi je i da nisi nikome govorila o njoj! Za nju nitko ne smije znati, ili će nas ubiti!“.

Cijelo vrijeme ručka razbijao je glavu gdje da je skrrije. Tog podneva iskrao se iz grada, otišao u Visoko u kojem je živjela jedna od njegovih sestara, a odatle u neko zabito selo nedaleko Treskavice gdje je jedan njegov prijatelj bio ili hodža ili imam neke male džamije. Ondje je onda, za sve vrijeme rata, Hagada ležala skrivena između Kurana i ostalih islamskih tekstova, a kad je opasnost prošla, hodža ju je vratio, a Derviš odnio u muzej.

Kad sam je upitala za imamovo ime, osmjehnula se i, uvukavši ramena, kratko je zalepršala rukama dajući do znanja da joj je sjećanje i na to uspjelo odlepršati. Halima duboko uzahnu. „Prije dvije godine još ga je znala. Spomenula mi je to ime. Ali ga nismo zapisale“.

Kako je poslijepodne odmicalo, postalo je jasnije zbog čega. Prvo sam to saznala od Servet, a poslije u Parizu i od Muniba. Derviša će se možda zaista pamtiti zbog spašavanja jedne židovske knjige, ali ono što se u Korkutovoj porodici smatralo zaista vrijednim činom spašavanja, a bilo je Korkutovo spašavanje jedne mlade Židovke. „U našoj je porodici Hagada samo detalj,“ rekao je Munib. „Ono što je moj otac učinio za Židove – to je ono na što smo ponosni.“ Dok smo Servet i ja nastavile s pričama sve do tog proljetnog sumraka, sve su joj življa bila sjećanja na tu drugu stranu priče. Bila je to priča o hrabrosti, izdaji i nagradi koja je oblikovala ne samo njezin život, nego i život njezine djece čak i mnogo godina nakon muževe smrti.

(nastavlja se u slijedećem broju)

NOVO KOSOVO, NOVA NADA ZA MUSLIMANSKO-ŽIDOVSKO ODNOSI

Piše: Adam Lebor

Subota je navečer i mjesta za stajanje ima samo u Odyssei, otmjenom kafiću-restoranu na prašnjavoj, udaljenoj ulici Prištine, glavnoga grada Kosova, najnovije države svijeta. Žagor se miješa s muzikom ugođaja: engleski, albanski, njemački, francuski i hebrejski. Da, hebrejski - jer Odyssea je sigurno jedan od malobrojnih restorana na svijetu u vlasništvu Izraelaca u državi gdje je većinsko stanovništvo muslimansko.

Vlasnici, Nisim Ben Hamo i Shachat Caspi, dvadesetsedmogodišnjaci, zajedno su služili vojni rok. Caspi je prvi došao na Kosovo, radio je za jednog izraelskog poslovnog čovjeka i poduzetnika. Nakon nekoliko mjeseci koje je proveo radeći sam, Caspi je pozvao Ben Hama i te, 2005. godine, rekao mu da dođe na Kosovo.

“Sve što sam o Kosovu znao prije svog dolaska, bilo je da je ovdje bio rat”, kaže Hamo.

Kosovo je bilo najpoharaniji dio bivše Jugoslavije. Ima rasklimanu infrastrukturu, nikakve ceste i nezaposlenost je 50 posto. Tijekom 1998. i 1999. godine, za vrijeme rata između srpske vojske i policije i Oslobođilačke vojske Kosova, bio je poprište strahotnih pokolja i etničkog čišćenja. Nakon što su se Srbi povukli, Kosovom je upravljao UN, dok nije 17. veljače ove godine proglasilo nezavisnost.

Paradoksalno, baš ta pustoš Kosova donosi poslovne mogućnosti.

Kosovo je, osobito glavni grad Priština, krcato visoko plaćenim pojedincima koji rade za Europsku uniju i Ujedinjene narode. Sa samo nekoliko kafića i restorana zapadnog stila Odyssea je magnet i za emigrante i za kosovsku srednju klasu koja se polako rađa.

Ben Hamo i Caspi počeli su s obližnjom pekarnom, koja se također zove Odyssea. Restoran je otvoren početkom veljače. “Na neke načine”, smije se Ben Hamo, “Kosovo je nalik Izraelu”.

“Nema žurbe. Teško je objasniti pojam programa i rasporeda sati. Birokracija je jako komplicirana, tako da nije bilo velikog kulturnog šoka”.

Većina Kosova su sekularni muslimani i nitko se nije protivio činjenici što su oni Izraelci.

“Mislio sam da će me gledati kao stranca, ali bilo je lijepo, bez ikakva neprijateljstva prema meni kao Izraelcu”, nastavlja Ben Hamo. “Oni osjećaju povezanost s Izraelom, sada kad imaju nezavisnost. Ovdje se osjećam kao kod kuće”.

Židovi na Kosovu imaju dugu povijest. Balkanske zemlje ugodile su drevne zajednice koje svoje porijeklo vuku iz Španjolske, od izгона 1492. godine, kad je, prema legendi, sultan Bajazit II. poslao flotu brodova da pokupi izbjeglice.

Tijekom Drugoga svjetskog rata veći dio Kosova okupirali su nacisti i pripojili ga Albaniji. Neki Albanci pridružili su se SS-ovskoj Skenderbeg divizionu. Drugi su se pridružili partizanima.

Mnogi su skrivali židovske izbjeglice i odbili ih predati, pozivajući se na svoju časnu riječ, znanu kao *besa*.

Sama Albanija bila je rijetka zemlja u okupiranoj Europi koja je po završetku rata imala više Židova - njih oko 2.000 - nego 1939. godine. U Prištini nema organizirane židovske zajednice, ali stotinjak Židova živi u Prizrenu.

Ako ljude ne povezuje ništa više od hrane i pića, možda bi Odyssea mogla navijestiti novu eru u izraelsko-muslimanskim odnosima. Mnogi Kosovari pamte pomoć Izraela tijekom etničkog čišćenja 1999. godine kad su Izraelci poslali i postavili poljsku bolnicu.

Sporadični pokušaji saudijskih emisara da Kosovare preobrate na beskompromisni islam, nisu bili uspješni. Hashim Thaqi, predsjednik kosovske vlade, nedavno je dao intervju Ha'aretu i obećao da Kosovo neće biti islamska nacija, moleći Izrael da prizna novu zemlju.

U strahu od unilateralnog palestinskog proglašenja nezavisnosti, Izrael još uvijek motri i čeka.

(tekst objavljen u listu „The Jewish Chronicle“, 7. ožujka 2008.)
Prevela Mira Altarac Hadji-Ristić

SAUL FRIEDLAENDER - DOBITNIK PULTIZERA ZA 2008. NAJAVIO NOVI PROJEKT

POZIV PREŽIVJELIMA HOLOKAUSTA DA IZNESU AUTENTIČNA SJEĆANJA

Pripremila: Marijana Hajdić-Gospočić

Židovi koji su preživjeli Holokaust i danas žive u raznim dijelovima svijeta, nedavno su pozvani da vlastita sjećanja na to strašno razdoblje koja dosad nisu nigdje objavljena ili su ostala 'neotkrivena', podijele s drugima putem elektroničkih medija odnosno pošte.

Zamisao o tome projektu objavio je na Konferenciji o autentičnim sjećanjima i svjedočanstvima Židova protiv Njemačke (Claims Conference) dobitnik Pulitzerove nagrade za 2008. godinu, prof. Saul Friedlaender. Nagrada mu je dodijeljena za knjigu «The Years of Extermination: Nazi Germany and the Jews, 1939. - 1945.» Drugi dio te knjige o povijesti Holokausta, temelji se na isječcima iz novina i pismima u kojima su opisani zločini.

«Najčešće se povijest Holokausta temelji na podacima pronađenim u njemačkim dokumentima i arhivima», kaže prof. Friedlaender, rođeni Pražanin, koji je 1939. iz toga grada pobjegao u Francusku, odakle je 1948. emigrirao u Izrael. Danas predaje povijest na prestižnom američkom sveučilištu UCLA.

Počasni direktor toga projekta je i Elie Wiesel. «Ponavljam ono što je Simon Dubnow, istaknuti židovski povjesničar kojega su nacisti pogubili u 81. godini 1941., govorio svojim drugovima u trenucima kad su bili svjesni da ih čeka sigurna smrt: Zapisujte, zapisujte, zapisujte! Isto govorim sada vama, svima nama. Molim vas zapisujte. To nam je posljednja šansa. Za trideset godina, tko će od nas koji smo kroz to prošli još biti živ?»

Moderna tehnologija pomaže u prijenosu podataka

Claims Conference Židovima iz svih dijelova svijeta nudi priliku da 'stare' priče prenesu drugima uz pomoć najmodernije tehnologije. Na internetskoj adresi <http://memoirs.claimscon.org>, svi zainteresirani mogu dobiti informacije i upute o načinu na koji će se prijaviti i svijetu iznijeti svoje, do sada neobjavljeno ili neispričano svjedočanstvo o sjećanjima na nacističke progone tijekom Drugog svjetskog rata.

S obzirom na činjenicu da je u svijetu sve više starijih Židova koji su preživjeli Holokaust te da ih na životu, zapravo, ostaje sve manje, ključno je očuvati njihova autentična sjećanja za buduće generacije. Svako svjedočenje svakog pojedinca koji je preživio Holokaust daje svijetu novu perspektivu i proširuje nam vidike, poruka je sudionika Konferencije.

«Sve Židove koji su preživjeli Holokaust pozivamo da zapišu sjećanja koja su čuvali više od 60 godina. Claims Conference jamči da će njihove priče živjeti dugo nakon što njih više ne bude. Dugujemo to svima onima koji nisu uspjeli preživjeti Holokaust», rekao je predsjednik Claims Conferencea Julius Berman, dodajući kako je riječ o međunarodnom programu, s obzirom na činjenicu da žrtve Holokausta žive u 75 država svijeta.

Njihove priče i sjećanja primat će se elektroničkim putem, na bilo kojem jeziku. Pristigli dokumenti prosljedit će se respektabilnim organizacijama, povjesničarima i osobama koje će obaviti stručna istraživanja, uz pomoć odgovarajuće dokumentacije o Holokaustu. Organizatori projekta nadaju se da će se zahvaljujući svima onima koji će poslati svoje priče, na ovaj način doznati do sada nepoznati podaci 'iz prve ruke' o životu Židova u koncentracijskim logorima, o njihovu životu u getoima, o njihovu skrivanju...

Sačuvati svjedočanstva za buduće generacije

Važno je napomenuti da Claims Conference surađuje s nekoliko stotina lokalnih organizacija koje djeluju diljem svijeta kako bi se što učinkovitije pomoglo u prikupljanju svih rukopisa. Važno je da svi budu pisani kompjutorski ili pisačim strojem, jer se oni pisani rukom neće moći uzeti u obzir.

«Prije nego što s ovog svijeta nestane i posljednji Židov koji je preživio Holokaust, obvezni smo prema novim generacijama sačuvati njihove priče, kako bi svijet zauvijek znao što se događalo za vrijeme Holokausta. Samo mi koji smo proživjeli strahote Holokausta možemo ispričati čitavu priču i samo mi koji smo bili ondje, možemo je ispričati na način koji će biti nemoguće opovrgnuti. Zahvaljujući ovoj elektroničkoj kolekciji

sačuvat će se priče o onome što su proživjeli Židovi za vrijeme Holokausta u cijeloj okupiranoj Europi, a moguće je da će na vidjelo izaći i neki, još uvijek nepoznati podaci i aspekti Holokausta. To će budućim generacijama pomoći da nauče važnu pouku o Holokaustu», rekao je predsjednik udruge '45 Aid Society Holocaust Survivors iz Velike Britanije, ujedno i član uprave Claims Conferencea, Ben Helfgott.

«S obzirom da je sve manje onih koji nam o Holokaustu mogu pričati 'iz prve ruke', na ovaj se način borimo protiv vremena kako bismo bili sigurni da će se, što je više moguće autentičnih priča očuvati za buduće generacije. Ako priče ne dođu od nas samih, kako će buduće generacije vjerovati da su se takve stvari događale? Kad nas više ne bude, bit će tu naša svjedočanstva o Holokaustu», rekao je jedan od članova uprave Claims Conferencea i predsjednik organizacije Partisans and Underground Ghetto Rebels in Israel, Baruch Shub.

Sličnog je mišljenja i direktor Yad Vashema, Avner Shalev. «Biološki nam sat otkucava, a vrijeme neumoljivo istječe, treba

nešto hitno poduzeti. Pozdravljamo ovu inicijativu i pozivamo sve koji se sjećaju da nam se pridruže u ispunjenju ove velike misije», kazao je.

«Iskustvo svake osobe koja je preživjela Holokaust jedinstven je spoj neizmjernog gubitka i iznimne hrabrosti te sposobnosti da se ta osoba oporavi. Svaka autentična priča doprinijet će našem razumijevanju Holokausta», smatra direktorica američkog Holocaust Memorial Museuma, Sara J. Bloomfield.

«Svaka nova priča donosi nam osobnu priču koja po nečemu može biti slična nekoj drugoj koju smo već čuli, no, svaka od njih uvijek će biti potpuno različita od one druge. Sve su nam te priče potrebne poput kockica mozaika koji je još uvijek nedovršen. Sve su nam te priče potrebne da bismo saznali što je više moguće o iskustvima ljudi koji su bili osuđeni na smrt samo zato što su bili Židovi», zaključila je direktorica varšavskog Židovskog povijesnog instituta, dr. Eleonora Bergman.

SJEĆANJE

Što smo stariji, to više naviru sjećanja na drage osobe, kojih više nema među nama, a koje su nam uljepšavali dane i pružali ljubav.

Takva osoba bila mi je pokojna Bončika Tauber, izuzetna žena, prava majka svima nama koji smo ju trebali i voljeli.

Upoznala sam ju u Domu Lavoslava Schwarza, gdje sam redovito posjećivala drugu dobrotvorku i poslijeratnu potporu nama mladima, gospođu Blancku Donner.

Dok je teta Blanka bila sumorna i tužna, i u Domu nije bila najsretnija, njeugujući bolesnu sestru, Bončika je bila pravi praznik za dušu i prava rekreacija nakon umornog radnog dana u poduzeću.

Bončika je odmah nakon dolaska u Dom iz Sarajeva svojom dobrotom te veselom naravi i gostoljubivošću osvojila sve

domare kao i sve članove Uprave i radnike Doma, kao i sve nas koji smo ju rado posjećivali. Uvijek su se našli kolačići, kavica ili nešto za prigristi.

Smiješak na licu, ljubav u srcu – to je bila moja teta Bončika.

Bončika Tauber rođena Danon, rodila se u Maglaju 15. svibnja. 1898. godine. U Sarajevu se udala za Rudolfa Taubera. Prije Drugog svjetskog rata radila je sa suprugom u radnji za izradu šešira i imala je tri sina.

Najstariji Elias poginuo je u partizanima početkom 1944. godine. Drugi sin Iso umro je u siječnju 1971. godine a treći je sin Edo, koji s obitelji živi u Splitu, poznati humanist i spasilac mnogih ljudi, koji su u ovom zadnjem ratu morali napustiti svoje domove.

Edo i isto tako plemenita i draga mu supruga Tilda žrtvovali su se za mnoge

ljudе kojima su pomagali, nastavljajući djelo majke i sverkrve Bončike.

A život nikoga od nas nije mazio. Rat je provela u logoru na Rabu, a zatim sa židovskim izbjeglicama u Lici i Kordunu, gdje je, kako su mi pričali prijatelji, također nastojala svima pomagati.

Nakon rata aktivno je djelovala u Židovskoj općini u Sarajevu, ali i u društvenom javnom radu te na pruži Brčko-Banovići u svojstvu člana ekipe za snabdijevanje.

Posljednje dane života provela je u Domu Lavoslava Schwarza.

Kada nas je napustila ostala je u našim srcima tuga, praznina i pustoš, koju ja još i danas osjećam. No ostala je jedna krasna uspomena na tu izuzetnu dragu i voljenu ženu.

Lea (Fürth) Kriesbacher

SJEĆANJA KOJA NIKADA NE NESTAJU

Piše: Shlomo Artzi

Moja majka o tome ne govori. Ona jednostavno ne želi ništa reći, sve dok ne izvršim pritisak. Ponekad samo tiho zastane, a to mogu čuti samo najosjetljivije uši.

Ona u svojem sjećanju čuva velik broj ljudi, osoba koje već dugo nisu na ovome svijetu, većinu njih ona nikada ne spominje. Povremeno uspijem nešto iz nje izvući, a to se događa samo kada insistiram, tijekom mojih subotnjih posjeta.

A vjerujte mi, njezina sjećanja ne nestaju, jer ona je bila u Auschwitzu.

I vjerujte mi, ne mogu se uvijek povezati s time, ne s onime što mi ona govori i onime što mi dozvoljava da kažem drugima. Jer istina je da mi ne dozvoljava da bilo što kažem.

Naš dom bio je poput bilo kojeg drugog doma preživjelih žrtava Holokausta. Dom tišine, otac bi mi samo povremeno pjevao partizanske pjesme, možda da mi dokaže da je postojao židovski otpor nacističkom planu istrebljenja Židova.

Opsesivno sam čitao sve Hitlerove biografije i budući da sam uvijek razmišljao svojom glavom, pokušao sam shvatiti kako je takav užasan lik mogao biti stvoren, a što sam više o njemu čitao, to sam manje bio sposoban shvatiti.

Ponekad ljeti zastanem i pokušam se sjetiti našeg tihog doma s njegovom često paralizirajućom tišinom koja je dolazila iz tišine sjećanja i od toga što nam nitko ništa nije govorio. I sjećam se kako smo moja sestra i ja jedno drugome pričali priče koje nam nitko nikada nije ispričao i kako smo iz „njihovog“ svijeta ustvari stvorili svoj svijet. I tako smo postali tihi partneri generacije koja je užase prenijela na drugu generaciju kao što se štafeta predaje u utrci, u tišini i bez riječi.

Andeo smrti

A ponekad u zimi, kada padne tama, mislim na nju i kako je ona sama u svojim sjećanjima. I onda je nazovem i pitam: „Kako si?“ i ne kažem joj zašto sam nazvao, i ona kaže da je sve u redu, i ja se opustim.

Ponekad po ljeti zastanem i pokušam se sjetiti našeg tihog doma s njegovom često paralizirajućom tišinom koja je dolazila iz tišine sjećanja i od toga što nam nitko ništa nije govorio. I sjećam se kako smo moja sestra i ja jedno drugome pričali priče koje nam nitko nikada nije ispričao i kako smo iz „njihovog“ svijeta ustvari stvorili svoj svijet.

Kada zime postanu hladnije, pitam ju kako su preživjeli teške zime u smrznutim barakama koje su bile prepune bolesti i tijela, i jesu li zatočenci razgovarali među sobom. Jesu li se jedni prema drugima odnosili ljudski? Jesu li pričali šale? Jesu li se smijali dok je oko njih vladao užas?

I pitam ju je li osjećala miris spaljenih tijela iz krematorija. I ona odgovara da je osjećala taj miris i da su kolale glasine da se u krematoriju spaljuju tijela, ali da nitko nije znao je li to istina ili ne. I tihim glasom kaže da je vidjela Mengelove oči – oči Anđela smrti – i tada je pitam vidjela li ga u svojim snovima i bi li ga prepoznala da ga sretne?

Ponekad se usudim pitati sjeća li se što je prošla tijekom tri razvrstavanja koja je preživjela. I kako je u trećem razvrstavanju Mengele odlučio da ju pošalje u krematorij i kako je uspjela pobjeći kroz mali prozor, kako je svoje malo tijelo uspjela natjerati da trči sve do barake pune žena.

„Odakle ti hrabrost? Odakle snaga za preživljavanje?“ A ona odgovara da nema odgovor na ta pitanja. I ne usuđujem joj se reći da i mi, druga generacija rođena odmah nakon rata, nekako nosimo njihove ožiljke, jer kako se mogu usporediti s njom? Što sam ja prošao u usporedbi s njom? Što ja o svemu tome znam?

Gledam svoju sestru, ona je najbliži član moje obitelji. Ona je zajedno sa mnom živjela u istoj sobi i dijelili smo put naših roditelja. Vidim kako ona opsesivno piše o Holokaustu, prenosi ono što je čula, čak i ono što je stvorila u svojoj živoj mašti. Gledam kako juri s jednog na drugo predavanje i govori o Holokaustu naših roditelja i gledam kako ne posustaje, jer ona – možda podsvjesno – postaje osoba koja je odgovorna

za prijenos svijeće sjećanja s prve na treću i četvrtu generaciju.

Maska tišine

Povremeno po noći sanjam o crnim rupama i počinjem shvaćati da ih nosim sa sobom bez obzira gdje sam i znam da čak ni psiholog, bez obzira koliko pametan bi mogao biti, nikada neće moći ispuniti te rupe. I tko će ispuniti crne rupe moje majke i rupe svih onih koji su bili ovdje, a sada ih nema?

Ne samo da „oni“ nisu nikada bili kod psihologa, oni su bili dezinficirani i rečeno im je da kao novi imigranti moraju „postati Izraelci“. I zatim su ih poslali njihovim sudbinama.

I stvarno, oni su postali Izraelci, hibridi između starog i novog, ali nitko od njih nije izgubio strani naglasak i nitko nije izgubio sjećanja na grad iz kojeg su stigli ili sjećanja na rođake kojih više nema.

Tijekom godina počeo sam shvaćati da moja majka i drugi na licima nose maske tišine i da mi, njihova djeca, da bi skinuli te maske moramo biti sposobni za razgovore pune razumijevanja koje ponekad nismo mogli održati.

A ponekad u zimi, kada padne tama, mislim na nju i kako je ona sama u svojim sjećanjima. I onda je nazovem i pitam: „Kako si?“ i ne kažem joj zašto sam nazvao, i ona kaže da je sve u redu, i ja se opustim.

Kada zime postanu hladnije, pitam ju kako su preživjeli teške zime u smrznutim barakama koje su bile prepune bolesti i tijela, i jesu li zatočnici razgovarali među sobom.

I tako godine prolaze a moja majka na svaki Yom Hashoa postaje ponovo okrenuta prema sebi, priprema se za sirene koje odjekuju Izraelom, a ja se pitam tko će sačuvati sjećanja? Tko će preuzeti odgovornost? I tko smo mi danas u usporedbi s onime što su oni bili?

(tekst objavljen u izraelskom listu Yediot Ahronot)

Memorijalni muzej Holokausta u Washingtonu početkom siječnja otvorio je na uvid ogroman nacistički arhiv prebačen iz Bad Arolsen u Njemačkoj, s više od 100 milijuna digitalnih snimki dokumenata i podacima što se odnose na oko 17.5 milijuna ljudi, koji će omogućiti preživjelim iz Holokusta i njihovim potomcima da dođu do nekog saznanja o sudbini ubijenih članova obitelji.

MUZEJ HOLOKAUSTA POMAŽE U TRAGANJU ZA SUDBINAMA

Nakon više mjeseci rada na milijunima digitaliziranih zapisa u arhivu, muzej je nedavno objavio da počinje primati zahtjeve za informacijama, od preživjelih iz Holokausta i njihovih obitelji.

U kolovozu 2007. godine Međunarodna služba traganja (ITS), ogranak Međunarodnog odbora Crvenog križa (ICRC) koja upravlja tim arhivom, počela je transfer dokumenata iz depozita u Bad Arolsen u Njemačkoj u washingtonski muzej te u izraelski memorijalni centar Yad Vashem i u varšavski Institut nacionalnog sjećanja.

Muzej u Washingtonu prvi je od tri muzeja koji će početi primati zahtjeve, za koji se istraživači nadaju da će pomoći preživjelim i njihovim obiteljima da dobiju dugo traženi odgovor na

Preživjeli i njihove obitelji mogu zahtjev podnijeti 'online' na web stranici muzeja www.ushmm.org, a muzej će omogućiti i podnošenje zahtjeva poštom, te putem besplatnog telefona (1) 866-912-4385.

mučna pitanja. Oni vjeruju da čak i mala pojedinost može biti od neprocijenjive vrijednosti ostarjelim preživjelim.

Paul Shapiro, direktor muzejskog Centra za istraživanje Holokausta, izjavio je da je muzej ušao u taj projekt nakon što je od mnogih preživjelih i članova obitelji

čuo koliko im je psihološki važno da "imaju u ruci kopiju stvarnog dokumenta, da vide potpis nekoga koga su izgubili..., kao jedinu vezu s trenutkom kada je ta osoba bila živa".

Muzej upozorava da dokumenti - transportni listovi, zapovjedi Gestapoa, logorske evidencije, dnevnici prisilnog rada, knjige umrlih - iako se odnose na 17.5 milijuna ljudi, nisu sveobuhvatna dokumentacija o sudbini milijuna žrtava Holokausta i preživjelih.

Stari dokumenti pisani rukom i staronjemačkom gotici

Većina dokumenata u arhivu pisana je rukom, neki i u staronjemačkoj gotici.

Paul Shapiro, direktor muzejskog Centra za istraživanje holokausta, izjavio je da je muzej ušao u taj projekt nakon što je od mnogih preživjelih i članova obitelji čuo koliko im je psihološki važno da "imaju u ruci kopiju stvarnog dokumenta, da vide potpis nekoga koga su izgubili..., kao jedinu vezu s trenutkom kada je ta osoba bila živa".

Oni sadrže i varijacije u izgovoru imena, od kojih su mnoga zabilježena fonetski. To za sada onemogućuje da se velik broj dosjea pretvori u oblik pogodan za digitalno pretraživanje.

Shapiro također kaže da bi preživjeli koji se nadaju da dosjei sadrže važne informacije o izgubljenim policama životnog

osiguranja mogli biti razočarani, jer istraživači nisu našli dokaze da dosjei sadrže takve podatke.

Unatoč ograničenjima arhiva, povjesničari vjeruju da će podaci o 17.5 milijuna ljudi biti vrijedan dodatak priči o užasima nacističkih logora, u kojima su milijuni ljudi iscrpljivani radom do smrti ili su jednostavno istrebljivani s industrijskom djelotvornošću. U Holokaustu je ubijeno šest milijuna Židova ili jedna trećina tadašnjeg ukupnog broja Židova u svijetu.

Preživjeli i njihove obitelji mogu zahtjev podnijeti 'on line' na web stranici muzeja www.ushmm.org, a muzej će omogućiti i podnošenje zahtjeva poštom te putem besplatnog telefona (1) 866-912-4385.

Savezničke snage počele su prikupljati dokumente i prije završetka Drugog svjetskog rata i na kraju su ih povjerali Crvenom križu. Od 1995. godine arhiv je bio pod upravom komisije jedanaest država, koje su u studenom 2007. ratificirale sporazum o otvaranju arhiva.

Savezničke snage počele su prikupljati dokumente i prije završetka Drugog svjetskog rata i na kraju su ih povjerali Crvenom križu. Od 1995. godine arhiv je bio pod upravom komisije jedanaest država, koje su u studenom 2007. ratificirale sporazum o otvaranju arhiva.

Međunarodna služba traganja ICRC-a dovršila je digitalizaciju nekih 50 milijuna indeksnih kartica s polica u Bad Arolsensenu koje ispunjavaju šest zgrada, a poredane jedna do druge pružale bi se 25 kilometara.

Ostatak arhiva, koji se odnosi na prisilni rad i logore za raseljene osobe, bit će prebačen u muzeje tijekom razdoblja od 2008. i 2010. godine.

Knjiga američkog povjesničara, podrijetlom poljskog Židova, Jana Tomasza Grossa, koja govori o poljskom antisemitizmu i nasilju nad Židovima nakon holokausta izazvala je veliku buru u Poljskoj, a autoru knjige prijeti i podizanje optužnice zbog klevete i vrijeđanja poljskog naroda.

BURA ZBOG KNJIGE

Američkom povjesničaru i profesoru na prestižnom Sveučilištu Princeton, podrijetlom poljskom Židovu Janu Tomaszu Grossu, čija se knjiga pod nazivom «Strah: Antisemitizam u Poljskoj nakon Auschwitzta» 11. siječnja našla na policama poljskih knjižara, prijeti podizanje optužnice zbog «klevete i vrijeđanja poljskoga naroda», izvijestila je glasnogovornica državnog tužitelja Boguslawa Marcinkowska.

Knjiga, o kojoj su prije više od godinu dana kad je izdana u Sjedinjenim Državama pohvalno govorili kritičari i čitatelji, priča je o antisemitizmu i nasilju prema Židovima koji su preživjeli holokaust diljem Poljske, posebno o pogromu u gradu Kielcu 1946. godine «Krakovski okružni tužitelj uskoro bi mogao podignuti optužnicu protiv Grossa te ga, u skladu s poljskim zakonom pozvati na ispitivanje», rekla je Marcinkowska. Gross vjeruje da je poljsko tužiteljstvo odlučilo poduzeti spomenute

Pogrom na koji se prof. Gross fokusira u knjizi, dogodio se 4. srpnja 1946. u Kielcu, kad je pobješnjela skupina Poljaka, među kojima i nekolicina policajaca u uniformama, napala skupinu židovskih izbjeglica koji su se sklonili u jednoj zgradi u centru grada. 27 od oko 200 Židova, koliko ih je bilo u zgradi, ubijeno je. Incident je počeo kad je jedno dijete koje se izgubilo policajcima reklo da su ga oteli Židovi.

korake nakon članaka u medijima u kojima ga optužuju da je okaljao ugled Poljske.

«Ono što se događa u ovome trenutku šteti našem cilju – izmirenju», smatra rabin Schuman. «Dobro je da je knjiga potaknula raspravu, no obje su strane krenule nekim drugim smjerom, umjesto da se usredotoče na dijalog», smatra rabin

«Ako me odluče izvesti pred sud, pobrinut ću se da onamo stignu i mnogi svjedoci, Židovi i Poljaci koji će kazati što se točno događalo sa Židovima u Poljskoj nakon rata, nakon čega će, vjerujem izbiti veliki skandal», rekao je novinarima autor knjige.

Hoće li tužiteljstvo odustati od slučaja?

Bivša vlada Jaroslawa Kaczynskog, brata aktualnog poljskog predsjednika Lecha, prije dvije je godine donijela zakon koji omogućuje podizanje optužnice «protiv svakoga tko bude javno klevetao poljski narod zbog navodne umiješanosti u poticanje ili sudjelovanje u ratnim zločinima komunista ili nacista» zbog čega će sud moći dosuditi kaznu izdržavanja zatvora u trajanju od maksimalno tri godine. Krakovski okružni tužitelj razmatra podliježe li Grossova knjiga spomenutom zakonu.

«Pretpostavljam da će glavni tužitelj odustati od slučaja. Uvjeren sam da na kraju od svega neće biti ništa. No, ako nastave ovako, izbit će velik skandal. Moja knjiga nije puka kleveta – to je samo opis onoga što se tada događalo. U današnjoj Poljskoj već imate ljude koji su spremni javno progovoriti o ovoj temi, a imate i one koji to ne žele.» Gross smatra da su napadi na poljske Židove koji su preživjeli holokaust u ono doba bili motivirani rasprostranjenim osjećajem antisemitizma i željom da se izbjegnu razmirice oko imovine Židova za koje su mnogi njihovi katolički susjedi vjerovali da su umrli u koncentracijskim logorima i da ih nakon rata više neće vidjeti.

Veliki interes za knjigom koja govori o pogromu 1946. godine

Pogrom na koji se prof. Gross fokusira u knjizi, dogodio se 4. srpnja 1946. u Kielcu, kad je pobješnjela skupina Poljaka, među kojima i nekolicina policajaca u uniformama, napala skupinu židovskih izbjeglica koji su se sklonili u jednoj zgradi u centru grada. 27 od oko 200 Židova, koliko ih je bilo u zgradi, ubijeno je. Incident je počeo kad je jedno dijete koje se izgubilo policajcima reklo da su ga oteli Židovi.

Glasnogovornik Grossove izdavačke kuće Znak Tomasz Miedzik rekao je kako kuća ne namjerava poduzimati nikakve korake dok poljsko javno tužiteljstvo ne donese svoju odluku.

«Mi, zapravo, možemo biti zahvalni poljskom glavnom tužitelju jer razmatra ovaj potencijalni slučaj. To će samo potaknuti interes javnosti za knjigom», rekao je. No, interes je već

potaknut. «Knjiga se prodaje izvrsno. Planulo je cijelo prvo izdanje samo dan nakon što je stiglo u naše 103 knjižnice diljem Poljske» rekla je glasnogovornica tvrtke Empik Media and Fashion SA, Monika Miranowicz. «Mislim da bi svi željeli doznati zbog čega se dignula prašina.»

Nesumnjivo je da je knjiga podignula prašinu. U raspravu se uključio još jedan povjesničar, predavač povijesti na Institute of World Politics u Washingtonu, Marek Chodakiewicz koji je za dnevni list Rzeczpospolita rekao kako smatra da je Gross iznio samo činjenice koje podupiru njegovu teoriju, ne obazirući se pritom na druge činjenice koje bi dovele do drukčijeg tumačenja cijelog događaja.

Tko je Jan Tomasz Gross?

Jan Tomasz Gross (61) redoviti je profesor na Sveučilištu Princeton, a čest je gost-predavač i na drugim prestižnim američkim sveučilištima poput Yalea ili Sveučilišta u New Yorku. Poljsku je napustio 1969. godine. U svojim knjigama Gross piše o antisemitskim incidentima tijekom i nakon Drugog svjetskog rata.

U jednoj od svojih najpoznatijih knjiga «Neighbors: The Destruction of the Jewish Community in Jedwabne, Poland», Gross iznosi podatke prema kojima su židovsko stanovništvo sela pobili njihovi poljski susjedi, a ne Nijemci, kako se ranije vjerovalo.

Poljski rabin: knjiga šteti izmirenju Poljaka i Židova

I glavni poljski rabin, Burt Schuman smatra kako je nepošteno Poljsku prikazivati kao isključivo antisemitsku državu te dodaje da Poljska svoj loš image antisemitske zemlje duguje činjenici što su mnogi poljski Židovi, nakon što su preživjeli nacističku okupaciju i emigrirali u Sjedinjene Države, sa sobom ponijeli priče o poljskom antisemitizmu i suradnji Poljaka s nacistima.

«Ono što se događa u ovome trenutku šteti našem cilju – izmirenju», smatra rabin Schuman. «Dobro je da je knjiga potaknula raspravu, no obje su strane krenule nekim drugim smjerom, umjesto da se usredotoče na dijalog», smatra rabin.

(pripremila i obradila prema tekstovima objavljenim u izraelskim i američkim novinama Marijana Hajdić-Gospočić)

Prazna površina u samom središtu nekadašnjeg Varšavskog geta uskoro će postati mjesto ne samo molitvi već i slavlja židovskog života koji je nekada cvjetao u Poljskoj prije nego što je uništen tijekom holokausta.

Kamen temeljac za Muzej povijesti poljskih Židova

Židovski čelnici i poljski predsjednik Lech Kaczyński položili su nedavno kamen temeljac za Muzej povijesti poljskih Židova. Muzej će se nalaziti u blizini spomenika Židovima koji su pružili otpor nacistima tijekom ustanka u Varšavskom getu 1943. godine, a nedaleko se nalazi i ulica iz koje je velik broj poljskih Židova odveden u smrt.

U budućem multimedijском muzeju bit će i dio posvećen holokaustu, ali organizatori tvrde da je glavni cilj muzeja sjećanje na vibrirajuću židovsku zajednicu koja je cvjetala u Poljskoj stotinama godina usprkos različitim razinama antisemitizma i diskriminacije.

„To neće biti samo još jedan muzej posvećen holokaustu“, kaže Marian Turcki, jedan od osnivača muzeja i predsjednik Udruge židovskog povijesnog instituta u Poljskoj. „To će biti muzej života“, ističe Turcki.

Zgrada, koju su dizajnirali finski arhitekti Rainer Mahlamaki i Ilmari Lahdelma, imat će velik ponor koja će presijecati čitav muzej, a u unutrašnjosti će biti simbolički oblici valova koji će predstavljati Mojsijevo razdvajanje Crvenog mora dok je Židove vodio iz egipatskog ropstva - što će biti simbol preživljavanja Židova suočenih s katastrofom.

Na razini s Yad Vashemom

Poljski i židovski čelnici nadaju se da će muzej, kada bude otvoren za dvije godine, postati kulturno obilježje Varšave kao što su to jeruzalemski Yad Vashem i Memorijalni muzej holokausta u Washingtonu te berlinski Židovski muzej.

Velik je broj onih koji smatraju da je takav muzej već odavno trebao biti otvoren u zemlji koja je do Drugog svjetskog rata imala najveću židovsku zajednicu u Europi. U Poljskoj je prije Drugog svjetskog rata živjelo 3,3 milijuna Židova odnosno 10 posto ukupnog stanovništva zemlje. Poljska židovska zajednica svijetu je dala živu kulturu na jidišu te niz velikih znanstvenika, pisaca i mislilaca.

Osnivači muzeja kažu da će muzej prikazivati sudbinu Židova u njihovoj istočnoeuropskoj domovini s interaktivnim i multimedijским ekranima – kako bi posjetitelji dobili dublji osjećaj onoga što je izgubljeno.

Poljska je također i mjesto na kojem su nacisti izgradili Auschwitz, Treblinku i druge logore smrti u kojima je ubijeno šest milijuna Židova, od čega polovica poljskih Židova.

Ipak židovska povijest i patnja bile su zabranjene teme desetljećima tijekom komunističke vladavine, koja je prestala 1989. godine. Danas u Poljskoj živi tek oko 30.000 Židova.

Velik je broj onih koji smatraju da je takav muzej već odavno trebao biti otvoren u zemlji koja je do Drugog svjetskog rata imala najveću židovsku zajednicu u Europi. U Poljskoj je prije Drugog svjetskog rata živjelo 3,3 milijuna Židova odnosno 10 posto ukupnog stanovništva zemlje. Poljska židovska zajednica svijetu je dala živu kulturu na jidišu te niz velikih znanstvenika, pisaca i mislilaca.

Stručnjaci još uvijek razmišljaju kako će prikazati osjetljivo pitanje poljsko-židovskih odnosa u zemlji koja je u različita vremena bila mjesto tolerancije prema Židovima ali i mjesto bolnog antisemitizma, diskriminacije i segregacije.

vremena bila mjesto tolerancije prema Židovima, ali i mjesto bolnog antisemitizma, diskriminacije i segregacije.

„Cilj je prikazati kompleksnost spektra odnosa. Na primjer, muzej će pokazati kako su Židovi dobili određeni stupanj autonomije da prakticiraju svoju vjeru, posluju i vode svoje vlastite sudove“, ističe Kirshenblatt-Gimblett.

Posljednje prostorije muzeja bit će posvećene holokaustu, a fokus će biti na patnjama stanovnika varšavskog geta, kao i na razdoblje nakon Drugog svjetskog rata, kada su također uslijedili pogromi i antisemitizam državnog oblika.

Priča će završiti s puno nade pokazujući ponovno oživljavanje židovskog života i nove tolerancije u mladoj poljskoj demokraciji – otvaranje koje je samo po sebi ključni faktor ostvarenja ovog projekta vrijednog 65 milijuna dolara.

Projekt djelomično financiraju poljska vlada i grad Varšava, a ostatak sredstava sakupljen je iz privatnih donacija.

(prema člancima objavljenim u stranim medijima)

Zgrada, koju su dizajnirali finski arhitekti Rainer Mahlamaki i Ilmari Lahdelma, imat će veliki ponor koja će presijecati čitav muzej, a u unutrašnjosti će biti simbolički oblici valova koji će predstavljati Mojsijevo razdvajanje Crvenog mora dok je Židove vodio iz egipatskog ropstva - što će biti simbol preživljavanja Židova suočenih s katastrofom.

Priče o povijesti poljskih Židova

Osnivači muzeja kažu da će muzej prikazivati sudbinu Židova u njihovoj istočnoeuropskoj domovini s interaktivnim i multimedijским ekranima – kako bi posjetitelji dobili dublji osjećaj onoga što je izgubljeno.

Planovi uključuju i rekonstrukciju oslikanog stropa drvene sinagoge iz 18. stoljeća u gotovo originalnoj veličini.

„Strop je bio prekrasno oslikan i želimo da se naši posjetitelji osjećaju kao da su u pravoj staroj sinagogi i da intuitivno osjete bogatstvo unutarnjeg života i umjetničku dušu poljskih Židova“, ističu organizatori.

Priča se nastavlja u odjelu nazvanom Paradisus Judaeorum, raj kojeg su Židovi mislili da su pronašli u Poljskoj u 16. i 17. stoljeću nakon što su bili protjerani iz ostalih europskih zemalja i zatim se priča nastavlja kroz stoljeća kada je židovsko društvo raslo i cvjetalo u Poljskoj.

Stručnjaci još uvijek razmišljaju kako će prikazati osjetljivo pitanje poljsko-židovskih odnosa u zemlji koja je u različita

Nogometni klub Ajax i židovstvo

JODEN, JODEN!

Mnogi će se od vas upitati čemu tekst o nogometu. Taj sport je ionako sveprisutan, o čemu mogu posvjedočiti basnoslovne svote i nule koje se vrte u nježnim rukama moćnika. Priča zah-tijeva mnogo više od kratkog odgovora.

Jubilarne 1900. godine osnovan je u Amsterdamu 18. ožujka nogometni klub Ajax Amsterdam. Ime je dobio po Ajantu, junaku iz grčke mitologije. Jedanaest godina nakon toga od drva je sagrađen njihov prvi stadion nazvan jednostavno – *The Stadium*. 1934. godine Ajax se preselio na novootvoreni stadion *De Meer* pokraj tadašnje židovske četvrti. Pred Drugi svjetski rat u Amsterdamu je živjelo oko 140 000 Židova od kojih su mnogi bili ljubitelji Ajaxa. Amsterdam je dobio nadimak *Mokum*, što bi prevedeno s jidiša značilo „mjesto“. Najvjerniji navijači Ajaxa židovske i nežidovske pripadnosti prozvali su se *F-siders* po tribini stadiona na kojoj su se nalazili i *Joden*, što bi na nizozemskom značilo *Židovi*. Među navijačkim znakov-ljem bila je i Davidova zvijezda te su se čuli poklici: «Joden! Joden!», tj. «Židovi, Židovi!».

Drugi svjetski rat ostavio je dubok trag na demografsku sliku Amsterdamu. Pobijeno je mnogo Židova, zbog čega su nestale mnoge židovske četvrti. No navijačka tradicija je nastavljena nakon rata – u znak protesta protiv Holokausta i samog antisemitizma navijači su složno vikali: «Joden, Joden!» vijo-reći izraelske zastave. Petnaestak godina nakon rata, Ajax je izbio na sam vrh svjetske nogometne scene. Zlatno doba Ajaxa je počelo te su 1971., 1972., 1973. osvojeni naslovi prvaka Europe.

I danas su Ajaxovi navijači poznati svijetu kao *Joden* ili *F-siders*, što kod navijača rivalnih klubova stvara antisemitizam. Obožavatelji protivničkih klubova kao što su Feyenoord iz Rotterdama i PSV iz Eindhovena odgovaraju navijačima Ajaxa antisemitskim uzvicima poput «*Hamas, Hamas!*» ili «*Židove u plinske komore!*» («*Joden aan het gas!*») te oponašajući piskutavi zvuk plina. Iako većina nežidovi, Ajaxovi navijači ponosni su na poistovjećivanje sa Židovima. U znak solidarnosti prema Židovima i protesta protiv antisemitizma postavljaju velike izraelske zastave na tribine koristeći ih kao simbol ujedinjenja, hrabrosti i pobjede.

Navijači Ajaxa židovske vjeroispovijesti podijeljenog su mišljenja prema stvaranju takvog imidža. Jednom dijelu to laska, ali većini ipak smeta jer se takvim navijanjem potiče antisemitizam. Židovska delegacija Europskog vijeća dala je podršku Ajaxovim navijačima. Stajališta je kako će europski antisemitizam gubiti na snazi ukoliko se još više nežidova identificira sa židovskom kulturom. Prvi čovjek Amsterdamu Job Cohen, i sam Židov, nije osudio navijače Ajaxa.

Tradicija će ostati, bez obzira na negodovanje ljudi, pa čak i samog predsjednika Ajaxa. Ajax će i dalje imati svoje vjerne navijače koji će složno navijati i ponosno isticati židovske simbole kao svoje, pa makar ne bili pripadnici te vjere. I svi će kao jedan, kad se začuje zvižduk za početak utakmice, viknuti: «JODEN! JODEN!».

Marinko Bartulović

O Ajaxu

Ime: AFC Ajax Amsterdam

Osnovan: 18. ožujka 1900. u Amsterdamu, Nizozemska

Obilježja kluba: bijela i crvena boja; na grbu je prikazan mitološki lik Ajanta (kopljanik) kao pojam hrabrosti i odanosti

Stadion: Amsterdam Arena, 52.000 sjedećih mjesta

Nadimaci: kopljanici, sinovi Božiji, Židovi

Postignuća na nacionalnoj razini: prvak Nizozemske 29 puta, osvajač kupa Nizozemske 17 puta

Postignuća na međunarodnoj razini: 4 puta prvak Europe, osvajač Kupa UEFA i Kupa pobjednika kupova te dvostruki osvajač Superkupa Europe i Interkontinentalnog kupa

Ajaxova škola nogometa odgojila je mnoge zvijezde kao što su Johan Crujff, Johan Neeskens, Marco van Basten, Ronald Koeman, Frank Rijkaard, Dennis Bergkamp, Marc Overmars, Jari Litmanen, Ryan Babel, Wesley Sneijder i Rafael van der Vaart.

Politika Ajaxa svodi se na proizvodnju zvijezda te njihovu brzu prodaju. To se najbolje vidi iz činjenice da su sva gore navedena imena prodana bogatim klubovima iz Španjolske i Italije, čime je Ajax postao najveći europski izvoznik igrača.

Bitno je spomenuti neke od poznatih trenera koji su vodili Ajax. Englez Jack Reynolds trenirao je klub skoro tri desetljeća. Rinus Michels, «*Der Generaal*», proglašen je po FIFA – i «*najboljim trenerom stoljeća*» te je tvorac *totalnog (napadačkog) nogometa*. Osim njih, tu su i Stefan Kovacs, Leo Beenhakker, Johan Cruyff, Louis van Gaal te naš Tomislav Ivić koji je vodio klub od 1976. do 1978.

INA DRUTTER, "M-8/6", 27 x 20,5 cm, kombinirana tehnika: lavirani tuš i gvaš

DEKLARACIJA NEOVISNOSTI DRŽAVE IZRAEL